Sayı : 68 Ocak 1968 2 Lira

Barış Dünyası

AYLIK SİYASİ FİKİR MECMUASI

Demokratik rejimde Hükûmetin vazifeleri Nelerdir?..

Yeni yıla girerken fikir Varlığımızın bir blânçosu

İDEOLOJİ

Barış yolu tıkanmamalı

Acaba Atatürk'ü tanıyor muyuz ?

Canavar düdüğünün heyecanla dolu çınlayışları bir canın tehlikede olduğunu haber veriyor!

Cemil Şimçin - Bütün meslek tecrübesini, başkalarını selâmete ulaştırmak için kullanıyor.

Cankurtaran şoförü Cemil Şimçin'in mesleğinde her yolculuk bir "ölüm kalım seferi" önemini taşıyor.

Bazen şehrin en sıkışık caddelerinde... bazen korkunç uçurumların çevrelediği uçsuz bucaksız kara yollarında... fakat daima dakikaları, hatta saniyeleri hesaplayarak. Ve daima ağır yaralılarla, ağır hastalarla beraber. Onları, emniyetli ellere "herşey bitmeden" teslim edebilmek hırsı ile yolculuk.
Cemil Şimçin, yıllardır bu işi yapıyor. Kullandığı cankurtaran arabasında küçücük bir arızanın dahi bir hayata mal olabileceğini bilerek!
Bu yüzden ambulansın bakımı ile bizzat meşgul oluyor. Arabayı her hava şartı altında saniye kaybetmeden işler halde tutmak için ne lâzımsa hepsini yapıyor. Lâstiklerine gelince, Fisk kullanıyor. Hep Fisk... Emniyetli lâstik!

Sizin işinizde de bir lâstik arızası bu derece hayati bir önem taşıyorsa, Fisk'e güveniniz.

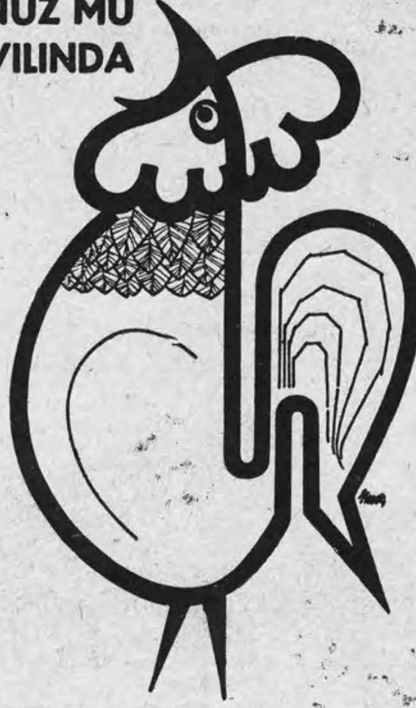
FISK demek... Emniyet demektir!

FISK LÂSTİKLERİ

(Manajans: 3)

DUYDUNUZ MU
1967 YILINDA

15 milyon
ZİRAAT
BANKASI

(Basın: 10590)

Barış
DÜNYASI

AYLIK SIYASI
FIKIR MECMUASI

Sahibi ve Başyazarı
Ahmet Hamdi
BAŞAR
Sorumlu Yazı İşleri
Müdürü
Günay ALOK
İdare Müdürü
Lütfi ÇULPAN
Dış münasebetler Şefi :
Raif BALCI
Ankara Temsilcisi :
Niyazi ACUN
Basın Sitesi, E - 8
Çankaya
TEL : 12 48 91

İdare yeri: Cağaloğlu
Himayei Etfâl Sokak,
Aydoğmuş Han 18 - 19
Tel. : 22 08 91
47 25 38

Mektup adresi :
P.K. 478 — İstanbul

Abone : Yıllığı 24 TL.
Sayısı : 2 TL.

İlân: Tam sayfa:
600 TL. santimi 15 TL.

Basıldığı tarih:
29 - 12 - 1967

Basıldığı Yer :
Türkiye Basımevi

SAYI: 68 - CİLT: 7
Ocak — 1968

İÇİNDEKİLER

Sayfa:

Olaylar - Yorumlar

Yeni Yıla Girerken Fikir Varlığımızın Bir Bilânçosu

ARKADA bıraktığımız 1967 yılının memleketimiz fikir hayatının, başka yıllara göre, birazcık hareketli geçtiğini söylemek mümkündür. Aylık bir fikir dergisi olarak biz, kendi çapımızda, bu hareketliliğe elimizden geldiği kadar katılmıya çalıştık. Siyasî rejimimize, devletçiliğe ve özelciliğe, Atatürkçülük ilkelerine ve planlı kalkınmaya değinen yazılarımızın, memleket idaresi sorumluluğunu üzerlerine almış olanlar ve aydın çevreler üzerinde bazı etkiler yaratmış ve uyarıcı olmuş bulunması, yolumuzda şevkle yürümemize hayli yardımcı olmuştur.

Türkiye'de, çok partili rejime girdiğimizden bu yana, geçirdiği buhranlardan sıyrılma yolunda, bir fikir olgunluğuna doğru gelişme ümidi belirmiştir .Bunda en önemli faktör, 27 Mayıs'tan sonra ulaştığımız fikir özgürlüğüdür. Susarak ve susturularak korunmasına çalışılan her hangi bir rejimin daima tehlikede olduğuna, böyle bir tutumun zararlı akımları destekleyeceğine inanmaktayız. Bu inancımızı 1967 yılı içinde iktidarın hak ve hürriyetlere saygiyle bağlanmış olması da perçinlemiştir. İktidar partisinin başı ve Türkiye Cumhuriyetinin Başbakanı, çeşitli yönlerden gelen baskılara karşı koyabilmiş ve demokrasi prensiplerinden ayrılma eğilimlerini önleyebilmiştir. Bu tutumun içine girdiğimiz yılda devam edip gelişeceğini ummaktayız. Ancak bunun, demokratik hak ve hürriyetlerin kötüye kullanılmaması ve iktidarın iyi niyetli uygulamasına muhalefetin ve bütün aydın çevrelerin de yardımcı olması sayesinde başarılacağına şüphe etmiyoruz. Durumun gösterdiği manzara, muhalefette ve aydın çevrelerde böyle bir şuurun doğduğu ve yerleşmeye başladığı sanısını doğurmaktadır. İki yıl önce, Ana muhalefet partisi başta olmak üzere, bütün muhalefet partilerinin Büyük Millet Meclisinde iktidara karşı tek cephe halinde birleşmelerinden bu yana, olayların akışı içinde iktidarla muhalefet arasında normal münasebetler kurma yönünde bir zihniyet değişikliği olduğu sezilmektedir.

Rejimin Çözüm Bekleyen Sorunları

ANCAK sadece iktidarın ve muhalefetin başında bulunanların iyi niyetli olmaları yetmez. Anayasa ile kurulmuş demokratik ve sosyal rejimin yürümesi için, kanunlar ve müesseselerle; bize özgü bazı teminatın da konmuş ve işlemiş olması şarttır. İşte geçen yıl bu Dergide en çok üzerinde durduğumuz mesele, bu olmuştur. Az gelişmiş hiç bir memlekette bugün bizim uyguladığımız şekilde ve nitelikte demokratik rejim yoktur; ya da huzur ve istikrarın kurulamadığı ve rejimin yaşayamadığı görülmüştür. Bunun nedeni, kayıtsız şartsız özgürlük ikliminin henüz bu gibi memleketlere uymadığıdır. Bu konuda Türkiye bir istisna teşkil etmektedir.

1950 - 1960 arası çok partili demokratik rejimin, çeşitli nedenler yüzünden, mutsuz geçen uygulama döneminden sonra meydana gelen 1961 reaksiyon Anayasası üzerinde bu bakımdan bir reform yapılmalı; Anayasa hürriyet iklimine kavuşmamızı sağlayıcı hükümlerle desteklenmelidir. Bu önemli konu geçen yıl iki açık oturumumuzda yetkili ilim adamları arasında tartışıldığı gibi, birçok yazılarımızın da temasını teşkil etmiştir.

Rejim konusu üzerinde ısrarla durduğumuzu okuyucularımız pek iyi bilirler. Sosyalizm maskesi altına sığınan aşırı sol akım, geçtiğimiz yıl içinde de, klâsik metodlarına uyarak sosyal sınıflar arasında ölüm-

dirim savaşı için bütün silâhlarını kullanmış; fakat fikir özgürlüğü korunduğu için bu savaşta hayli gerilemeye mecbur kalmışdır. Özellikle yeni yetişen gençler ve işçiler üzerinde ayaklandırma taktikleri şiddetlendirildiği halde, elde edilen başarı iktidarın Anayasaya ve kanunlara sıkı sıkıya bağlı müsamahalı tutumu sayesinde kısır olmuştur.

1967 yılında fikir hayatımızda da etkilerini yapmış iki önemli hâdise olmuştur. Bunlardan biri işçi sendikalarında aşırı sol kanadın ayrı bir örgütleşme ile konfederasyondan kopması, öteki de Ana muhalefet partisinin sola kayması ve bunun neticesinde bu partiden önemli bir parçalanma olmasıdır.

Bu iki olaya paralel olarak fikir ayrılıkları da suüstüne çıkmıştır. Bu sayede sol ve sosyalizm anlamları bir ölçüde aydınlığa kavuşmuş; bu terimler içinde toplanan grupların ve doğan akımların ne olduğu anlaşılmaya başlamıştır.

Sol ve sosyalist olmak aydın çevrelerde günün modası olduğundan beri, Ana muhalefet partisine sızmayı becermiş bir kanadın yarattığı hava içinde «Ortanın solu» sloganiyle kendisine yeni bir yol seçmiş olan bu Parti, bir fikir ve ideoloji buhranı içine düşmüştür. Çünkü «Sol» terimi, her yerde sınıf mücadelesi anlamına kullanılmakta, burjuva iktidarı yerine emekçi (proletarya) sınıfının iktidarını amaç edinmiş akımlara etiket olmaktadır. Oysaki, bu akımın tek temsilcisi rolünü oynayan politik örgüt Türkiye İşçi Partisidir. Bu Parti sendikalar içinde sosyal ve okonomik tahrik örgütü olarak ta ayrı bir konfederasyon kurdurmuştur.

Ortanın solu bayrağiyle CHP nin sosyalist akımları kendi depolarında toplama çabası, TİP ni karşı harekete geçirmiş, ve ağzındaki baklayı dışarı çıkartmaya zorlamıştır. Halk Partisi emekçilerin, ırgatların, kısası proletaryanın iktidara gelmesini amaç edinmiş bir parti midir; değil midir? Ortanın solu bu sıkıştırma karşısında kem küm etmeye başlayınca da TİP, Halk Partisine «Burjuva yutturması» damgasını basmış, ve ona şiddetle hücuma girişmiştir.

Solcular ve sosyalistler arasında çatışma ve parçalanma yalnız sol partiler arasında hareket planında değil, aynı zamanda aydınlar arasında fikir planında şiddetlenmiştir. Bu, bir bakıma çok iyi olmuştur. Çünkü önceleri hepsi birmiş ve aynı yoldaymış gibi gözüken sol akım, ideolojilerini ve yönlerini açıklamaya mecbur kalmışlardır. Yüzde yüz emekçi (proletarya) sınıfına dayanan ve bir sınıf devleti kurarak aşırı sosyalist rejimi memlekette kurmayı hedef tutan akımla, aynı hedefe aydın sınıfın elinde bir iktidar sayesinde ulaşma taktiğine bağlı devletçi ve kadrocu sosyalistler birbirinden ayrılmış ve karşılıklı mücadeleye girişmiştir. Bu ikinci bölümün ideolojisini yapan YÖN dergisinin kapanmasından sonra fikir ve hareket alanında ayrılık azalmamış ve hattâ şiddetini artırmıştır.

Bu durum karşısında geçen yıl içinde sol akımlarda bir yeni değişme başladığı görülmekte, ve Ortanın solcuları ile aydın sınıf olan sosyalistler de özelciliğe doğru ölçülü, fakat kararsız bir kayma sezilmektedir. Karma ekonomi içinde özel teşebbüsün şimdi bunlarca eskiden olduğu gibi hücuma uğramaması bu yüzdendir. Öte yandan solcuların karşısında özelci akım gücünü artırmaya başlamıştır. Bunun nedenini bu akımın benci, merkantilist ve antisosyal düşünce tarzından sıyrılmaya ve sosyal demokrasi ilkelerine bağlı bir düzende özel sektörün ekonomik olduğu kadar politik bir yükümlülük altında kaldığı şuuruna yavaş yavaş ulaşmasında aramak gerekir.

Atatürkçülük ve Yeni Bir Medeniyetin Fikir Temelleri

REJİM tartışmasının doğurduğu fikir hareketlerinin başlıca merkezlerinden biri durumuna gelen «Barış Dünyası», Atatürkçülüğün doktrini mihveri etrafında kendi görüşlerini açık ve seçik şekilde belirtmeye geçen yıl da devam etmiştir.

Türkiye ve benzeri geri kalmış ülkelerin, kapitalist bir dönem yaşamadan, sosyalizme geçmeleri mümkün değildir. Bu, adına ilmî sosyalizm denen marksizm teorilerine de uygundur. Öte yandan ileri memleketlerde bile proletarya sınıfına dayanan sosyalizmin, toplumun doğal güdüsüne ve tarihsel akışına uymadığı anlaşılmıştır. Böyle bir rejim normal değil, yapmacık ve zorla kurulup yaşanabilir sun'i bir şeydir.

Marks'ın diyalektiğine göre, feodalizm tez ve kapitalizm antitez, sosyalizm ise bir sentezdir. Olaylar ve ilmin bulduğu gerçekler şunu ispatlamıştır ki, sosyalizm de bir sentez değil, belirli toplum halinin kapitalizm gibi bir antitezidir. Asıl sentez, kapitalizmle sosyalizmin birleşmesinden doğacaktır. Dünya böyle bir nizamın kurulmasına doğru gitmektedir. Yeni medeniyet bu fikre dayanarak kurulabilirse, dünya rahata kavuşacak; aksi takdirde Kıyamet kopacaktır.

Kapitalizmle sosyalizm, nasyonalizmle enternasyonalizm kaynaşması nasıl olacaktır, Ya da olabilecek midir? Bugün dünyanın en büyük meselesi budur. Atatürkçülükle Türkiye'de böyle bir deneme yapılmaktadır. Milletler, sınıflar arasında barışa ve ilmin önderliğine inanmak, Atatürkçülüğün temel ilkelerindendir. Türkiye'de girişilen deneme dünya ölçüsünde bir fikrin hareket haline geçmesidir. Ancak Atatürkçülüğün çorak bir fikir çölü olan Türkiye'de ideolojisi yaratılamamıştır. Hedefimiz bu çoraklıktan kurtulmak ve ideolojiyi yaratarak hayatımıza mal etmektir.

Milletler, Sınıflar Arasında Barış

MECMUAMIZA ad olarak koyduğumuz «BARIŞ», tuttuğumuz yolu tek kelime ile ifade etmektedir. Biz milletlerarası, sınıflararası ölüm-dirim harpleriyle hiç bir dâvanın çözümlemiyeceği, aksine daha kötüleşeceki inancındayız.

Tarih ve sosyal ilimler insanlara artık bu gerçeği kabul ettirecek kadar ilerlemiştir. İlim şimdi bu ideolojinin nasıl hayatta gerçekleşebileceği probleminin çözümiyle uğraşmalıdır ve uğraşmaktadır. Ancak yolları bulunsa bile bunların hâkim sınıflara ve hattâ topluca halka kabul ettirilmesi son derece güç olacaktır. Eski zamanlarda Peygamberlerin söylediklerine inanmak gibi şimdi insanların ilme inanmalarını ummak ve beklemek mümkün değildir. Kaldı ki ilimde de mutlak olarak bu gerçeğe bağlanma yoktur. Bu bakımdan, yeni dünya medeniyetinin temelini kuracak olan, «BARIŞ» fikri olgunlaşıncaya kadar milletler ve sınıflar arasında ölüm-dirim savaşlarının sürüp gitmesi bir zaruret olacaktır.

Altı yıldır açıklamaya çalıştığımız ideolojiyi bu çok kısa özetleme içine topladıktan sonra, şimdi de bağlandığımız bu doktrinler gereğince geçen yılda ele aldığımız bazı önemli memleket meseleleri üzerinde kısaca durmakla yetineceğiz.

İşcan, Radyoda Konuşturulmuyor !..

İSTANBUL Belediyesinin sevimli Başkanı Haşim İşcan, kendi yaptığı işleri halka anlatmak için her hafta bir gün radyoda konuşurdu. Yeni programda bu konuşmaya yer verilmemiş. Halk Partililer bu sefer hemen radyoya «tarafsız değil, partizan» diye hücuma başladılar...

Biz de üzüldük doğrusu. Ara sıra İşcan'ın tatlı sesini duyup propagandasını artık dinleyemiyeceğiz demek... Ne olur; bıraksalardı? Önümüzdeki Haziran ayında seçim var. Bu sefer karşısına hukukî gaflete düşmüş rakipte çıkmayacağına göre, bütün ümidi radyoda daha beş altı ay yapacağı propagandalardaydı. Yazık oldu Haşim İşcan'a!...

Fakat Halk Partililerin radyoya partizan diye çatmaları da haklı. Başbakan'n her hafta yaptığı işleri millete anlatmak isteğine programda «hayır» deselerdi, bir şey demezlerdi ama, CHP li İstanbul Belediye Başkanına programda yer vermemekle yüzde yüz partizan olduklarını ispat ettiler. Bu yüzden Anayasa Mahkemesine gitseler bile yeri...

Devletçilikte Reform

DEVLET makinası baştan aşağı ıslah edilmeye, değiştirilmeye muhtaçtır. Son derece ilkel ve hantal olan bu makina bize Osmanlı kapıkulu devletinden miras kalmıştır. Cumhuriyetten bu yana yaptığımız, makinayı değiştirmek yerine, ona birtakım parçalar eklemek, zınk diye durduğu yerlerde harekete geçirmeye çalışmaktan öteye geçememiştir. Oysa ki, devlet bizde herşeydir; kalkınmamızın tek vasıtasıdır. Bu

vasıta neden ıslah edilemez? Çünkü idaresi kapıkulu sınıfının elindedir de ondan. Nasıl ıslah edilir? Bu sınıfın elinden kurtarıp sosyal sınıflara, halka mal etmekle.

Sosyal sınıflar elindeki devletin demokrasinin yerleşmesi ve gelişmesi sonunda kurulabileceği şüphesiz ise de, demokrasinin bu yönde gelişmesini beklemeye vaktimiz olmadığı için, devrimci yollarla bu kuruluşa hemen geçmemiz lâzımdır. Yaptığımız Açık oturumlarda ve ayrıca yayınladığımız yazılarda bu en başta gelen dâvamızı çeşitli cepheleriyle ele alarak bazı bakımlardan aydınlığa kavuşturduğumuzu sanıyoruz. Konuya, diğerleri gibi, içine girdiğimiz yılda da devam edeceğiz.

Bu arada İktisadî Devlet Teşekkülleri ve genellikle devletin iktisadî işletmeler kurup idare etmesi meselesi de önemle üzerinde durduğumuz konu olmuştur. Biz, devlet kapitalizminin bir zaruret olduğuna inanmaktayız. Devletin altyapı yatırımlariyle yetinmesi, ekonomik yatırımları özel kişilere bırakması prensipine karşıyız. Ancak devletin tek başına ekonomik yatırımlar yapıp işletmeler kurması ve idare etmesi usulüne de tamamen karşıyız. Bunun millete çok zarar verdiğini söylemeye bile lüzum görmüyoruz. Bundan dolayı karma ekonomiyi, özel kişilerin kurup yönetecekleri işlere devletin de sermaye koyması mânasına alıyoruz. Bu sermaye, imkân oldukça ve imkân hazırlanarak, özel kişilere ve halka devredilmeli; bu suretle devlet, yatırımları devamlı olarak destekleyebilmelidir. Bu sistem aynı zamanda devlete vergiler dışında kârlardan pay alması ve vergi kaçakçılığının önlenmesi bakımından çok yararlı olacaktır. Bu görüşe göre İktisadî Devlet Teşekküllerinin de idaresi devletle ortaklık kurmuş özel kişilerin eline geçmelidir. Kârla doğrudan doğruya ilgisi olmayan ve devletin usullerine ve zihniyetine göre işletmeleri yönetmesi istenen memurlar elinde devlet kapitalizminin daima zarardan kurtulamıyacağını iddia etmekteyiz.

İşsizlik, Tembellik ve İstihdam Dâvası

İŞSİZLİK, tembellik ve istihdam dâvasına değinen yazılarımızın okuyucularımız arasında gördüğü genel ilgiye karşılık, bazı çevrelerde olumsuz tepkiler doğurduğuna şahit olduk. Özellikle «tembel» olduğumuzu söylememizden kırılanlar bulundu. «Türk milleti tembel değildir, iş yok ta onun için çalışmıyor» dendi. Öte yandan iş ve işveren münasebetlerinin grev ve lokavta açık toplu sözleşmelerle düzenlenmemesi ve sendikalı işçi ücretlerinin memleket ortalamasını hayli aşan hadlere doğru kontrolsuz yükselmesi konusundaki endişelerimizi belirtme, hakkımızda yanlış ve aksi bazı kanaatlerin doğmasına yol verdi.

Çoğumuzun tembel olması, iş olmama-

sından değil, iş bulup yaratma, didinip çalışarak işi başarma ve bunun için gerekli bilgiyi edinme isteğimizin ve gücümüzün eksikliğindendir. Bunun çok sebepleri var. Biz istiyoruz ki, bunlar aransın ve bulunsun. Ondan sonra da sebeplerin ortadan kalkmasına çalışalım; ve sonunda Batı milletleri gibi, İsrailliler gibi, Japonlar gibi, hattâ Yunanlılar gibi çalışkan bir millet olalım. İlim adamlarımızın bu ve buna benzer konular üzerinde sürüp giden ilgisizliklerini ve araştırma eksikliğini de aynı sebeplere bağlamaktayız.

Sendika, grev-lokavt ve toplu sözleşme rejimimizde, bazı reformlara muhtacız. Ekim ayı sonunda İktisadî Araştırma Tesisinin Büyük Tarabya otelinde düzenlediği emek-sermaye münasebetleri seminerinde bu ihtiyaç belirtilmiştir. Biz de iki sene evvel İstanbul Sanayi Odasında üç gün süren bir Açık oturum düzenlemiş, ve meseleyi ilim adamları arasında tartışma konusu yapmıştık. İçine girdiğimiz yılda konunun üzerinde önemle durmaya çalışacağız. Bazı çevrelerin gayretlerimizi, işçi haklarını kısmak ve patronlara yaranmak gibi tamamen aksi yönde değerlendirmeyeceklerini ve iyi niyetimizi de düşünerek bize yardım edeceklerini ummaktayız.

Gerici Akımlar ve Lâiklik, Gericilik, İlericilik Çatışmaları

1967 de solcu akım gibi, yaratılmış özgürlük havasından yararlanarak, büsbütün su üstüne çıkan gericilik, tehlikeli olma durumuna doğru hızla gelişmiştir. Siyasî partilerin ve bu arada iktidarın oy kaygısiyle bu akıma yol verdikleri, hiç olmazsa karşı durmadıkları görülmüştür. Halifeciler, şeriatçılar seslerini daha da yükseltme fırsatını buldular. Sayıları gün geçtikçe çoğalan dinî yayınlarda açıkça lâiklik aleyhinde yazılar çıkabildi. Gericilerin kanun dışı gizli dernekler de kurdukları, yayınladıkları beyannamelerden anlaşılıyordu. Hele «Komünizmle mücadele» maskesi altında ve bu adla kurulmuş derneklere sığınarak gericilerin kütle hareketlerine giriştikleri ve gemi azıya aldıkları da oldu.

Öte yandan memleket aydınlarında ve özellikle yüksek öğrenim gençlerinde, politikacıların oy kaygısiyle yararlanmaya çalıştıkları bu tehlikeli akımlara karşı sert tepkiler başgösterdi. Hükümet bunları şiddet kullanarak önlemeliydi. Durumun nâzik olduğu açıktı: Din gücüne dayandığı için bu akıma karşı hükümetin sert tedbirlerle çıkması demek, çoğunluğa karşı çıkması demekti. İktidara kendini yakın gören partinin - dolaylı yollardan - böyle bir davranışa hükümeti sürüklemeye çalışması politika taktiğine uygun düşebilirdi.

İktidarların, demokrasi var oldukça, büyük kütlede hâkim olan eğilimlere ve inançlara karşı çıkması düşünülemezdi. Bunun için demokrasiden vaz geçmek ve zor kullanmak gerekirdi. Nitekim lâiklik devrimi de bu yolla yapılmıştır. Ancak bu inkılâpta bu metoda başvurmamıza lüzum yoktu. Dinle devleti ayırmak anlamına gelen lâiklik, hıristiyanlık için söz konusuydu. Biz islâm olarak ve islâm kalarak bütün inkılâplarımızı yapabilirdik. Bu düşünüş zinciri içinde vardığımız sonuç, lâiklik devriminin fikir temelleri sakat kurulduğu ve bu konuda çalışmaya ve bu devrimi yeni baştan gerçekleştirmeye mecbur bulunduğumuz oldu. Mecmuamızda savunduğumuz bu tezin hayli ilgi toplamış olduğunu görmek, bizi bundan sonra ayni alanda yapacağımız çalışmalarda kuvvet kaynağı olmuştur.

SONUÇ :

BAŞLICALARINI bu satırlarla özetlemeye çalıştığımız konular dışında «Barış Dünyası», aktüel memleket meseleleri üzerinde bağlandığı fikir sisteminden bir zerre ayrılmayarak, çeşitli vesilelerle durdu. Bu arada hızla kalkınmamamızın nedenleriyle sosyal yapımızı ilgilendiren sorunlar her sayımızda ele aldığımız konular oldu. «Meşrutiyet'ten Cumhuriyet'e» seri halinde devam eden Hâtıra yazılarımızla da Cumhuriyet tarihimize bazı bakımlardan ışık tutmaya çalıştık. Aynı yolda içine girdiğimiz 1968 yılında da yürümek kararındayız.

Biz memleketin fikir boşluğunu kendi mütevazı çapımızda «karınca kadarınca» doldurmaya çalışmaktan mutluluk duymakta ve bu zevki kazanmamıza imkân bağışladıkları için okuyucularımıza yeni yıla girerken şükran ve minnet duygularımızı sunmayı borç bilmekteyiz.

BİR MEKTUP :

Kıbrıs Dâvası Hakkında Reşat Ekrem Koçu Ne Düşünüyor ?..

BARIŞ DÜNYASI'nın son çıkan 67 numaralı sayısında «Olaylar-Yorumlar» sayfasında «Millî Dâvamız Kıbrıs işinde gerçekçi olma zorunluğu» başlıklı yazıyı dikkatle okudum. Barış Dünyası o yazıda yerden göğe haklıdır.

Düşünen ve gören kalem sahiplerine hakikatleri bütün açıklığı ve çıplaklığı ile yazdırtan sadece vatan sevgisidir.

Bir millî şeref meselesi yaparak efkârı umumiyenin demagojik nümayişle tehlikeli yollara sürüklendiğini görmekle çok üzgün bulunduğum şu günlerde, sayın Başkakan Süleyman Demirel'in gösterdiği siyasî dirayet ve metanet, yüreğime biraz su serpti. O huzur ile birkaç gün evvel İstanbul Valisi sayın Vefa Poyraz'ı ziyaret ederek şu Kıbrıs meselesi üzerinde bir hasbihalde bulundum ve nâçiz görüşümü arz ettim ki, Barış Dünyası'nın «Gerçekçi olma zorunluğu» tâbirine tamamen uygundur.

Yunanlıların Kıbrıs'ı ilhak gayretleri karşısında elbet ki kayıtsız kalamayız. Fakat alacağımız tedbirler Yunanistanla bu mesele için bir harbe tutuşmak olmasa gerekdir. Bizim almamız lâzım gelen tedbirlerimiz ve başlamakda pek çok gecikdiğimiz mücadelemiz, bugünün Kıbrıs meselesi değil, Türkiye Cumhuriyetinin istikbali meselesidir.

Öyle sanıyorum ki, çok azametli bir çoğunluk, Kıbrıs meselesinin başlangıcında yanılmaktadır.

Kıbrıs meselesi bizim bu adayı İngiltere'ye emanet-rehin vermemizle başlamaz. Ve bu Ada'nın İngilizler tarafından terki ve Adada komitacı bir rum piskoposunun başkan seçildiği bir acaip cumhuriyetin kurulması ile de başlamaz. Bu meselenin başlangıcı yüzelli yıllık bir geçmişe sahiptir; 1826-1828 yıllarına bağlanır. O tarihte ise müstakil bir Yunanistan Devleti yoktur. Yunanistan istiklâline, mağlûp olduğumuz bir Türk - Rus harbi sonunda akdettiğimiz 1830 Edirne Muahedesine ek bir protokol ile kavuşacaktır.

1826 - 1828 yılları Mora İsyanının kanlı yıllarıdır. O tarihlerde müstakil bir Yunanistan Devleti yoktur, ama Etniki Eterya adında bir komita ve o komitanın da «Megalo İdea», «Büyük İdeal», «Büyük Ülkü» adındaki meşhur programı vardır. Daha o tarihte bu programın maddelerini şöylece sıralayabiliriz:

1— Mora'nın istiklâli ve burada müstakil bir Yunan Devletinin kurulması,

2— Bu devlete Kara Yunanının (Atinanın bulunduğu Attiki bölgesi ile Epirin ve Tesalyanın) ilhakı,

3— Bu devlete Ege Denizi adalarının ilhakı,

4— Bu devlete büyük Rodos, Girit, Kıbrıs adalarının ilhakı,

5— Bu devlete İzmir ve havalisinin ilhakı,

6— İstanbul.

Bir komitanın Megalo İdeası hâlâ her Yunanlının kafasındadır, yüreğindedir. Her Yunanlı dünya yüzünde bunun propagandası ile meşguldür.

Ya biz yüz elli yıldanberi ne yapmaktayız?... Hiç!...

Bugünün Kıbrıs meselesi üzerinde millî Şeref diye duracağımıza, millî bir gafletden uyanalım. Ve artık, yurdumuzun, Türkiye Cumhuriyeti topraklarının haklarını arayalım. Uzun vâdeli bir iştir, ama arayalım.

Bugün Yunanistan haritasında görünen kara sularımızdaki adalar Türkiye topraklarıdır, Yunanistan ile hiç ilgisi yoktur. Rodos da dahil, kara sularımızdaki adalarda tek fert Türk bulunmayabilir, bu adalarda hayvanlar, nebatlar, taş ve toprak dile gelse ve rumca konuşsa bile bu adalar zinciri Türkiye'nindir, güneşin varlığı nasıl bir hakikat ise bu adaların Türkiye'ye ait olduğu da o kadar bir hakikattir.

Bu hakkımızı çok, çok, çok, çok gecikmiş olarak aramak zamanı gelmiştir ve bunun için ne yapmak lâzımsa yapmalıyız. Harb değil, aslaa... Adaların emri vâki ile işgaali değil, aslaa...

Ne mi yapacağız? Benim mütefekkir dostum, arz edeyim, Türk Milletine, her şeyden önce, kadınlı erkekli, yedisinden yetmişine kadar bu hakkını benimsetecek

Başkaları Cahil Olmalı ki, Biz Âlim Olalım...

BAŞKALARINI küçültürsek kendimiz büyürüz...

Bilgin mi olmak istiyoruz? Hemen başkalarına cahil demeliyiz. Bir solcu genç fıkra yazarı şöyle diyor:

«Önce kalkınalım, sonra sol-sağ kavgası yapalım diyenler sosyolojinin alfabesini bilmeyen cahillerdir!...» *Bu kategoriye biz de giriyoruz.*

Herhangi bir yeni bir tez mi ortaya atıyor; kendinden önce herhangi bir Türk fikir adamının bu konuda hiç bir şey söylememiş, yazmamış olduğunu söyleyecek; ayıptır başka türlüsü...

Menfî değerin dağıldıkça azalacağını sanıyoruz. Şarklı ve geri olmamızın bizce en ayırıcı özelliği bu...

aşıyı yapmalıyız.

Türk - Yunan münasebetlerini Atina Üniversitesinin yetiştirdiği gençlere telkin ettiği fikirler kadar Türk Üniversitelerinin Türk gençliğine telkin etmesi kâfi diyeceğim; ilkokullarına, ortaokullarına, liselerine inmeye lüzum bile yok, hattâ, İstanbul'daki rum okullarının rum asıllı öğrencilerine telkin ettiği fikirler.

Türk kara sularındaki Yunan gecekondularından önce elbette ki topraklarımızda da yapılacak işler vardır. İlk fırsatta sizinle İmroza ve Bozcada'ya şöyle bir gidelim, ne dersiniz?...

Aziz kardeşim efendim, yakından biliyorsunuz ki ne kadar azâmetli, yorucu bir yayın işinde tek başıma ve bin türlü zorluklarla boğuşa boğuşa uğraşıyorum. Yine biliyorsunuz ki hastayım. Bedenen de ızdırab içindeyim. Her şeye rağmen şu satırları yazmaktan kendimi alamadım.

Saygılarımla,

5 Aralık 1967

Reşat Ekrem KOÇU

Almanya'da Çalışan İçşilerimiz, Paralariyle Şirketler Kurma Konusunda Çok Dikkatli Olmalıdırlar

BUNDAN önce de yazmıştık: Parası olmak başka, parasiyle iş yapabilmek yine başka. İş yapabilecek adam para bulabilir. Ama parası olan eğer bilmiyor ve beceremiyorsa iş yapamaz. Böylelerinin önüne birtakım adamlar çıkarsa ve yaldızlı vaadlerle onları kandırarak paralarını toplamaya kalkışırsa, dikkatli hareket etme zorunluğu vardır.

Almanya'da bulunan işçiler bol ücret alıyorlar, yaşamalarını da kıstıklarından bol para biriktirebiliyorlar. Birkaç bin işçinin biriktirdiği paralar bir araya gelince de büyükçe bir şirketin sermayesi oluveriyor. On milyon, yirmi milyon ve daha fazla sermaye ile neler yapılmaz; hangi fabrika kurulmaz, diye işçilerimiz sermayedar ve patron olmaya kalkıyorlar. Çok öğünülecek ve teşvik edilmesi gereken bir eğilim. Bildiğimize göre bu yönde birkaç büyük şirket kurulmuş ve bunlar belirli sanayi kollarında yatırım yapmıya başlamıştır. Bu yatırımların başarılı olmasını, işçilerimize ve memlekete hayır getirmesini gönülden ve candan dileriz. Ancak, burada bir bir sıralanması uzun sürecek nedenler yüzünden, işçilerimizin kurduğu şirketlerin ilerisi hakkında pek iyimser olmadığımızı bir daha açıklamak isteriz.

Almanya'da çalışan bir işçi okuyucumuz bize yolladığı mektupta, şimdilik 100 kadar arkadaşının 500 er mark bankaya koyarak bir hamlede 50 bin mark topladıklarını, bununla bir şirket kurduklarını bildirmiş ve bu teşebbüslerinin desteklenmesi için yardımımızı istemiştir. İstekleri, hükümetin ilgilenmesi ve Alman radyosunda Türk işçilere ayrılan saatte teşebbüslerinin ilân edilmesinin sağlanmasıdır. Okuyucumuz bu konuda ilgililere baş vurmalarına rağmen olumlu bir sonuç alınmamış olmasından da yakınmaktadır.

Almanya'da çalışan işçilerimizin biriktirdikleri paraları iyi ve emin kâr getiren

sermaye şirketlerine yatırabilmeleri için yapması gereken vazifeleri hükümetin yapmadığını üzüntü ile görmekteyiz. Hükümet şimdiye kadar bir konsorsiyom ya da başka adla bir yatırımları teşvik ve destekleme müessesi kurmalıydı. Böyle bir kuruluş yalnız ecnebi memleketlerde çalışan işçilerimiz için değil, Yurt içinde çalışan işçilerimiz ve alanı genişletilerek ücretliler, dar gelirliler ve küçük tasarruf sahipleri için yararlı olabilirdi. Memlekette sermaye piyasasının kurulmasına önayak olacak bu küçük sermaye sahiplerine belirli ve uzunca bir süre en azından yılda % 8 kâr garantisi vererek ve bunu sağlayıcı malî kombinezonlara girişerek, priyorite derecesine göre, önce ecnebi memleketlerdeki işçileri kapsayan bir çalışma programiyle başarılı sonuçlar alınabilirdi. Belirli bir hadde sermayeye hissedar olanlara o şirketlerde çalışma için kolaylıklar sağlanması da ayrıca yatırımları teşvik edebilirdi.

Böyle bir sistem sayesinde işçilerden ve küçük tasarruf sahiplerinden her yıl yüz milyonlarca lira yatırımlar sahasına intikal etmiş ve böylece işler genişlemiş ve kendiliğinden sermaye piyasası da kurulmuş olurdu.

Biz, birtakım dibi boş teorik tartışma ve seminerlerle sermaye piyasasını kuralım diye söylenip duralım; olaylara hâkim olamadığımız ve akan suları göremediğimiz için yıllar boyu birçok şeyler kaybetmekteyiz. Bu arada dış memleketlerde çalışan işçilerimiz, kazanıp biriktirdikleri paraları şunun bunun elinde heba olup gitme tehlikesini göremiyerek başlangıç sermayesi 50 bin mark bile olsa şirketler kurmakta, yatırımlara katılmak için çırpınıp durmaktadır.

Konunun işçi tasarruflarının en azından % 8 kâr sağlayıcı yatırımlara akıtılması ve yatırımların garantiye bağlanması açısından ele alınması bir yana, dış memleketlerde çalışan işçilerimize bizim vereceğimiz bir öğüt var:

Büyük işlerden ziyade Yurda döndükleri zaman başında bulunacakları, hattâ içinde çalışacakları küçük işlerde gözleri olsun. Bizim teknik elemana çok ihtiyacımız var. Elektrikten anlayan, doğru dürüst radyo tamir eden, su tesislerini adamakıllı yapabilen adam bile bulamıyoruz. 50 bin lira ile, 100 bin liralık beş altı işçi ile çalışacak sanayi kurulabilir ve bunlar çok para kazanır. Bulundukları memlekette gerekli bilgiyi öğrensinler, tecrübe görsünler, en modern makineleri alıp en ileri usulleri burada uygulasınlar.

On milyonluk şirketler kurmak ve bunları idare edip işletmek işi çok sonra gelmelidir.

YÜKSEK ÖZEL OKULLAR VE ÜNİVERSİTELERİMİZ

Yazan : Tarık İsmet ERDEM

YÜKSEK Özel Okullar, daha doğrusu genellikle özel okullar hakkında, bazı devletleştirmeci organlarca da kışkırtılan, birtakım öğrenci grupları tarafından aleyhdeki gösteriler, son günlerin moda haline gelen olayları arasındadır. Kendi okullarındaki derslerini yere sererek yollara düşüp hükümet merkezine kadar yürüyüşler yapmak gibi tamamen hissî olan gösterilerin arkasında ideolojik gayeler aramamak kabil değildir. Normal ticareti dahi devletleştirme gayesini güdenler özel okulların devletleştirilmesini neden ihmâl etsinler?

Gerçi özel okullar hakkında belki bazı şikâyetler vardır. Vardır amma, bu şikâyetler özel okulların tüm olarak kapatılmasını veyâ devletleştirilmesini öngöremez. Eğer bu şikâyetler hakikaten doğru ve ciddî ise, bu da devlet mekanizmasının iyi işleyememesinden ileri gelmektedir. Çünkü, devletin en başta gelen vazifelerinden biri kontroldur. Maalesef, bu vazife yalnız özel okullar konusunda değil, hiç bir sahada lâyıkiyle yerine getirilememektedir. Özel okullar kontrol edilmiyorsa, otuz iki milyonun sıhhati ile ilgili bilhassa yiyeceği, içeceği kontrol mu ediliyor? Yalnız şu İstanbul'un, aralarında iki üç kilometrelik bir mesafe dahi bulunmayan muhtelif semtlerinde en zarurî eşyanın fiatlarında yüzde yirmiyle yüzde yüz arası değişen fiat ayarsızlıklarının kontrolları yapılabiliyor mu? Bu suallerin hiçbirine müsbet cevap verilebileceği düşünülemez.

Bizlere eğer akıl ve mantık hâkim ola-

KIYAFET KANUNU

ANKARA'DA bir dergi toplatılmış. Sebebi Kıyafet Kanununa aykırı Atatürk'ün kalpaklı bir resmini kapağına basmak imiş!...

İnanmadık, inanamazdık. Ama tekzip edilmedi. Demek doğru... Ankara Savcısına gazeteciler gidip sormuşlar:

«— İstanbul Savcısının tebliği üzerine toplattık; biz karar vermedik» demiş.

Ne anlayış, ne anlayış!...

İstanbul'da kalpak giymiş bir Fransız turistini de kıyafet Kanununa aykırı giydiği için tutmuşlar.

Ayıp, bütün Dünyaya kendimizi güldürmek mi istiyoruz?

cak olursa bu gibi özel okulların bertaraf edilmesi değil, bilhassa daha ziyade gelişmelerini istemeli ve çoğalmalarını teşvik etmeliyiz. Bu, devletin karşılayamadığı ihtiyaca cevap vermek ve devletin üzerinden büyük bir yükün hafiflemek demektir. Elbetteki, özel okullarda sıkı bir mürakabeye tâbi tutulmalıdırlar. Fakat her şeyden önce eğitim prensiplerimizi ortaya koymamız şarttır. Biz, her halde Amerika Birleşik Devletleri kadar zengin bir memleket değiliz. Bugün Amerikanın ve hattâ dünyanın en namlı ve büyük üniversiteleri özeldir. Columbia, Harvard, Yale, Northwestern, Stanford; bunlar arasındadırlar. İşte, her birinin muhtelif fakülteleriyle otuz, kırk bin öğrencisi olan ve dünyanın dört bir köşesinden gelen öğrencilere de açık bulunan özel üniversitelerden ancak bir kaçı. Kaldıki bu arada her eyâlette devlet üniversiteleri de vardır. Devlet yüksek okulları özellere nazaran yüzde elli nisbetinde daha ucuz ise de, yine yılda ikiyüz elli dolardan aşağı olmamak üzere eyâlet vatandaşlarına dahi paralıdır. Bedava yüksek tahsil yoktur. İkinci defa sınıfı geçemedin mi kadroyu lüzumsuz işgâl etme hakkına kimse sahip değildir. Böyle bir öğrenci derhal okuldan çıkarılır. Bedava okumak ancak kabiliyetlilerin ve çalışkan öğrencilerin harcıdır. Bu da yüzde yüz üzerinden notlarını ortalama yüzde 80-85 tutturmakla mümkündür.

Üniversitede barınabilmenin tek şartı, derslere muntazam devam etmek ve çalışmaktır. Bu ana şartı, istisnasız özel olsun devlet olsun, bütün üniversiteler prensip olarak kabul ettikleri içindirki bunların öğrencilerinin, bizde olduğu gibi, siyasî partiler kollarına, günlük politikaya katılmaya ve allahın günü bildiri yayınlamaya vakitleri yoktur. Aksi hal onların istikbalini söndürür. Üniversitelerin bu ciddî tutumları bittabi büyük ilim adamlarının ve karekter sahiplerinin yetişmelerini sağlamaktadır.

Acaba, hükümet bu konu üzerinde durarak, uzun müddet sürüncemede bırakılmadan, esaslı bir etüdten sonra bizde de bu prensipler uygulanamaz mı? Her liseyi bitirenin behemehâl yüksek okuldan çıkması şarttır diye bir kural yoktur. Yüksek okullardan ancak çalışanlar ve ileride bir varlık olabilecekler çıkabilirler. Yoksa, bir sürü diplomalıyı piyasaya sürmekten, bir diploma enflâsyonuna çığır açmaktan bir fayda beklenilmemelidir; bilâkis zararları sayılamıyacak kadar çoktur.

Evvel emirde, bizde de devlet yüksek okulları da senede en az bin lira olmak üzere bir ücrete tâbi tutulmalıdırlar. Bu paralele hem burslar ihdas edilmek suretiyle yoksul kabiliyetliler istifade ettirilmeli; hem de kendini üniversiteye ve ilme vakfetmiş sayın proefsörlerimizin bir miktar daha refahına yardım edilmelidir. Hattâ liseler için dahi (500) lira gibi senelik bir ücret konmalıdır. Yine bu paralarla öğretim üyelerini daha ziyade tatmin etmek, yoksul öğrencilere bu okullarda da burslar ihdas etmek; lâboratuvar ve ders araçları sağlamak mümkündür.

Üniversiteye girecek lise mezunlarının, lise döneminde yüz üzerinden vasatî 75 not tutturamayanlar, üniversite giriş imtihanına dahi kabul edilmemeleri ve üniversiteden mezun olacakların da en az o nisbette

İDARE YERİMİZ

Cağaloğlu, Himaye-i Etfâl Sokak,

Aydoğmuş Han, 18 - 19

Telefon: 22 08 91 — P.K. İst. - 478

ortalama notu tutturmalarının şart koşulması gibi kaideler konulmalıdır. Bakın, o zaman okumaya hevesli ve azimli çocuklar, sokaklarda, langırt salonlarında, sinema ve kahvelerde vakit öldürebilirler mi? Hele üniversitelerimizde senelerdenberi çaka çaka başı dönen, askerlik çağını aşmış, büyük lâflar eden gediklilerden meydanda eser kalır mı?

Hiç şüphesiz başta üniversitelerimiz olmak üzere liselerimizde dahil esaslı bir reforma muhtaçtırlar. Bu reforma bir an evvel başlamak, Türkiyemizin geleceğine kabiliyetler ve karekterler yetiştirmek bakımından, cesaretle ele alınması gereken millî bir vazife olacaktır.

Atatürk'le Atatürkçülük Ayırımı yapılamıyor!..

Feridun AKDAĞ

ATATÜRK'ün ölüm yıldönümü dolayısiyle (RCA) memleketleri İran, Pakistan ve Türkiye ilim adamları arasında Ankara'da 9,10 ve 11 Kasım günleri «Atatürk'ün önderliğinde kültür devrimi» konulu bir seminer yapıldı. Bu seminere İran ve Pakistan'dan üçer, Türkiye'den de 17 ilim adamı katıldı. Hazırlanan tebliğler ve yapılan konuşmalar ilginçti. Kültür devrimi anlamı içinde bütün Atatürk devrimleri ele alınmış oluyordu. Semineri tertipleyen Atatürk İnkılâp tarihi Enstitüsü ve ona katılanlar da memleketimizin bu konuda en yetkili ilim adamlarıydı. Ortaya atılan görüşler ve fikirler, Atatürk ve Atatürkçülük hakkında şimdiye kadar yapılmış bütün araştırma ve çalışmalarının bir blânçosu veya özü sayılabilirdi. Gerçekten de böyle oldu. Seminere sunulan tebliğler değerli ve aydınlatıcı olmuştur... Ancak, öte yandan bu seminerde Atatürk'ün ve Atatürkçülüğün en yüksek kademede ihtisas ve fikir adamlarımız tarafından bile tam anlamiyle henüz tarif ve izahı yapılmadığı sonucu da çıkabilir. Bazı tebliğler, şimdiye kadar birçok aydınlarımızın Atatürk üzerinde konuştukları ve söylediklerinin tekrarı gibiydi: Atatürk kurtarıcımız, devrimcimiz, gideceğimiz yolu çizip tâyin eden büyük ve dâhi bir adamımızdır. O, herşeyi düşünmüş ve tespit etmiştir. Bizler ve gelecek kuşaklar bu yolda yürüyecekler, O'nun devrimlerini yürüteceklerdir.»

EVET, buna şüphe yok; böyle yapmalı. Ancak bunun için Atatürkçülüğün ne olduğunu anlamak; Atatürk'le Atatürkçülüğü birbirinden ayırmak lâzımdır. Seminerden bizim çıkardığımız sonuç, henüz bu ayırımın gereği gibi yapılmadığı ve Atatürkçülüğün bütün özellikleriyle tam, eksiksiz kavranmamış olduğudur. Zaman zaman coşturucu, parlak lâflardan bıktık artık. Atatürk deyince hep aynı edebiyat yapılıyor, önümüze aynı muhteşem, fakat içi boş kalıplar getiriliyor. Bu yüzden «Atatürk'ün yolundayız, izindeyiz» diyen gençlik, fikir ve hareketlerinde Atatürk'ün söylediklerinden ve yaptıklarından bir örnek bulup ona dayanmaktan başka bir şey düşünmüyor.

Atatürk bir zaman bir nutkunda sosyalizmi övmüşse artık Türkiye sosyalist olmalıdır. Atatürkçülük sosyalist olmaktır. Ya da birgün «Tüccar memleketin saygı değer insanlarıdır ve vatan hizmeti yapmaktadır» demişse, ne demekmiş sosyalizm; ne demekmiş devletçilik? Kemalizm, özel teşebbüs ve sermayeye dayanan bir rejimdir. Nitekim Atatürk «komünizm en büyük düşmanımızdır; onu her gördüğünüz yerde ezmelisiniz» demişti.

Bu mantık altında Atatürk'ü Millî Mücadelenin çok karanlık günlerinde Hacı Bayram camiinde namaz kıldığı, Büyük Millet Meclisinde dua ettiği ve dinimizi,

Halifemizi kurtaracağız diye nutuklar söylediği için gerici, hilâfetçi diye göstermek de mümkündür. *Atatürkçülüğü, Atatürk'ün söyledikleri ve yaptıklarının dışına çıkmamak ve O'nun böylece izinden yürümek mânasına almakla, İslâmlığı Peygamberin söyledikleri ve yaptıklarının dışına çıkmamak mânâsına alan yobazlardan kıl kadar farkımız kalmıyor.*

Atatürkçülük her türlü dogmatizme, hattâ Atatürk'ün söyledikleri ve yaptıklarının dogma haline sokulmasına yüzde yüz karşı olan son derece modern ileri bir doktrine konmuş isimdir. Bu bakımdan Atatürkçülük; liberalizm, sosyalizm, marksizm, faşizm gibi her biri belirli bir toplum halinin tez veya antitezi olarak doğmuş ve fikir kalıpları şeklinde dondurulmuş bulunan bütün dogmatik rejimlere karşı ve onların hepsinden çok daha ileridir.

Atatürk'ün en büyük gücü, daha önce her hangi bir doktrine, fikir kalıbına iradesini teslim etmemiş olmasıdır. Bu mazhariyeti dolayısiyle tarihimizin bu büyük adamı, peygamberler zamanında olsaydı, Allah'tan geldiğine herkesi inandırabileceği muhteşem sezişleriyle yaşadığı devrin tarihine yön verecek hareketlerde bulunurdu. 19 Mayıs 1919 da Samsun'a çıktığı zaman, Türk milleti herşeyiyle çökmüş, yıkılmıştı. Son derece fakir ve bitkindi. Ordusu yenilmiş ve dağılmıştı. Bu durumda Atatürk, dünyaya hâkim olan son derece güçlü kuvvetli düşmanlarla, Batı emperyalizmiyle mücadeleye girişti. Deli miydi acaba? Hayır. Bu son derece güçlü ve kuvvetli emperyalizmin tarih karşısında yıkılacağını sezmiş ve görmüştü. O'nun, kazandığı savaşla emperyalizmi yendiğini ve dünyayı yeni bir ışıkla aydınlattığını söyleyenler de Atatürk'ü ve Atatürkçülüğü anlayamayanlar, mucizeye inananlar ya da Şarkvarî dalkavuklardır. ***Atatürk, baharın geldiği, güneşin dünya yüzüne hararet saçtığı bir iklim değişimini sezerek, soğuktan sımsıkı kapatılmış pençereleri açan adamdır. Yoksa iklimi değiştiren değil.***

Atatürk, Kurtuluş Savaşını kazanır kazanmaz saltanatı ve sonra da hilâfeti kaldırarak zaten daha önce «Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti» adını almış olan yeni Türk devletini resmen kurdu, ve Türk milletini Osmanlı boyunduruğundan kurtardı. Böylelikle Türkler de diğer milletler gibi bu imparatorluktan ayrılmışlar ve bağımsız millî devletlerine kavuşmuşlardı.

İmparatorlukların yıkılması ve onlara teşkil eden çeşitli milletlerin istiklâllerini kazanmaları da tarihî bir zaruretti. **Atatürk** bunu sezmişti. Yeni Türk devleti, **Osmanlı**nın devamı ve varisi değil, ona karşı **kurulmuş** yepyeni bir devletti. Osmanlı, **Türk** dışı unsurlara ve kuvvetlere dayanarak **a**sırlarca Türk milletinin millî istiklâl **hare**ketlerini «eşkiyalık» diye son derece **za**limce önledi ve Batıya doğru yol aldığı **me**deniyet kervanını durdurarak Türk'ü **altı** asırda altı asır daha geriye iterek **millet** halinden cemaat ve kabile haline **soktu.**

Atatürk Osmanlı boyunduruğundan **kur**tardıktan sonra milletini ileri Batı **milletleri** seviyesine ulaştırmak için büyük **devrim**ler yaptı. Bu devrimlerin başı **teokratik** devletten lâik devlete geçiştir. **Öteden beri** iddia ettiğimiz gibi, Atatürk bu **devrimiy**le ilk parlak devirlerindeki temel **felsefe**sine göre İslâmlığın medeniyet dini **olabile**ceğini göstermiştir. **Yalnız bu devrimde Ba**tı taklitçiliğine dayanmış bir doktrine **sap**lanma dolayısiyle, Atatürkçülük **doktrinine** aykırı uygulama olmuş ve devrim **zor kul**lanılarak tutturulmak istenmiştir. **Bugün** yer yer irticaın, teokratik akımın **su üstü**ne çıkması, gerçek Atatürkçüleri **uyar**makta ve lâiklik inkılâbına yeniden **başla**mak özlemi doğmaktadır.

Atatürk batılılaşmanın ve **modernleş**menin önüne dikilmiş olan barikatları **yıkıp** kaldırmakla işinin bitmediğini **biliyordu.** Önce memlekette yazı, kıyafet, kanun **dev**rimlerini yaparak yolu tamamen açtı. **Batı**laşma ancak bundan sonra olabilirdi. **Bu iş** ise Batıya rağmen olacaktı. (1) Fakat **kar**şımızda bir tek Batı yoktu ve **Batının da**yandığı temeller çatlamış, çökmeye **yüz** tutmuştu. Hangi Batıyı örnek alacaktık?

İşte Atatürkçülüğün bütün izm'lere **hem** karşı hem açık, pragmatik ve rasyonel **bir** rejim olması nedeni, batılılaşmanın **bir tek** yolu olmamasından ve varlığı iddia **edi**len bütün yolların dogmatizme **dayanmasın**dan doğmuştur. Atatürk'e ilk **Teşkilâtı E**sasiye kanunu çalışmaları ve **tartışmaları** yapılırken başlayarak, Serbest Fırka **dene**mesiyle son bulan ilk kuruluş **döneminde,**

yaptıklarının ve yapılmasını istediklerinin Batının neresinde uygulandığı hep sorulmuştur. Atatürk, etrafını saran Avrupa görmüş, kendilerini ileri ve modern fikirli sanan aydın kadrodan işittiği bu sorulara nihayet: «Biz bize benzeriz» cevabını vermişdir. Fakat fikir dünyamızın son derece kurak ve taklitçiliğin tek geçer akçe olması yüzünden Atatürk, muhitinden hiç bir fikrî yardım görmemiş ve doktrininin ideolojisini hayatında yaratamamıştır.

Üzülerek görmekteyiz ki bu büyük adamımızın ölümünden 29 yıl sonra bile Ankara'da toplanan ilim adamlarımız Türk devrimlerinin felsefesi ve ideolojisi hakkındaki çalışmaların henüz yetersiz olduğunu ortaya koymuşlar ve Atatürk'le Atatürkçülüğü birbirinden ayırma üzerinde durmaya lüzum görmemişlerdir.

SEMİNERİN konusu «Atatürk'ün önderliğinde kültür devrimi» olduğu ve tebliğ sahiplerinin hemen hepsi bu devrimin büyük önemini belirttiği halde, seminerin bir özetini yapmakla görevlendirilmiş sayın Prof. Hüseyin Nailî Kubalı, yaptığı son konuşmada, kültürde bir devrim olamıyacağı, bunun ancak zamanla kendiliğinden değişebileceği tezini ortaya atmış ve âdeta görüşme ve tartışmaların ilmî bakımdan gereksizliğini söylemek istemiştir. Kubalı'ya göre, Ziya Gökalp'ın söylediği gibi, medeniyet ayrı, kültür ayrıdır. Medeniyette devrim olur; kültürde olmaz. Kültürde devrim olur iddiası optik bir hatadan ibarettir. Kültür millî olduğu için gerçek anlamda bir devrim değil, bir gelişme konusu olabilir. Hukuk, din, dil birer kültür değeri olduğu için devrim konusu olamazlar. İsviçre Medenî Kanununun uygulamamızda gördüğümüz aksaklıkların sebebi, başka memleketlerdeki hukuk tekâmülüne bizim devrim yoliyle ulaşmak istememizdendir. Devlet, dinî inanç, âyin ve kuruluşlar karşısında tarafsız kalmalı ve onları himaye etmelidir. Profesörümüz din konusunda Hıristiyanlıktan aynen kopya ettiğimiz lâiklik anlayışını benimsemiş; dini devlet işlerine karışmaktan yasaklamayı kabul etmişse de, aynı zamanda devletin dinî inanç, âyin ve kuruluşlar karışmamasını ve onları himaye etmesini istemiştir.

Semineri özetlemek işini yaparken sayın Prof. Kubalı'nın Atatürk kültür devrimlerini kökünden tenkit niteliğindeki bu tezi, bilimsel olmaktan ziyade, bağlanmaktan kurtulamadıkları birtakım önyargılara ve bunları besleyen XIX. yüzyılda Durkheim tarafından ortaya atılmış ve şimdi bir değeri olmadığı anlaşılmış bir teoriye dayanmaktadır. Keşke sayın profesör, bir hukukçu olduğunu unutmayarak, alıştığı yüksekten konuşma ve büyük iddiaları ilim kisvesine büründürerek ortaya atma âdetinden bu sefer olsun vaz geçmiş ve ihtisası dışında bir bilim kolunu ilgilendiren bir konuya değinmemiş olsaydı!...

Kimsenin «kültürde devrim olmaz, medeniyette olur», ya da «Kültürle medeniyet birbirinden tamamen ayrı iki toplum belirtisidir» gibi sübjektif görüşlerin bu seminerde ortaya atılıp tartışması yapılacağını düşünememiş olması tabiîydi. Bundan ve Kubalı'nın son konuşmayı yapmış bulunmasından dolayı bu görüş tartışılamadı.

Atatürk'ün bütün devrimleri kültür alanında olmuştur. Nitekim seminere sunulmuş olan yerli ve yabancı bütün tebliğlerde bu nokta kesinlikle belirtilmiştir. Batıya yönelme, onu bütün sembolleri ve değer hükümleriyle benimseme şeklinde tarif edilen Atatürk ihtilâli (2) bir kültür devrimidir. Zihniyet değişikliği, topyekûn değişme, şte bu kelimelerde Atatürk'ün radikal devrimci modernleşme fikri ifadesini bulmaktadır. Devrimlerde medeniyet ve kültür ayırımı yoktur. Atatürk'ün bazı sözlerinde bu ayırımı yapmış gibi gözükmesi, kelimeye o söylevinde verdiği özel mânâ yüzündendir. Yoksa Atatürkçülükte kültürle medeniyet kavramları arasındaki karşıtlığın silinmesi esastır. (3) İnkılâpların en önemlilerinden biri olan hilâfetin kaldırılması da bir kültür ihtilâlidir. (4) Türk hukukunun skolastik mihverinden çıkarılarak modern ve medenî bir karakter alması, kadınların sosyal ve medenî haklara kavuşması, dil, tarih ve diğer devrimler kültür inkılâplarıdır. (5)

Seminere sunulmuş tebliğlerde değerli fikirler ortaya atılmasına karşılık, bazı önemli konularda bilim adamlarımız arasında bile henüz fikir birliği kurulmamış ve hattâ kullanılan terimlerde bile anlaşma olmamış bulunduğu görülmektedir. «Kül-

tür» terimi bazı tebliğlerde geniş anlamiyle ele alınmış ve medeniyetle birleştirilmiş, bazılarında gelenekler, folklor, inanışlar gibi çok dar bir kavram içine sıkıştırılmıştır. Devrim nedir ve ne değildir? Bu konu da henüz berraklığa kavuşmuş değildir. Devrim, «devlet, kültür ve ekonomi müesseselerinin yeni ve çağdaş kurallara göre gelişmesi için tedrici tekâmül değil, cezri inkılâp» metodunu uygulamaktır. (6) Bu tanıtıma göre zor kullanmadan meydana getirilen değişme ve gelişimde devrim niteliği yoktur. Bu eyleme «ihtilâl» demeyi daha uygun bulanlar da varsa da bunlar devrim yerine «ihtilâl» kelimesini kullanmakla yetinmişler ve devrimi ayrıca anlamlaştırmamışlardır. Oysa ki her iki kavram arasında büyük fark vardır. İhtilâl olduğu halde devrim olmadığı, öte yandan ihtilâlsiz devrimlerin yapıldığı bilinmektedir.

Atatürk devrimlerinin hedefi üzerinde de fikir bulanıklığı olduğu anlaşılmaktadır. Gerçi «Türk devriminin amacı, sona eren Osmanlı İmparatorluğu yerine hür, müstakil ve yeni modern bir devlet kurmaktır»(7), ya da «Türk devriminin amacı millî bağımsız bir devlet içinde Türk toplumunun kalkınma prensipidir» (8) gibi dikkate değer görüşler ortaya atılmışsa da bu amaçları sağlayacak yollar, yani Atatürkçülüğün kendisi üzerine fazlaca durulmamıştır.

En büyük adamımızın ölüm yıldönümü dolayısiyle dost ve kardeş iki devletin seçkin ilim adamlarının katılmasiyle tertiplenen seminerin artık Atatürk'le Atatürkçülüğü ayıracak bir disiplin altında yeni ve yoğun bir çalışma dönemine girmemiz gerekliğini önümüze sermesi bakımından çok yararlı olduğu kanısındayız.

---

(1) Seminerde sayın bir profesörün tebliğinde bizim seneler öncesi söylediğimiz bu sözün yer bulduğunu görerek memnun olduk.
(2) Prof. Dr. Halil İnalcık.
(3) Prof. Tarık Zafer Tunaya.
(4) Prof. Şinasi Altındağ.
(5) Prof. Tayyip Gökbilgin.
(6) Prof. Afet İnan.
(7) Prof. Hamza Eroğlu.
(8) Prof. Tarık Zafer Tunaya.

Barış Yolu Tıkatılmamalıdır

Yazan: Ahmet Hamdi BAŞAR

ÖYLE bir tarih dönemine girdik ki, artık milletler, sınıflar arasında ölüm-dirim savaş arı yaparak hiç bir meselenin çözüm enemiyeceği, aksine anlaşmazlıkların daha da şiddetleneceği kesin olarak anlaşılmıştır. Son 54 sene içinde dünya iki büyük harp felâket. geçirdi. Medeniyetin öncüleri sayılan milletler birbirlerine girdiler. Dünyanın a tı üstüne geldi ve kan gövdeyi götürdü. Sonu ne oldu? Birinci ve İkinci Dünya Harp eri, esasında sömürge ve pazarların paylaşılamamasından doğmuştu. On milyonlarca insanın hayatı pahasına bir taraf yenildi; bir taraf kazandı. Ama, her ikisi de sömürgelerinden oldular. Kazanan arın eline ne geçti? Dünya daha mı iyiye, daha mı kötüye gitti? Fakat artık harbin hiç bir şey kazandırmayacağı, yeneni ve yenileniyle birlikte her iki tarafın sonunda çok şeyler kaybetmiş olacak'arı gerçeğ.ni insanların kafasına yerleştirdi.

Bugüne kadar harpler emperyalist istilâlar için yapılıyordu. Zayıf ve küçük milletler ezi'mekte; kuvvetli, her hakka sahip olmaktaydı. Fakat dünya değişti. Eskiden olduğu gibi istilâ hakkı kalmadı. Şimdi istilâ edilen yer'erdeki halk esir edilemiyor, ya da ö'dürülüp ortadan kaldırılamıyor. Dünya üzerinde büyük bloklar teşekkül etti. Muazzam teknik ilerlemeler sayesinde silâhlar son derece öldürücü oldu. Emperyalist istilâ harpleri devri artık tamamen kapanmıştır. Emperyalizm değişmiş, harp'erden başka vasıtalar kullanılır olmuştur.

Söndürülmüş büyük bir yangının ucunda kenarında tüten dumanlar gibi küçük harp er oluyor; fakat başka yerlere sirayet etmeden olduğu yerlerde söndürülüyor. Bununla beraber «Artık savaş durdu, tarihe karıştı» diyebilen de yoktur. Dünyanın bir felâkete doğru gittiği, şimdiki durak'ama ve çekinme devrinin uzun sürmiyeceği, özellikle Çin'den gelecek büyük tehlikenin medeniyeti sona bile erdireceği korkusu kalblerden silinmiş değildir. İnsanların harpsiz yaşayabilecekleri tam olarak kestirilemiyor. Gizli tabiat kuvvetlerine de tahakküm ettikleri ve dünyayı bi'e uçuracak gücü kazanmaya gittikleri için, doğacak bir harp, eskileriy'e kıyaslanamıyacak kadar fecî olacaktır. Din kitaplarının söyledikleri Kıyamet er geç kopabilir.

ÖLÜM-dirim harplerinin hiç bir meseleyi çözemediği ve tarihin çizdiği yolu değiştiremediği gerçeği ile, insan yaratılışının ve toplum halinde yaşayışının sonucu olan harpsiz yaşayamama doğal güdüsü hâlâ birbiriyle çarpışmaktadır. İnsan o'arak barışçı; hayvan olarak savaşçıyız. Barışçı bir dünya henüz yaratılamamış olmasına karşılık, savaşçı dünya bütün tarih boyunca yaşanmıştır. Hattâ savaşlar yüzünden medeniyetler doğmuş ve iler'emiş; dünya bugünkü halini almıştır, diyenler vardır, ve bunu diyenler bir bakıma haklıdırlar. Ama bugünkü si'âhlar karşısında harpler ancak medeniyet yıkıcı olacaktır. Bunu herkes bilmekte, akıl yoliyle olmasa da doğal güdü a'tında şimdi insan, barışçı olma zorunluğunu duymaktadır.

Bu duygunun akla geçmesi ve barış içinde yaşanan bir dünyanın yaratılması mümkün olabilecek midir? Bu, henüz belli değildir.

İnsanlar harpten kaçınmayı ve aralarında doğan anlaşmazlıkları ve zıtlıkları barışçı yollardan çözümlemeyi uzun tarihî dönemlerin tecrübeleri sonunda tam olarak kavrarlar ve başka bir yol olamıyacağına bütün kalbleriyle inanırlarsa, çok şeylerini değiştirerek, çok şeyler yaparak bu hedefe varabilirler. Yeni dünya medeniyet fikrinin barışçı ve insancı bir yönde gelişmekte olduğunu görüyoruz. Milletlerarası dayanışmalar ve yardımlaşmalar, kültür yakınlaşmasına doğru hareketler, memleketler ve pazarlar arasında kurulan birlikler, herhangi bir yerde doğacak harbin önlenmesi için bütün milletlerin elbirliğiyle gösterdikleri çabalar bu gelişmelere örnek olarak gösterilebilir. Sınıflar arası savaşın önlenmesi için sosyal siyaset konularında işçi ve işveren ilişkilerindeki ilerlemeler de bu arada misal sayılabilir.

BARIŞ içinde yaşama idealine, milletlerin ve sınıfların yaklaştırılması için her milletin ve sosyal sınıfın iman gücüne dayanarak durmadan çalışması lâzımdır. Milletler ve sınıflar arasında düşmanlık duygusu, savaş içindeki eski dünyanın yaşattığı bir şeydir; ve medeniyetin ilerlemesinin şartı bile sayılmıştır. Önce bu duygunun, gökte Melekler yerde Cinler var gibi bâtıl bir inanıştan beslendiği ispat edilmeli ve anlatılmalıdır. O zaman artık milletler ve sınıfar, birbirini yok etmeğe çalışmamalı; aralarındaki anlaşmazlıkları barış içinde akıl yoliyle çözmeye çalışmalıdırlar.

Neden komşu iki millet birbirine kan düşmanı olsun? Neden bir milletin içinde sosyal sınıflar boğaz boğaza gelsin? Bunları bu hale sokan sebepler ortadan kalkar ve insanlık duyguları hareketlere önderlik edecek gücü kazanırsa milletler ve sınıflar barış içinde kardeş kardeş yaşayabilirler.

Bizim bağlandığımız ve uzun yıllardan beri savunduğumuz ana fikir budur. Bu fikrin ışığı altında biz, meselâ, memlekette zengin- fakir, işveren-işçi arasında düşmanlık doğuran ve ölüm-dirim savaşını amaç edinen bütün fikirlere ve davranışlara karşı çıktık. Düşmanlık yerine dostluk, savaş yerine barış istedik; ve bunun olabileceğine inandık.

Bugün bunun olmaması sebepsiz değildir. Olaylara yön veren kurullar ve gelenekler duruma hâkimdir. Bunların değişmesi lâzımdır. Aynı inanışla Türkiye'nin komşulariyle ve başka milletlerle düşman olmasına da şiddetle karşı durduk. Araplarla, Balkan milletleriyle, Sovyet Rusya ile, Amerika ile, her milletle dost olacağız ve dostlukları yaratacak fikrî, ahlâkî ve politik bütün alanlarda çaba harcayacağız.

ARAPLAR bize neye düşman olsunlar? Biz onlara ne yaptık? Fakat bağımsız devletlerini kurduktan sonra Arap kavimlerini idare edenler, kendi halkları arasında milliyet duygularını kuvvetendirmek için bizi düşman bilmeye ve göstermeye çalıştılar. Yüzyıllar boyu Arapları ezmiş, sömürmüşüz!... Kurtuluşlarını Türklerden kurtulmakla yapmışlarmış!. Kitaplarında bunu yazıyorlar; mekteplerinde çocuklarına bunları okutuyorlar; politikalarını bu yönde işletiyorlar.

Hangisi Daha Güç ?

PARLAMENTO binamız pek muhteşem... Belki dünyanın en büyük, en muhteşem parlamentolarından biri. Baştan başa ceviz kaplamalı toplantı salonları, İtalya'dan getirilmiş nâdir mermerlerle örülmüş duvarlar; herşeyi mükemmel, zevkli ve huşu verici.

Toplantı var. Başkanlık divanı seçimi yapılacak. Hademeler kürsüye oyların atılması için en âdisinden üç naylon çöp sepeti getirip koydular. Kimse yadırgamadı. Milletvekilleri rahatlıkla çöp sepetlerine oylarını attılar.

Bu kadar muazzam, muhteşem parlamento binası yapmak kolay. Güç olan kürsüye bu çöp sepetlerini koymamak, konulmasına tahammül edememektir.

Oysa ki Araplar da Türkler gibi, aynı kader yolculuğu yaptılar, Osmanlı boyunduruğu altında asırlarca bir ikte ezildiler, sömürüldüler. Hattâ Türkler Osman'ı İmparatorluğunu teşkil eden bütün halklardan çok daha fazlasını çektiler.

Neden kendimizi Osmanlının varisi sayıyoruz? Neden onun bütün sorumluluğunu üzerimizde taşıyoruz? Yeni Türk devleti, bu imparatorluktan kopup ayrılarak kurulmuş yepyeni millî bir devlettir. Bu anlayışa b.z ulaşsaydık ve komşularımızın da ulaşması için çalışsaydık, bugün halklar arasında yaşamakta olduğunu gördüğümüz düşman'ıklar çoktan ortadan kalkabilirdi. Atatürk, bir savaş adamı olduğu halde, hayatında barış yolunda, eski Osmanlı İmparatorluğunu teşkil eden milletler ve kavimler arasında dostluğun kurulması için çalışmıştı. Öldükten sonra onun yolunu unutmadık. Fakat başkaları buna inanmadı ve bunu günün icaplarına uygun politika oyunu sandı.

Yunanlı'ar da bizimle dost olmaya mecburdurlar. Bunu anlamaları Megalo idea peşinde koşarak Kıbrıs'ı kendilerine ilhak etmeye ve toprak'arı üzerinde bıraktığımız ırkdaşlarımızı ezmeye kalkışmaları Yunan milleti için sousuz fe'âketlere mal olabilir. Yunanlı'arın en tabiî, en yakın dostu Türklerdir. Bu dostluğu hiçe saydıkları süre barış ve huzur içinde yaşamalarına imkân o'mayacağını anlamalarını, pire için yorgan yakma deliliğine saplanmamalarını onlara tavsiye etmek isteriz. Yakınlaşmanın, birlikte yaşamanın her iki mi'let için tarihî ve sosyal bir zaruret olduğunu, yaptığımız bir ölüm-dirim savaşının henüz barut kokuları havalarımızda teneffüs edilirken, bize Atatürk öğretti. Maziden kalan aradaki her türlü düşman'ıkları silmeye çalıştı. Bir 30 Ağustos bayramı günü İstiklâl Savaşında Yunanlıların vahşetini, halkımıza yaptıkları zu'ümleri ve uğradığımız fâciaları dile getiren bir şiirin huzurunda okunmasına tahammül edemiyerek:

«— Bunlar gelip geçmiş, unutu'ması gereken şeylerdir. Şimdi karşımızda dost bir Yunanistan vardır» demiş ve şâiri susturmuştu.

Kıbrıs için Enosis dâvası uğruna tarihin gerçeklerine, akla, Atatürk'ün ileri görüşüne dayanan bu dostluğu yıkmak değer mi? Politika yapmalarını değil; iki m. leti birbirine kanlı bıçaklı edecek olan bu dâvanın Yunanlıların gönülden inanmalarını istiyoruz. Adaları onlara verdik; çoğu Türk halkla meskûn o'an Batı Trakya'yı da elimizden aldılar. Bunların hiç birinde gözümüz yok diye dünyaya sesimizi de duyurduk. Eğer Kıbrıs'da bugün gerı'emiş gözükerek yarın bir fırsat elverince yine Enosis diyeceklerse ve bunu demeyeceklerine bizi inandıramamışlarsa, o zaman dostluk idealine tek başımıza bağ anmamıza imkân ve mâna kalmaz. Bizim de Adalar ve Batı Trakya için isteyeceklerimiz olacak; yeni ideallerimiz doğacaktır.

BUNUN sonu ne olur?

Barış içinde yaşamak, mil'etler ve sınıflar arasında ölüm-dirim savaşları doğuran sebepleri ortadan kaldırmak yeni dünyanın temel fikridir. Bu fikre saygıyle, inanç'a bağlılığımızı Atatürk'ün «Yurtta sulh, cihanda sulh» prensipiyle bütün dünyaya ilân ettik. Harp etmek, yakıp yıkmak yerine barış içinde memleketimizi imar temek, halk'arımızı refaha ve saadete kavuşturmak istiyoruz. Ama bizi zorlarlar da harbe sürüklerlerse, Türk'ün bu uğurda ne büyük şeyler yapabi'eceğini, bir defa ayaklanınca kolay kolay durmayacağını da bütün dünya bilmektedir. Yunanlıların biz'mle içten dost olma'arı ve bu dostluğu herşeyin üstünde tutmaları yalnız bu komşu iki milletin deği', bütün dünyanın huzur ve saadeti demektir.

Açık olan barış yolu bir Kıbrıs için kapanmamalıdır.

Şevket Süreyya'ya Soruyoruz :

Karma Ekonomiden ne anlıyorsun?

ŞEVKET Süreyya Aydemir'le rejim dâvası üzerinde yaptığımız tartışmanın devamı olarak ondan karma ekonomiden ne anladığını soruyoruz. Geçen Temmuz sayımızda çıkan «İkinci Adam: İNÖNÜ» yazımızla başlayan ve Eylül, Ekim sayılarımızda devam eden tartışmamızın rejim konusunda özlediğimiz b r aydınlığa kavuşma bakımından çok yararlı olacağına inanmaktayız. Kadro devletçiliğinin ideologu olarak tanınan arkadaşımızın bir defa nasılsa yakalayabildiğimiz yakasını sonuna kadar bırakmamak kararındayız.

5 Aralık 1967

Kardeşim Şevket Süreyya,

ARAYA Kıbrıs gailesi girdi de senin 24 Eylûl tarihli mektubuna gereken cevabı vaktinde veremedim. Gerçi 10 Ekim tarihli mektubumla kısmen bu işi yapmıştım. Fakat cevabım eksikti. Bunu bana aramızdaki tartışmayı dikkatle izleyen bazı okuyucularım da hatırlattı. Zaten yazacaktım, şimdi fırsat elverdi, mektubunu cevaplandırıyorum.

Mektubunda birbirine bağlı 5 mesele üzerinde durmuşsun:

1) Özel teşebbüse de yer veren bir karma ekonomi rejimi; 2) Güney sınırlarında 100 milyonlarca liralık mal hareketlerini içine alan hayvan kaçakçılığını bile önleyemeyen devlet; 3) 34 bin liraya mal olan bir kamyonun 120 bin liraya satılması olayı; 4) Bugün devletin himayesinde gayet hızlı bir orta sınıf yetişmesi ve buna artık (yeter) denilmesi gerekliliği; 5) Halkta uyanan sosyal sezi ve bunun doğurduğu tehlikeler.

Ötedenberi, K a d r o zamanından beri, karma ekonomi taraftarı olduğunu herkes gibi, ben de bilirim. «Gaziosmanpaşa mahallesindeki bakkalların, Toroslardaki yörüklerin, Doğu'daki izbe köylerin yiyecek, içecek, yakacaklarından tutun da herşeylerini düzenleyecek bir devletçiliğin akla yakın birşey olmadığını, Rusya'da bile tüketim maddelerinin çoğunu serbest müstahsillerin yetiştirip sattığını» söylüyorsun.

Rusya'nın komünist ihtilâlle yaptığı çok acı tecrübeyi tekrarlayacak hiçbir akılsız devlet olamaz. Onlar ilk başta herşeyi devletleştirdiler, bu yüzden çok çektiler ve halka çektirdiler. Sonra ipin ucunu gevşetmeye, tarımsal üretimde özel teşebbüse ölçülü bir yer vermeye mecbur kaldılar. Ama onlar bunu bir intikâl devresi için yapıyorlar. Hedefleri birgün herşeyi kollektifleştirmektir. Hayatî bir zorunluk karşısında kalmadıklarından sanayide, hizmet sektöründe böyle bir tavize girişmediler.

Şimdi sana bir sual soracağım: Senin karma ekonomiciliğin Gaziosmanpaşa mahallesindeki bakkallık gibi işlerin, daha doğru bir deyimle küçük ve orta sayılan işlerin ve işletmelerin özel teşebbüse bırakılması, büyüklerin devlet elinde bulunma-

sı prensipine bağlı «Kadro» da savunduğun karma ekonomi midir, Ve zamanla karma ekonomi devletçilikten yana mı, özelcilikten yana mı gelişecektir? Yoksa benim anladığım mânâda karma ekonomici mi oldun?

Şüphesiz sen de bana «Senin anladığın mânâdaki karma ekonomi nasıl bir şeydir?» diye sorabilirsin. Gerçi bunu 1930 lardan beri yazılarımla, konuşmalarımla hiç olmazsa sana tam olarak anlatabilmiş olmam gerek. Ama ziyanı yok, kısa şekilde özetlersem hem hâfızanı tazelersin, hem de okuyucularımızın çoğu belki bilmezler, öğrenmiş olurlar.

Ben özel teşebbüsü esas alan, devleti özel teşebbüsün yapamadığı ve yapamıyacağı işlerde ekonomiye karıştıran bir karma ekonomiciyim. Şimdi âdet oldu, herkes dâvasını ispat için Atatürk'ü şahit diye gösteriyor. Bu sefer ben de öyle yapayım: Atatürk de böyle bir karma ekonomiciydi. Bu doktrine göre karma ekonominin zamanla gelişmesi devletten yana değil, özel sektörden yana olacaktır. Yani başlangıçta seninle, senden başka sosyalistlerle şüphesiz CHP nin ortanın solculariyle, yani aklı başında olan herkesle beraberim; ama sonunda özel teşebbüsçüyüm. Sosyalistler ve ortanın solcuları zamanla karma ekonomide devletin ağır basmasını isterler. Aralarında şüphesiz fark olacak. Kimi herşey devletleşmeli (terim doğru değil, kollektifleşmeli) diyecek, kimi Gaziosmanpaşa mahallesindeki bakkalın özel sektör elinde kalmasına ses çıkarmayacak, ama solculardan (ortanın solu ve onun daha solu) hiç biri ana sanayiin, madenlerin, bankaların, büyük işletmelerin özel sektör elinde kalmasına razı olmayacak.

Kardeşim,

BEN bugün - sosyalist olmayan, hattâ özel teşebbüsten yana olup senin iddiana göre onu himaye eden - iktidarın anladığı ve uyguladığı mânâda karma ekonomiye de karşıyım:

Kendi zamanında olmadığı için, Birinci Beş Yıllık Plandaki son derece yanlış karma ekonomi doktrini dolayısiyle, şimdiki iktidara karşı bir şey demeye, şüphesiz, hakkımız yok. Bu Planda karma ekonomi, birbirine Çin setleri gibi, aşılmaz duvarlarla kapamış, devlet ve özel sektörün ayrı ayrı yaşadığı acayip bir rejime konmuş isimdi. Fakat İkinci Beş Yıllık Planı bugünkü iktidar hazırladı ve yaptı. Burada kabul edilmiş prensip şu: Devlet yalnız altyapı yatırımları yapacak; gerisini özel sektöre bırakacak... Yani, daha makûl olmasına rağmen, yine bir ayırım var. Hiç olmazsa işler iki sektör arasında paylaşılmış. İşte seninle ve belki de solcularla burada beraber olabilirim: Devlet bütün kârlı işleri özel sektöre bırakacak; kendisi de baştan başa zararlı olan altyapı yatırımları ile yetinecek. Kârlı iş oldu mu özel sektöre, zararlısı oldu mu devlete. Oh, ne âlâ memleket!...

Ben bunun tamamen aleyhindeyim. Devletten çok şey bekliyoruz. Altyapı tesislerini yapacak demek kolay mı? Başka işleri bırakın, yalnız elektrifikasyon, sulama, yollar, barajlar için devletin Plan uygulamasında omuzlarına bugünkü bütün bütçe gelirlerini harcasa bile karşılanamıyacak yükler binecek. Sonra bunların hepsi - şüphesiz demiryolları, deniz yolları, hava yolları gibi olanlar da eklenerek - her yıl milyarları bulan zararlar karşılığı işletilecek... Bunları devlet neyle yapsın. Vergilerle değil mi? Binecek vergiler halkın, özel sektörün sırtına. Alabilirsen al. Bunun sonu yok ve olamaz.

Ya ne yapalım?...

Yapacak şey basit ve bir tek: Devletin kârlı işlere de karışması, vergiler dışında kârlardan pay alarak gelirlerini çoğaltması. Bu sonuç karşısında bilmem seni ama, sosyalist bilginlerinizden Prof. Sadun Aren hemen böbürlenecek:

«— Ben demedim miydi? Dış ticaret devletleştirilirse 2,5 milyar, sanayii devletleştirilirse 5 milyar, diğer işler devletleştirilirse şu kadar milyar devletin geliri çoğalır ve bunlar yatırıma ayrılır diye... Şimdi siz de piyasa kârlarına devleti ortak eden bir sistem teklif ederek bize yaklaşıyorsunuz...»

Keşke dese!. Bu arkadaşı bir türlü er meydanında güreşe razı edemiyoruz. Gelse de konuşsak... Bir iki defa seminerlerde herkesin önünde tartıştık. Hattâ bir defasında bana hakkım olmayan iltifatta da bulundu ve çok defa ise, ara sıra senin de

bulunduğun arkadaşça özel toplantılar yaparak koşuştuk. Fakat politikacı olduktan sonra bir güdümlü hâl alıp suspus oldu.

Ben, her zaman söylediğim gibi, piyasa kârlarına devlet göz dikerek bunları kendi elinde toplaması için para yatırıp işletmeler kurdu ve bunları memurlarına idare ettirdi mi, bu kârlardan eser kalmayacağına, hattâ devletin sermayeyi kediye yüklemeceğine eminim. Neden mi? Çünkü biliyorum ve görüyorum da ondan... Bugün devletin yatırım yaptığı piyasa bakımından gelir getirmesi gereken işler - ince bir hesap yapılsa - ziyandadır, ya da toplam olarak kâr devede kulak denebilecek kadar azdır. Bu işlerde devlet yatırımları 40 milyar lirayı geçer. Üst üste % 10 kâr olsa, yılda devletin işletmelerden 4 milyar geliri olması gerekirdi. Oysa ki bu yatırım alanlarında ortalama kâr genel olarak % 20 den aşağı değildir.

Devletin para kazanamayan, kâr edemiyen bir kişi olması nedenleri hepimizce bilinir ve burada ayrıca açıklanması çok uzun sürer. Bundan dolayı konunun bu yanı üzerinde değil, devletin piyasa kârlarına nasıl ortak olabileceği konusu üzerinde biraz duralım.

Bunun yolu, para yatırmasını, işletme kurup idare etmesini ve para kazanmasını bilen ve beceren kimselerle devletin ortaklaşa işler kurması ve bu işlere para yatırmasıdır. Devlet müteşebbise yardım eder; onun sermayeden yana sıkıntısını karşılar, kârda da ortak olur, kalkınma planına göre yapılmasını istediği yatırımlara özel sektörün katılmasını teşvik eder ve plan hedeflerinin gerçekleşmesini sağlar; öte yandan kârların vergi dışı kalmamasını da kontrol eder. İşte ben karma ekonomiyi bu mânâda anlıyorum. Devlet para koyduğu işletmelerin idaresine karışmamalı, bunların kendi usullerine göre yönetilmesini istememeli, piyasanın kurduğu usullere uygun idare ve denetlemesini yapacak organlar meydana getirerek bu işleri idarî ve siyasî devletin baskısından ve müdahalesinden tam olarak kurtarmaya çalışmalıdır.

Para yatırarak özel sektörle ortaklaşa kurduğu işlerde devletin güdeceği hedef, buradaki sermayesini mümkün olan en kısa zamanda - özel sektör ortaklarına bir öncelik tanımak suretiyle - halka devretmektir. Yani merkantilist düşünce altında bir devlet kapitalizmine de gitmiyeceğiz. Devletin bir süre sonra hiç bir işletmeye ortak olmaması, vergi gelirleriyle yetinmesi hedeftir. Devlet ortaklık paylarını özel kişilere veya onların kurduğu ortaklıklara devredip çekildikçe aynı zamanda sermayesini belirli işlerde dondurmamış ve yeni yatırımlar için çoğaltarak daimî bir hareketlilik içinde işletmiş olur.

Devletin ortak olacağı işler yalnız büyük olanlar değildir. 100 bin lira ile bir iş kurmak isteyen teşebbüs adamı da devletten ortaklık isteyebilmelidir.

Kardeşim Şevket;

KONU, bu ana prensip etrafında hayli işlenmeye muhtaçtır. Ben kendi çapımda bu mesele üzerinde durdum ve konkre teklifler bile hazırlayarak, özel şekilde bunu ilgililere de duyurdum. Demek henüz zamanı gelmemiş, ama ümitliyim. Elbet bir gün, mesele iktidarın önemle ele aldığı bir dâva haline gelecektir. Ben bu mektubumda sana yalnız prensip bakımından böyle bir karma ekonomiye taraftar olup olmadığını sormak için konuya dokundum. Bence böyle bir karma ekonomi, memleketi hızla kalkındırmak, devletle özel sektörün ayrı yönlerde birbirini tamamlayan güçlerini bir hedef etrafında birleştirmek, devletçilikte inkılâp yapmak, vergi kaçakçılığını önlemek, halk kapitalizmi denen yeni bir kapitalist rejimi kurmak gibi çeşitli yönlerden son derece büyük faydaları olacak ve dünya ölçüsünde etkili yeni bir doktrinin doğmasına da yol açabilecektir. Tabiî uygulama prensipleri üzerinde durmak ve memleketin bugün yaşadığı politik ortam

içinde bu prensipleri en iyi şekilde tatbik edebilmek şartiyle...

Kardeşim,

HALKA ve özel teşebbüse yönelmiş bir karma ekonomiden yana mısın? yoksa zamanla yönü devletçiliğe doğru ağır basan bir karma ekonomici misin?

Bu noktada açık ve seçik fikir ve kanaatini belirtmeni isterim. Benim görüşüm şudur:

Eğer Atatürk devrimlerini çağdaş medeniyet düzenine katılmak anlamına alıyorsak o zaman halka ve özelciliğe yönelmiş bir karma ekonomi; Batı uygarlığında sosyal bunalımları ve bölünmeleri önleyen ve yeni kalkınmaya girişmiş memleketlere özgü kemalist doktrinin ekonomi alanında uygulanması prensipini ifade eden bir terim olacaktır.

Eğer böyle bir karma ekonomide memleketçe birleşmiş olursak, Türkiye'nin zaten çok cılız olan beşerî potansiyelinin ve hamle gücünün, rejim tartışmaları ve çatışmaları içinde eriyip gitmesini de kesin olarak önlemiş oluruz. Demokratik, sosyal ve halka yaygın bir kapitalizmin yoludur bu...

Mektubundaki başka sorularına cevap vermezden önce asıl senin bu konudaki fikrini kesin olarak öğrenmek isterim.

Cevabını bekler, sevgiyle gözlerinden öperim, kardeşim.

Ahmet Hamdi BAŞAR

Ortak Pazar Memleketlerinde

İşçi Meseleleri

ORTAK Pazar'a katılma hazırlıklarımızı yaparken çeşitli bakımlardan bu memleketlerle aramızdaki farklara dikkatimizi çekmek gerekir. Andlaşmanın başarıyle uygulanabilmesi bu farkları azaltacak ya da boşlukları dolduracak tedbirler almamıza bağlıdır. Bu arada sosyal siyasette de bir yakınlaşma zorunluğu vardır. Iktısadi Araştırma Tesisi'nin geçen Ekim ayı içinde düzenlediği Seminere bu konuda sunulmuş entresan bir tebliğin bazı parçalarını sütunlarımıza aktarıyoruz...

Yazan: Hein HENZE
Avrupa Birliği Komisyonu İşgücü Direktörü

BİRLİĞİN sosyal siyaseti 1958'den beri gittikçe daha kesin bir biçim kazanmıştır; elde edilenler birçok alanlarda olumlu sayılmak gerekir. Bunun hakkında açık bir fikre sahip olabilmek için, Roma Antlaşmalarının imzalanmasından önceki devre dönmek ve altı ülkenin Avrupa Ekonomik Topluluğuna, önemli ölçüde farklı çalıştırma durumu, farklı ücret seviyeleri ve ücret sistemleri ve birbirinden ayrı sosyal güvenlik sistemleri ile girdiklerini hatırlamak gerekir. İntibak yolundaki bir ayarlama bugün kendini açıkça belli etmektedir.

Bu arada, Ortak Pazar'ın adım adım gerçekleştirilmesi, âhengin doğmasında başlı başına kesin etkisi olan bir faktördü.

Nüfus 18 milyon miktarında artarak, 180 milyona yaklaştı ve çalışanların genel sayısı 3,3 milyon miktarında çoğaldı. 1966 sonbaharına kadar çalıştırma durumunu nitelendiren, işsizliğin hemen tamamen kaybolması idi. Geçen yılların sonuna doğru Birliğin bazı üyelerinde, bilhassa Almanya'da ve Hollanda da ve daha sınırlı ölçüde olmak üzere Belçika ve Lüksemburg'da ekonomi konjonktürü düşüklük gösterdi; bu yüzden işsizlik önemli ölçüde arttı ve kısa süreli çalışma gelişti. Adı geçen Devletlerin Hükûmetleri, ekonomiyi tekrar canlandırmak için, etkileri önümüzdeki aylarda görülecek olan geniş tedbirler aldılar.

Geçen yıllarda çalıştırma durumunun gösterdiği gelişme, modern sanayi Devletlerinde ekonomik istihale olayını aksettirmektedir. Avrupa Ekonomi Birliğinde zira-

at sektöründe çalışanların ortalaması 1958 de % 22 iken, bugün bu oran % 17 ye düşmüştür; demek oluyor ki, bu sekiz yıl içinde 3,2 milyon işçi ziraat sektöründen ayrılmış ve diğer iki ekonomi çevresine yönelmiştir; bu sebeple bugün işçilerin % 44 ü sanayide ve % 39 u hizmetler alanında faâl bulunmaktadır.

Tabiatiyle işçilerin kazançları da gerek nominal ve gerek reel olarak artmıştır; belki de bu artış, diğer sanayi ülkelerine kıyasla, Toplulukta daha hızlı olmuştur. Birlikte bütün işçilerin ortalama iş geliri 1958 ile 1966 arasında yuvarlak % 95 artmıştır. İtalya, Hollânda ve Fransa'da bu yükseliş yuvarlak % 100 ve daha fazla idi, Almanya % 85, Lüksemburg'da % 50 ve Belçika'da % 65 tutuyordu.

Bütün dallarda işçilerin reel çalışma geliri 1958 ile 1966 arasında Topluluk içinde ortalama olarak % 50 yi ancak bulacak ölçüde artmıştır. Bu arada İtalya ve Almanya, % 50 nin üstüne çıktılar. (1)

1958 - 1966 devresinde reel çalışma geliri dikkate değer bir yükseliş gösterirken, bu devrede ayni zamanda çalışma süresinin devamlı olarak kısaltıldığını ve ücretli iznin uzatıldığını ayrıca belirtelim.

Diğer çalışma şartlarındaki gelişme, bu eğilime paraleldir: hastalık veya konjonktür tepkisi halinde işyerinin ve gelirin emniyete alınması yolundaki genel eğilim - bütün üye Devletler millî gelirlerinin aşağı yukarı eşit seviyede olan bir payını, millî gelirin % 16,2 - 18 ini sosyal güvenlik için harcarlar -, işçinin durumunu memur ve müstahdemin durumuna adım adım yaklaştırmak, işçinin işletme hâsılasına çeşitli şekillerde iştiraki, tasarruf faaliyetinin ve işçinin elinde sermaye ve servet terakümünün teşviki, örnek olarak gösterilebilir.

YABANCI İŞÇİLERİN GÖÇÜ VE ÇALIŞTIRILMASI

AVRUPA'DA durumun hangi ölçüde değiştiğini, ilk dünya savaşından önceki şartlarla yapılacak bir mukayese ortaya koyar. Daha 1913 -te 350.000 İngiliz, 45.000 İrlândalı, 40.000 İsveçli, Fin, Norveçli ve Danimarkalı, 210 000 Rus; 315.000 Avusturyalı, 206.000 İspanyol ve 560.000 İtalyan, toplam olarak 1.726.000 kişi denizaşırı ülkelere göç etmişlerdi.

Görünüşe nazaran, Batı Avrupa Devletleri 1956 yılına kadar işgücü bakımından büyük ihtiyatlara sahiptiler. Bu bakımdan Fransa bir istisna teşkil ediyordu; daha 1946 dan itibaren Fransa, elverişsiz nüfus strüktürünü düzeltmek için, geleneksel göçmen kabulü politikasını tekrar ele almıştır.

Almanya Federal Cumhuriyetinde çalıştırma hacmi geçen yıl esnasında, o zamana kadar görülmemiş bir ölçüde artmıştır. Eski doğu bölgelerinden ve Sovyet bölgesinden çok sayıda insanın kaçarak gelmesi, bu artışın önemli bir ön şartı idi.

Aynı devrede Avrupa'nın Akdeniz ülkelerinde çalıştırma hacmi oldukça önemli bir düşüklük gösteriyordu. Bu sebeple I.A.O. ve I.C.E.M. (2) gibi milletlerarası organizasyonlar, Kuzey ve Güney Amerika'ya ve Avusturalya'ya göç hareketleri düzenlemeğe lüzum gördüler.

1950 ile 1960 yılları arasındaki elverişli ekonomik gelişme dolayısiyle Batı Avrupa'dan Yeni Dünya'ya ve Avusturalya'ya göçler önemli oranda azalmıştır. Özellikle, Roma Antlaşmasının yürürlüğe girmesiyle beraber çalıştırma hacminin büyümesi ve Avrupa Ekonomik Birliği ülkelerinde, fakat ayni zamanda İsveç, İsviçre ve Avusturya'da işgücüne olan ihtiyacın önemli ölçüde artması üzerine göç hareketi gerilemiştir.

İş arzı ile iş talebi arasında denklik yaratmağa yönelen çabalara rağmen, bazı üye Devletlerde işgücüne olan devamlı yüksek ihtiyaç, Türkiye'den, keza İspanya, Yunanistan ve Portekiz'den işgücü celbetmek sonucunu verdi.

Fransa'da halen, 250.000'i Cezayirli olmak üzere, yuvarlak 1.200 000 yabancı işçi çalışmaktadır. En büyük kontenjanı, Avrupalı göçmenlerin hemen hemen yarısını, İsp[illegible]lar teşkil ediyorlar Portekizlilerin [illegible] son yıllarda hayli artmış olup, 1964 de Portekizliler, göç yoliyle gelen ya[illegible] üçte birine yaklaşıyordu. İtalyanlar, Faslılardan sonra, beşinci sırada bulunuyorlar.

Almanya Federal Cumhuriyetinde de 1966 yılında 1.200.000 yabancı işçi çalıştırılmaktaydı. Ekonomi konjonktürünün düşüklüğü yüzünden bunların sayısı epey a-

zalmıştır. Mart 1967 sonunda Almanya'da çalışan yabancılar sayısı 1.054.000 idi; bunların arasında 275.000 İtalyan, 160.800 Portekizli vardı.

Altılar Avrupasında çalışan Afrikalı işçiler sayısı yuvarlak 350.000 olarak tahmin ediliyor; bunların çoğu Fransa'da çalıştırılmaktadır. İngiltere'de dahi yabancılar sayısı yıllardanberi devamlı olarak artmıştır. Bu sayı 1.500.000 in üstünde olarak tahmin edilmektedir; bu yabancıların yuvarlak hesap % 70'nin çalıştığı kabul edilebilir.

Altı milyon nüfusu olan İsveçte; 433.000 i İtalyan 77.000 i İspanyol, 50.000 i Alman, 21.000 i Avusturyalı ve 25.000 i Fransız olmak üzere, 650.000 yabancı çalışmaktadır.

İsveç'te geçen yılın sonunda, 72.000 i Fin, 19.000 i Danimarkalı, 17.000 i Alman, 13.000 i Norveçli, 11.000 i Yugoslav, 5.000 i Yunanlı, 4.000 i Avusturyalı, 3.000 i İspanyol, 2.000 i İngiliz ve 1.000 i Türk olmak üzere, 175.000 yabancı çalışıyordu.

İŞ PİYASALARINI DENKLEŞTİRME

BURADA meseleyi şöyle vazetmek gerekiyor: İşgücü yeterli olabilecek midir? Avrupa Ekonomik Topluluğunun diğer ülkelerinden işçilerin ve üçüncü ülkelerden yabancı işçilerin çalıştırılması sadece geçici bir tezahür müdür?

Ülke içi nüfustan, yâni vatandaşlar çevresinden kaç işçi sağlanabileceğini istatistik gösterir. Ve 1982 den itibaren iş piyasasında emre âmade bulunacak olanın, 31 Aralık 1966 tarihine kadar doğmuş olması gerekiyor, zira en az 15 yaşına gelmiş olması icabedecektir.

Avrupa Ülkelerinin nüfus durumuna bakılınca, İngiltere, Belçika, Almanya ve Avusturya'nın 1981 yılına kadar en az nüfus artışı kaydedecekleri, 60 veya 65 üzerindeki yaş gruplarının 1980 yılına kadar daha da çoğalacakları anlaşılır. Almanya Federal Cumhuriyetinde yaşlı vatandaş sayısı önümüzdeki on yılda üçte bir oranında artacak ve bu yüzden millî gelir, nüfusun, gittikçe artan ve müstahsil olmayan kısmının varlığı dolayısiyle, gitgide daha az işçi tarafından yaratılmak gerekecektir.

Bu durumu karşılıyabilmek için, işgücü bakımından tasarruf sağlayan yatırım yapılacaktır, yani rasyonalizasyon yatırımları bahis konusu olacaktır. Buna tahsis edilecek sermayenin mevcut olmadığı ölçüde yabancı işçiler çalıştırılmak gerekecektir.

Resmî olmayan tahminlere göre lüzumlu işçilerin genel sayısı 1966-1970 yılları için 780.000 ilâ 1.000.000 olacaktır. Bunlardan 240.000 - 500.000 Almanya'ya, aşağı yukarı 450.000 F r a n s a y a, 60.000 - 70.000 Belçika'ya, 25.000 Hollanda'ya ve 3.000 Lüksemburg'a düşecektir.

Ayni devre içinde İtalya'dan yuvarlak 13.000 işçinin diğer Üye Devletlere ve yuvarlak 80.000 işçinin Avrupa Ekonomik Topluluğu dışındaki ülkelere göç etmeleri muhtemeldir. Bu hesaba göre, Birliğin iş gücü ihtiyacını karşılıyabilmek için, 650.000 - 900.000 işçinin başka iş piyasalarından çekilmesi lâzımgelecektir.

Başka yerlerden gelen işçilerin çalıştırılması tabiatiyle, yerleştirme imkânları, meskenler, hasta yatakları, serbest zamanların geçirilmesi için tedbirler, yabancı dil öğrenimi ve nihayet okullarda yer temini gibi konularda pek tâli yatırımları gerektirir. Yabancı işçi çalıştırmanın ekonomik ve beşerî bakımdan tam bir başarıya ulaşabilmesi için, bu yatırımlar şarttır. Ancak bu suretle, kıtamızın kalkınması için devamlı etkisi olan bir katkı yapılmış olacaktır.

Tercüme eden :
Dr. Cahit DAVRAN

---

(1) Fransa: ayni zamanda fiatların çok yükselmesi yüzünden nisbeten sınırlı bir artış.

Belçika ve Lüksemburg: ücretler az yükseldiği için artış ta azdır.

(2) I.A.O. - Milletlerarası Çalışma Organizasyonu, Cenevre.

I.C.E.M. - Intergovernemental Committe for European Migration (Avrupa Göç Hareketleri Hükümetlerarası Komitesi), Cenevre

Açık Oturum..

45. Oturum :

Aşırı akımlar karşısında Hükümetin vazifeleri ?

Oturuma Katılanlar: Biz — BAŞBAKAN — SOSYOLOG — ANAYASACI — SOSYALİST AYDIN — İDARECİ — SOSYALİST PROF. — İLİMCİ PROF. — TARİHÇİ

BİZ — Bugünkü Oturumun konusunu müsaadenizle arze - deyim:

Huzur bozucu nitelikte sık sık bir takım taşkınca hareketler oluyor. Bunlara karşı şiddetli tedbirler alınmaması, "demokrasi böyledir" diyerek taşkınlıkların gittikçe artmasına yol açılması, bazı çevrelerde tenkit edilmektedir. Meselâ Amerika'nın 6. Filosu limanımıza geldi. Birkaç yüz genç Dolmabahçe rıhtımında kanunsuz gösteriler yaparak Amerikan denizcilerinin karaya çıkmasını engellediler. Hatırlayacağınız gibi, filo kumandanı Amiral bile helikopterle, âdeta kaçırılır gibi, şehre çıkabildi. Yüksek öğrenim gençleri ele avuca sığmaz halde... Birkaç kişi önlerine geçiyor; onlara istediklerini yaptırıyor, denmektedir. Doğu'da Kürtçe nutuklar verilen mitingler düzenleniyor; her yerde sık sık işçi grevleri de olmaktadır. Aşırı solcu ya da sağcı yayınlar aldı yürüdü. Alışmadığımız bir hava içindeyiz. Bunları yadırgayanlar, endişeye düşenler az değil. Hoşgörürlüğün bu derecesi fazladır, hükûmet otoritesi sarsılmaktadır, sonu fena olacak, deniyor.

Bugünkü Oturumumuzda bu konuyu ele alacağız. Sayın Başbakan da ricamızı kabul ederek toplantımıza teşrif ettiler. Bizi aydınlatmak lûtfunda bulunacaklar. Kendilerini dinledikten sonra tartışmaları huzurlarında yapacağız. Buyurunuz Beyefendi!...

BAŞBAKAN — Biz rejim olarak demokrasiyi kabul etmişiz. Bir Anayasa, onunla kurulmuş teminat müesseseleri var; kanunlar var. Huzur bozucu olduğundan söz edilen hareketler bu düzenin ve kanunların çerçevesi içinde kaldıkça suç olmaz. Bu çerçeveyi aşarsa suç işlenmiştir; hükûmet vazifesini yapar. Yani emniyet kuvvetleri, savcılar harekete geçer, olay mahkemeye intikal eder. İşin bundan sonrası mahkemeye aittir. Ben buna karışamam.

Hükûmetten ne bekliyorlar? Zorbalık mı yapılsın isteniyor? Ya hukuk devleti olacağız; ya zorba devlet olacağız. Biz, demokratik ilkelere sıkı sıkıya bağlı hukuk devletiyiz. Demokrasiye ve onu yaşatacağımıza inanıyoruz. Başlıca vazifemiz budur.

Demokratik düzenin doğurduğu güçlükler olacaktır. Bunları görüp demokrasiye sırt çevirmiyeceğiz. Bu güçlüklere katlanacağız. Bu düzende iktidar ve hükûmet herşey demek değildir. Meclisler vardır; orada, ne kadar çoğunlukta olursa olsun iktidarın karşısında, muhalefet te vardır. Bir Anayasa Mahkemesi olacak; Meclislerden çıkan kanunlardan Anayasaya aykırı olanları varsa onlar mahkeme karariyle kaldırılacaktır. Danıştay da olacaktır. O da hükûmet tasarrufları üzerinde söz ve karar sahibidir. öte yandan grevler olacak; nümayişler, yürüyüşler olacak; icabında Amerikanın ya da başka bir devletin yalnız filosuna değil, kendisine karşı da gösteriler yapılabilecektir. Herşey yazılacak, söylenecek; bütün bu hareketlilik içinde en doğru yol kendiliğinden ortaya çıkacaktır.

Türk milletinin sağduyusuna kayıtsız şartsız inanmamız lâzımdır. Kanun çerçevesi içinde olmak şartiyle, şimdi sayın Yöneticinin huzur bozucu, endişe doğurucu diye sözünü ettiği bütün hareketler bu sağduyu karşısında etkisizdir. Hattâ yalnız etkisiz kalmaz; olumlu yönde etki yapar.

Bize sağdan da soldan da hücum ediyorlar. Böylece iki birbirine zıt düşman istikametten hücuma uğradığımızı gören halk, bizim doğru yolda olduğumuza daha çok inanmaktadır. Ben her sabah iki gazeteye bakarım: Biri Yeni İstanbul, öteki Akşam. Eğer aynı zamanda ikisinin de hücumuna uğramışsam doğru yolda olduğumuzu daha iyi anlarım. Aşırı uctan birinin bizi methetmesini, ötekinin de yermesini görürsem davranışlarımızdan ve tutumumuzdan şüphe etmem gerekir.

Türkiye'de Atatürk'ten sonra yepyeni bir devir açılmıştır. Bu açılan yolda iyi yürüyememiş, şaşırmış, çıkmaz sokaklara girip çıkmış olabiliriz. Fakat şimdi herzaman önümüzde hedefi belli bir açık yol vardır. Biz iktidara geldikten sonra Atatürk'ün gösetrdiği istikameti tuttuğumuza inanmaktayız. Biz sosyalist değiliz; kapitalist te liberalist de değiliz. Belki soranlar olur: O halde nesiniz diye... Mutlaka bir "ist"le cevap vermek gerekirse hemen söyleyeyim: Biz Kemalistiz. Herkes hattâ en aşırı uçlar bile kendilerine Kemalist diyebiliyorlar. Onlarca Kemalizm, dogmatik bir sol rejimdir. Kemalizmi ideolojilerine maske olarak kullanmaları beyhudedir; kendilerine hiçbir yarar sağlamaz. Çünkü Kemalizm maske olarak kullandıkları tanımlamanın tamamen aksidir: Hem bütün doğmatik doktrinlere, hem de sağ ve sol ideolojilere kapalı olan yüzde yüz gerçekçi bir rejimdir Kemalizm.

Gerçekçi olmak, memleketin ve Türk halkının realitelerine ve ihtiyaçlarına cevap vermek, bizce kemalizmin tek tarifi budur. Demek önce halkı seveceğiz ve ona inanacağız; sonra da memleketi tanıyacağız, ki halka hizmet edebilelim. Türk halkının istediği hızla kalkınmak, refaha kavuşmaktır. Fakat bundan daha önemli olarak istediği şey, başındaki devleti kendine mal etmek; seveceği ve inanacağı bir devlete kavuşmaktır. Halkımız bu özlemi bütün şiddetiyle çekmektedir. Biz ona böyle bir devletin sıcak havasını getiriyoruz. Aldığımız oyların kaynağı budur.

Sonra, bu halkın istediği huzur ve istikrardır. Malından, canından, yarınından emin olarak yaşamak istiyor. Bunu sağlayan bir idare kurulduktan sonra, gerisini ruh ve maddesiyle yüksek inanışlarını bağladığı sezişelri kuvvetli olan Türk halkı ne yapar yapar mutlaka halleder. Ben milletimiz huzur ve istikrarı sağlayan kendi malı devlete malik olması halinde, demokratik rejimin, belki halkı tanımayan bazı çevrelerde endişe kaynağı olmuş özgürlük havası içinde, herşeyi başaracağına, her tehlikeyi önleyeceğine inanmaktayım. Gündüz birbirimizle boğuşacak kadar ihtilâf halinde dahi olsak, akşam evimize gidince rahat uyuyabilir miyiz? Yarın başımıza beklemediğimiz ve tasavvur etmediğimiz bir belânın geleceği korkusu içinde değil miyiz? Bu bize yeter.

Ben iktidarın Başbakanı olarak hep halkla temas ediyor, onların içinde yaşıyorum. Ya kendim gidiyorum, ya onları temsil eden heyetler bana geliyorlar. Hep birbirimizle açık kalple konuşuyoruz. İktidar olarak her şeyin söylenebildiği ve yazılabildiği bir rejimin ruh rahatlığı içindeyiz. Geçenlerde Mersin'de bir vatandaşa da söylemiştim: "Herşey açık söylenecek, konuşulacak; senin kulağına fısıldanan herşeyden şüphe et; neye kulağıma fısıldıyorsun da

dobra dobra herkesin önünde söylemiyorsun de" demiştim. Bu vatandaşın öbür kulağına gidip ben de mi fısıldamalıyım? Ama fısıldananı bilmiyorum ki cevap vereyim?

Demek istediğim şu: Demokrasi kanunlara bağlı, hürriyetler ve açıklık rejimidir. Telâşa lüzum yoktur. Biz doğru yolda isek, kanun sınırlarını aşmamak şartiyle, her türlü söz ve hareket karşısında zorbalık kullanmaya hiç ihtiyacımız yok. Bırakın söylesinler; bırakın yapsınlar.

SOSYOLOG — Sayın Başbakanın tamamen inanarak söylediğine şüphe olmayan bu sözleri hepimize ferahlık verdi. Demokrasinin en ideal ve en ileri bir rejim olduğuna şüphe yoktur. Hürriyet herşeyin kaynağıdır. Hele fikir hürriyeti, medeniyetin, ilerlemenin tek vasıtasıdır. Öteden beri savunduğumuz fikirlere iktidarın en yüksek kademesinde bu suretle destek bulmuş olmamızdan dolayı sonsuz bahtiyarız. Bu, bize bundan sonraki çalışmalarımızda kuvvet olacaktır.

Ancak bir nokta üzerinde sayın Başbakandan ayrı düşündüğümüzü ve bir takım endişeler taşıdığımızı açıklamak isteriz: Kanun devleti olduğumuzu söylediler. Sözler ve hareketler bu kanunların çerçevesi içerisinde suç olursa takip edilecek, olmazsa kayıtsız şartsız serbest olacak demektirler. Burada çok önemli bir nokta üzerinde durmak gerekir: Acaba demokratik özgürlük rejimi kayıtsız şartsız kurulabilecek bir ortam içinde miyiz? Yani, bütün ileri vasıflarına rağmen Türk toplumu gerek manevî gerek maddî yapısı bakımından hürriyet iklimine uygun ve hazır mıdır? Fazla vaktinizi almamak için konuyu genişletmeden çok kısa, satırbaşları gibi özet halinde konuşacağım:

Türk toplumu bütün ileri vasıflarına rağmen manevî ve maddî yapısiyle demokratik hürriyet rejimine kayıtsız şartsız katılacak durumda değildir.

ANAYASACI — Bu sözünüzü kesin olarak red ederim, ve Türk milletine karşı hakaret sayarım. Sayın Başbakanımızın dediklerı gibi Türk milleti herşeyiyle demokrasiyi benimsemiş ve kabul etmiştir. Bundan şüphe ediyorsanız demokrasiye karşısınız d e m e k t i r. B u t a k dirde neye açıkça böyleyim demiyorsunuz? Ben herşeyden önce pek muhterem Başbakanımızdan sayın konuşmacımızın bu görüşü hakkındaki fikirlerini açıklamasını rica edeceğim.

BAŞBAKAN — Ben buraya bu Oturumunuza tartışmalarınıza katılmak için gelmedim. Söyleyeceklerimi söyledim. Siz konuşacaksınız, ben yalnız dinleyeceğim. Konuşulanlara cevap vermem gerekirse onu size ayrı bir toplantınızda bildiririm.

BİZ — Usulümüze uyarak konuşmacıların sözlerini kesmemelerini arkadaşlarımızdan bir daha rica ederiz. Söz sırası kendilerine gelince cevap verirler.

SOSYOLOG — Sayın Anayasacı aydın her toplantımıza gelmiyor. Bugün muhterem Başbakanımızın bulunacaklarını öğrendikleri bu toplantıya katılmayı uygun görmüşler. Türk milletine karşı hakaret haddimiz değil, ve bu, kendi yüzümüze kendimizin tükürmesi gibi birşey olur. Sabır gösterip, sözlerimizi dinlemelerini kendilerinden rica ederiz.

Türk toplumunun kayıtsız şartsız hürriyet düzenine maddî ve manevî yapısının henüz uymadığına ait birer örnek vermekle yetinmeceğim. Ancak önce şunu belirtmek isterim ki, bugün değil Türkiye gibi yeni yeni bu rejime alışmaya çalışan geri kalmış toplumlar, Batı medeniyetine çoktan katılmış ileri toplumların bile demokratik hürriyet rejimine sosyal ve ekonomik yapıları gittikçe uymamaktadır. Bu rejimin, hele çok partili parlamento rejiminin çözümü güç problemleriyle karşı karşıyadırlar. Türk toplumu maddî yapısı bakımından, ileri Batı demokrasilerinde olduğu gibi, sınıflaşmış, ekonomik kalkınmasını tamamlamış, fertleri devlete karşı iktisadî hürriyetlerini kazanmış, ve nihayet devlete bağlı tek örgülü cemiyetten devleti kont-

rolu altına almış mülkiyet ve meslek örgütleri tamam üç örgülü cemiyet haline tam olarak geçmiş değildir.

Çeşitli vesilelerle bu konu üzerinde açıklamalar yaptığımız ve altı senedir bu Dergide hayli kalem yürüttüğümüz için ne demek istediğimizi anlatmış olduğumuzu sanıyoruz.

Gelelim Türk toplumunun manevî yapısına:

Terimler üzerinde titizlikle durmuyoruz. Manevî yapı derken, ekonomi dışı müesseseleri (inanışlar, gelenekler, bağlanışlar, hayat tarzı, kültür seviyesi ve tüm olarak ahlâk ve toplum kuruluşları)nı ele alıyoruz. Bu konuda en önemli faktör, inanışlar ve bağlanışlardır. Meselâ Türk halkı, en fakir ve yoksul olanları bile, komünizme karşıdır. Bu inanışın, gerçekleri akıl yoliyle kavramaktan doğduğunu kimse söyleyemez. Çünkü akıl yolu, yaşanmış olaylardan geçer. Türkiye'de Batıdaki sosyalizm ve komünizm fikirlerini doğuran olaylar yaşanmamıştır. Halkın yüzde 60'ı okuyup yazma bilmez; bilenlerin de yüzde 90'ı dışta olan biten fikir akımlarını okuyarak varlığından haber almamış ve haber alanların da çoğu ne olduğunu anlamamıştır. Durum böyle olunca sosyalizm ve komünizm Türk toplumuna fikir yoliyle değil, hareket yoliyle gelebilir. Solcular halkın fakirlik halini sömürürler; sefaletinin sebebini aracılarda, kompradorlarda, yani burjuvada bulurlar. Fakir-zengin düşmanlığı yanında, devletin de halkı sömürenlerin elinde olduğunu söylerler ve halkı burjuvaya ve devlete karşı ayaklandırmaya çalışırlar.

Bu hareketlere karşı "demokrasi böyledir, herkes istediğini söyleyecek, yapacak" mı demeliyiz? Yoksa demokratik rejimi korumak için bile bunları önlemeye mecbur muyuz? Zengin-fakir düşmanlığını körükleyen, halkı birbirine düşman sınıflara bölmeye çalışan akımlarla, zengin-fakir ayırımını meydana getiren olayların tahlili ve tenkidini yapan ve neticede yeni bir düzen kurulmasını savunan fikir akımlarını birbirine karıştırmamak gerekir. Bence fikir akımları hiç bir suret ve şekilde engellenmemeli, durdurulmamalıdır. Engellenecek durdurulacak şey fikir değil, harekettir. Bir adam aşırı sosyalizmi bu memleketin kalkınması için ideal bir rejim olarak savunabilmeli; dâvasını fikir yoliyle ispata ve başkalarına inandırmaya çalışabilmelidir. Fakat böyle yapmayıp "memleketi soyuyorlar: sömürüyorlar" diye halkı birbirine düşürmeye, bundan yararlanarak politika yapmaya ve rejimi yıkmaya çalışırsa suç işlemiş olmalıdır.

Bilmem arzedebildim mi?

Bugünkü durum bunun tam aksinedir. Fikir suçlanmakta. hareket ise "demokrasi böyledir" diye serbest bırakılmaktadır.

SOSYALİST AYDIN — Sayın Sosyolog önemli bir noktada önemli bir yanlışlık yapıyor. Bizi aldatmak istiyor dememek için söylüyorum, çok aldanıyor. Türkiye'de sömüren bir mutlu azınlık ile sömürülen mutsuz bir çoğunluk var. Bu tezat gittikçe keskinleşiyor; yani fakirlik artıyor ve mutlu azınlığın ensesi daha da kalınlaşıyor. Milleti parçalayan, kalkınmayı yavaşlatan, sefaleti ve adaletsizliği tehlikeli şekilde artıran bu tezat nasıl önlenir? Şöyle önlenir: Devlet idaresini mutlu azınlığın elinden almak, mutsuz çoğunluğun eline ve kontroluna koymakla... Demokratik düzen içinde bunun da yolu, halkın oylarını alarak iktidara geçmek ya da bu oylarla iktidarı etkili şekilde kontrol edebilmektir. Bu da çoğunluğu uyandırmak, örgütleştirmekle mümkündür. Şimdi bize sayın Sosyolog diyor ki, demokrasi olsun ama, halkı uyarmak olmasın. İstediğiniz gibi fikir özgürlüğünüz olsun ama, hareket özgürlüğüne gelince bu yok. Olmaz diyor. Bu memlekette fikir henüz halka geçemez. Kimi aldatmak istiyor acaba?

Fikirle hareket birbirinden ayrılmaz. Özgürlük olacaksa her ikisine birden olmalı. Birini kısıtınız mı hürriyet yok demektir ortada.

SOSYOLOG — Sayın Sosyalist Aydının itirazına teşekkür ederim. Vaktin darlığını düşünerek üzerinde durmadığım bir noktada **b i r a ç ı k l a m a** yapmama fırsat verdiler:

Fikir nedir, hareket nedir?

Aramızda çok konuştuk: Fikir, yaşanan ve huzursuzluk veren olaylardan kurtulma çabasıdır. Hareketse bu fikirlerin hayatta realize edilmesi için yapılan aksiyonlardır. Türkiye'de zengin - fakir, sömüren - sömürülen tezadı vardır. Bu realiteyi inkâr etmeye imkân yoktur. Bunun huzursuzluk verdiği de doğrudur. Bu huzursuzluktan kurtulmak için kendilerinde ve şüphesiz bütün sosyalistlerimizde doğan fikir, mutlu azınlık dedikleri zenginlerin ortadan kalkması, mutsuz çoğunluk dediği fakirlerin bütün toplum gücünü ellerine almasıdır.

Bu fikir, Türk toplumuna huzursuzluk veren olaylardan doğmadığı, başka toplumlardaki olaylardan doğmuş fikrin kopyası olduğu içiğ bence fikir değil, belirli ve maksatlı hareketler için kullanılan demagojiden ibarettir.

Sosyalizm fikri bize Batıdan gelmiştir, ve bu fikir orada insanı da bir mal, bir makina gibi hürriyet içinde istendiği kadar tüketilebilir ve kullanılabilir sayan bir rejimde, toprağa bağlı mülkiyet örgüsünün topyekûn çöküşü ve endüstrileşme dolayısiyle büyük çoğunluğun hürriyet köleleri halini alışı sonucunda doğmuştur. Sonra Batı toplumlarında bu huzursuzluktan yeni fikirler doğmuş, ve bunlar sosyal örgütlere mal edilerek aksiyon haline geçmiştir. Görüyoruz ki Batıda, tam bir hürriyet rejimi içinde fikir ve aksiyonun vardığı sonuç, mutlu azınlığı tasfiye ve herşeyi mutsuz çoğunluğun eline bırakma olmamıştır. Buna komünizm derler. Neye hürriyet ve demokrasi yaşarken komünizm olamıyor da, bunun kurulması ve yaşaması için zor kullanmak gerekiyor?

Bizim kopyacı sosyalistlerimiz bunun cevabını vermediği süre demagoji yapıyor, halkı ayaklandırmaya çalışıyor, rejimi yıkmaya yönelmiştir diye hareketten alıkonmalıdırlar. Ama fikirlerini savunmaktan ve yaymaktan asla...

SOSYALİST PROFESÖR — Sayın meslekdaşımın fikre serbestlik tanıyarak hareketi **ö n l e -** mek doktrinine haydi doğru diyelim. Fakat bunun uygulanması nasıl olacak? Kurulu düzeni değiştirmek ya da düzeltmek için sosyalistler yalnız konuşacaklar, yazacaklar, hiç aksiyona geçmiyecekler, parti filân kurup zengin - fakir çelişmesinden yararlanamıyacaklar. Peki bunu yapalım, sosyalistlere aksiyonu yasaklıyalım; ya zenginler için ne yapacağız? Onlar hep aksiyondadırlar. Devlet, iktidar, kanunlar hep onlardan yana... Dış kapitalist ve emperyalist yenilmez büyük güçlerden de yararlanmaktadırlar. Bir kalemde ecnebi sermayesiyle sözde ortak, gerçekte bu sermayenin emrinde birkaç yüz milyonluk sirketleri kuruveriyorlar. Devlet Hazinesi onlara destek oluyor. Madenlerimizi, tabii servetlerimizi istedikleri gibi sömürüyorlar. Dış ticaret ellerinde, bankalar ellerinde; herşey ellerinde... Aksiyonları hiç bir engele raslamadan sürüp gidiyor.

Şimdi bunun karşısında büyük çoğunluğun tek çıkarabileceği kuvvet, oylarıdır. Demokrasi yoliyle bu oyları sosyalistler kazanırsa iktidara geçecekler, ya da iktidarı adamakılı kontrol edebileceklerdir. Sömürme ya duracak, ya da hafifleyecek.

Olur mu böyl şey diye avazları çıktığı kadar haykırıyorlar; halkı ayaklandırmaya çalışıyor sosyalistler, diyorlar. Hareket suç olmalı, onlar halkı uyaramamalıdır, diyorlar. Ya ne yapmalıymışlar? Uslu uslu oturup Karl Marks'tan, şundan bundan istedikleri kadar yazsınlar, söylesinler, fikir yolunda çalışsınlarmış!

Doğrusu sayın meslekdaşım Sosyolog, sömürücü mutlu azınlığın çok usta bir fikir savunucusudur; tebrik ederim.

SOSYOLOG — Sosyalist Profesör arkadaşımı da ben tebrik ederim. İlmi politikasına araç yapmak ustalığında kimse ona yaklaşamaz. İstedikleri sınıf kavgasıdır. Zaten bunu açıkça söylüyor ve gizlemiyorlar. Bu kavgayı körüklemekteki amaçlarının ne olduğu da herkesçe biliniyor. Ama şunu dostça anlatmak isterim ki, sınıf kavgasına dayandıkları süre, Türk milletinden yüz bulamazlar. Bunu, özel sohbetlerimizde kendisiyle ve parti lideri arkadaşlariyle hayli tartıştığımızı şüphesiz unutmamışlardır. Vaktimiz olsaydı, bunun neden böyle olduğunu bir daha anlatırdım.

İDARECİ — Çok memnun oluruz. Lütfen kısa da olsa anlatır mısınız?

BİZ — Hem konumuz taşıyor, hem vaktimiz daraldı. İsterseniz sosyalizm mücadelesinin sınıf kavgası temeline dayanması doğru mu yanlış mı, gibi bir konuda ayrıca bir Açık Oturum yaparız.

İDARECİ — Bilhassa rica ederim.

İLİMCİ PROFESÖR — Sayın Sosyoloğun tezine göre, Türk toplumu henüz maddî ve manevî yapısı bakımından demokratik hürriyet rejimine pek uymuyor. Bundan dolayı aksiyonlar üzerinde kanunlarla bazı tahditler koymak lâzım, ama fikir özgürlüğüne kayıtsız şartsız taraftar. Ben bu görüşe pek katılamıyorum. Fikir hürriyeti de belirli ölçülere ve hedeflere göre sınırlanmalıdır. Komünizme kadar giden sol fikirler, formasyonları olamayan, ya da yeteri kadar olmayan kimseler, özellikle yeni yetişen kuşak üzerinde çok yıkıcı etkiler yapar. Sağ fikirlerin kayıtsız şartsız serbest olması da halk yığınlarını zehirler. Bu bakımdan hem aksiyonun hem fikirin bizim gibi memleketlerde kontrol altına alınması zorunluğu vardır.

Sosyolog arkadaşım, hem Türk toplumunun maddî-manevî yapısı mutlak hürriyet düzeni yaşamasına henüz uygun değil diyor; hem de fikir özgürlüğü mutlak olmalıdır diyor. Bunda açık bir çelişme var. Fikir özgürlüğünün zararı yoksa hareket özgürlüğünün zararı olmaması lâzımdır.

TARİHÇİ — Sayın Başbakan, kanun devleti olduğumuzu ve kanunların müsaade ettiği ölçüde fikir ve hareket serbestliğinin yaşaması gerektiğini söylediler. benden önce konuşan arkadaşlar da fikirlerini açıkladılar. Ben bu toplantımıza şeref veren Başbakanımızdan şu iki sorumu lûtfen cevaplandırmalarını rica edeceğim:

Sorumun biri şu: Kanun devleti olduğumuza göre acaba yürürlükte olan kanunlar demokratik özgürlük rejimine uygun mudur? İkinci sorumu ise şöyle özetleyebilirim: Türk toplumu demokratik özgürlüğe hazır olsa ve yürürlükteki kanunlar da bu rejime tıpatıp uygun düşse, acaba bu toplumu idare eden ve bu kanunları uygulayacak olan kadro bu işin ehli midir?

BİZ — Sayın Başbakanımız, toplantımızda konuşulanları dinlemekle yetineceklerini başlangıçta belirttiler. Bu sorulara biz cevap aramaya çalışmalıyız. Fakat bunun için ayrıca bir toplantı yapmamız gerekir. Zaten vaktimiz doldu. Müsaade ederseniz Oturumu burada sonuçlandıralım. Daha önemli bir konumuz olmazsa gelecek toplantımızda bunları konuşuruz.

Bu Oturumumuza lûtfen katılmalarından ve değerli görüşlerini açıklamalarından dolayı sayın Başbakanımıza hepiniz adına teşekkürlerimizi sunar ve Oturumu kaparız.

GELECEK OTURUM :

KANUNLAR ve KADRO
DEMOKRATİK REJİME
U Y G U N MUDUR?...

İstanbul Esnafı

TÜRKİYE'DE genellikle sanayi, ticaret ve iş hayatının tarihî gelişmes üzerinde durarak, bugün vardığımız merhale ile dün arasında bir bağlantı kurmak mümkün müdür? Bizde modern kapitalizm dönemine geçiş bir tarihî devamlılık şeklinde mi oldu? Yoksa kökü kopmuş muydu? Bu soruları aydınlatmak için eskiden iş hayatının durumunu ve dayandığı kural ve kuralları bilmemiz lâzımdır. Bu bakımdan üstad Reşat Ekrem KOÇU'nun bu sayımızla başlayan «İSTANBUL ESNAFI» konulu mecmuamız için hazırladığı yazıları okuyucularımızın zevk ve ilgiyle izliyeceklerine eminiz...

Yazan: Reşat Ekrem KOÇU

ESKİ toplum hayatımızda, geçim yolunu devlet kapısı dışında arayarak ticaret ve zanaat ile meşgûl olmak, bir dükkân açmak, imalâthane kurmak serbest değildi. «Gedik» denilen bir sınırlamaya tâbi idi ve her sınıf esnaf ve sanat erbâbı XVII. yüzyıl sonralarına kadar «Tariki Fütüvvet» (Merdlik, Yiğitlik Tarîkatı) yahut «Tarîki Hirfet» (Esnaflık, Zanaat Tarîkatı) denilen topluluklar kurmuşlar, XVIII. yüzyıl başında da onların yerine «Esnaf Loncaları» kurulmuştur.

Ticaret ve zanaatı sınırlayan ve Ortaçağdan kalmış olan Gedik usûlünün kabaca

tarifi şudur: Dükkân yahut imalâthane, serbest iş yerinin sayısı dondurulmuştur. Meselâ İstanbul'da 200 terlikçi dükkânının bulunduğu XVII. yüzyıl ortasında ne bir yeni terlikçi dükkânı açılabilir, ne de bu dükkânlardan biri kapanabilirdi. Hattâ dükkânlar hüviyet de değiştiremezdi. Yani Çenberlitaş'da bulunan bir terlikçi dükkânı Çarşıkapı'ya nakledilemezdi. Böyle bir nakil için devlet izni şart idi.

Her esnaf zümresinin «Tarîki Fütüvvet», «Tarîki Hirret»lerini, daha sonra da Esnaf Loncalarını kuranlar o zümrenin gedik sahibi ustaları idi...

Bir Tarik-Lonca kurabilmek için bir esnaf veya zanaat erbâbı zümresinin gereği kadar kalabalık olması lâzımdı. Müstakil bir Tarik-Lonca kuramayan esnaf, iş-zanaat bakımından en yakın kalabalık esnafa «Yamak Esnaf» olurlardı; meselâ Kaltakçılar, Gedelikçiler(eğerlere, kaltaklara köselelen büyük ok kuburları dikenler), Tekeltiler (eğer altında hayvan sırtına örtülen pamuklu bez dikenler), Yularcılar, Kamçıcılar, Palancılar - Saraç Esnafının; Paşmakçılar, Kavaflar, Çizmeciler, Mestçiler; Terlikçiler, Eskiciler de Pabuçcu Esnafının yamakları idi.

Bazı büyük işlerde de esnaf Tarik-Loncası patronlar tarafından kurulur, o patronlar sayesinde yaşayan esnaf, aynı yolda müstakil çalışan fukarâ esnaf onlara yamak olmuştu; meselâ Natırlar ve Dellâklar Hamamcıların; Kalafatçılar, Gemi Marangozları, Urgancılar, Yelkenciler, Ziftçiler, Katrancılar, Serenciler, Gemi Tulumbacıları, Pusulacılar, Gemi Saatçileri, Haritacılar, Dalgıçlar da Karadeniz Kaptanlarının; Pereme-Kayık Marangozları, Kayıkçılar, Mavunacılar da Akdeniz Kaptanlarının yamakları idi.

Aynı Tarik-Loncaya bağlı yamak esnafın gedikleri ayrı idi.

Eski esnaf teşkilâtı ve esnaf ile zanaat erbâbının islâm akîde ve terbiyesine göre tâbi olmaya mecbur tutulduğu nizam, yukarda kaydettiğimiz Tarîki Fütüvvet ismine nisbetle «Fütüvvetnâme» adı verilmiş eserlerde tesbit edilmişti. Fütüvvetnâmeler, toplum hayatımızda ilk islâmî esnaf nizamnâmeleri olduğu gibi, müslüman esnaf ve zanaat erbâbının da bir ilmihal kitabı idi.

Fütüvvetnâmelerde her hangi bir işin ve zanaatın önce kimin tarafından icrâ ve Peygamberimizin zamanında ilk islâm toplumu içinde işlerin ve zanaatların eshabı kiramdan kimin tarafından işlendiği yazılmıştır. İşte eshabdan o kimseler memleketimizde Türk-müslüman esnaf tarafından kendilerine «Pîr» olarak kabul edilmiştir. Peygamberimizin zamanında bulunmayan işler ve zanaatlar erbâbına muahhar devirlerin ünlü bir siması Pîr olmuştur. İstanbul'da pek yakın zamanlara kadar müslüman Türklerin dükkânlarında, atölyelerinde, dükkânın, atölyenin en şerefli yerinde beyit bir levha halinde mutlaka bulunurdu; meselâ berber dükkânlarında:

Her sabah besmeleyle açılır dükkânımız
Hazreti Selman Pâkdir pîrimiz üstadımız

hamamlarda da:

Her sabah besmeleyle açılır hammâmımız
Hazreti Muhsin bin Osman pîrimiz üstâdımız

levhaları okunurdu.

Yine Fütüvvetnâmelerde bütün peygamberler de bir iş ve zanaat sahibi olarak gösterilmiştir; onlar da esnafın ve zanaat erbâbının islâmdan önceki ilk pîri bilinmiştir.

Sonra, görülen ihtiyaçlar karşısında esnaf nizamını yeniden tesbit eden fermanlar çıkmıştır.

Önce Fütüvvetnâme kayıtları, sonra esnaf nizamı fermanları ile İstanbul'da, dolayısı ile Türkiye'de «Tarîki Fütüvvet-Tarîki Hirfet» lerde ve onların yerini alan Esnaf Loncalarında her lonca mensubu sıkı ve zincirleme kefalete bağlanmıştı.

Gedik sahibi ölünce, dükkân veya imalâthane o işin başında bulunmak, çalışmak şartı ile evlâdına kalırdı. Evlâdı yok ise, veya baba mesleğini terk etmiş ise o gedik mahlûl sayılır; Tarik-Lonca tarafından kendi başına dükkân veya imalâthane sahibi olmaya lâyık bir kalfaya devrolunurdu. Eski gedik sahibinin mirasçılarına, işi terketmiş evlâdına da dükkânda veya imalâthanede kalan malın, alât edevâtın değer bedeli ile gediğe takdir edilen bir peştemallık bedeli ödenirdi.

Her hangi bir esnafın veya zanaat ehli-

nin çırağı, gelenek ile tesbit edilmiş çıraklık müddetini (işin, zanaatın güç, ağır olduğuna göre en çok üç yıl) doldurunca ve ustasının da işi öğrendiğini tasdik etmesi üzerine, Fütüvvetnâmelerin tesbit ettiği şekilde çırak oğlanın beline merasim ile bir «Şed» (Peştemal) bağlanırdı ve çırak aynı dükkânda, atölyede kalfa olurdu.

Kalfanın ustalığa çıkması, o işte, zanaatda bir gedik mahlûlunun bulunmasına bağlı idi. Bunu ekseriya kalfanın kendisi arar; işi veya zanaatı terkedecek bir usta ile anlaşır; «Peştemallık-Peştemâliye» denilen bir bedel karşılığı gedik'i satın alır idi. Parası çıkışmaz ise Tarik-Loncanın yardım sandığından «Karzı Hasen» ile, faizsiz borç para alırdı. Önemle tekrar edelim; gedik arayan kalfanın ustalığa lâyık olduğu önceden mensup olduğu Tarik-Lonca tarafından kabul edilmiş olması gerekir idi. Bir kalfa ustalığa yükselirken de beline yine bir «Şed» (Peştemal) kuşatılır, ve bu münasebetle, çırak merasiminden çok daha parlak bir tören yapılırdı ve bu törene «Çırak Çıkarma» denilirdi.

Tarîki Fütüvvet-Hirfetler zamanında, XVII. yüzyıl sonlarına kadar İstanbul'da, dolayısiyle Türkiye'de esnaf teşkilâtı şu kimseler tarafından idare edilmiştir:

ŞEYH — XVII. yüzyıl sonuna kadar Terîki Fütüvvet-Hirfetlerin reisi. Tarîki kuran esnaf tarafından kaydı hayat şartı ile seçilirdi. Bu seçime o tarîka bağlı yamak esnaf katılmazdı. Tarîki kuran esnaf zümresinin namlı, yaşlı, faziletli bir siması olurdu. Esnaf şeyhleri dinî tarikat şeyhleri ile karıştırmamalıdır. Şeyhin sözü, o tarîki kuran esnaf zümresi ile tarîka bağlı yamak esnaf üzerinde kesin bir kuvvetde idi. Tarîki Fütüvvet-Hirfetler yerine Loncalar kurulunca, Loncada şeyhlerin yerini aynı vasıflar aranılarak seçilen «Lonca Ustası» aldı. Evliyâ Çelebi XVII. yüzyıl ortasında İstanbul'da 105 nefer esnaf şeyhinin bulunduğunu kaydediyor.

İstanbul Kadılığının sicil defterindeki bir kayıt da gösteriyor ki, yalnız Berber Esnafı loncasının reisi için Şeyh unvanı XVII. yüzyıl sonlarına kadar muhafaza edilmiştir. Loncalarına ait bir mesele için şer'î mahkemeye baş vuran berber esnafı idarecileri şöyle sıralanmışlardır: *«Asitânei Aliyyede Berberan Esnafının kethüda vekili Seyyid Mehmed Usta ve Yiğitbaşıları Mehmed Sadık Usta ve Şeyhleri Abdullah Efendi ve Duacıları Seyyid Osman ve Çavuşları Salih ve ihtiyarlarından İsmail ve...»* (H.1210; M. 1795-1796)

NAKİB — Tarîki Fütüvvet-Hirfetlerin idare âmiri; tarîki teşkil eden esnaf zümresi ile ona yamak esnaf zümrelerinin bütün işlerini çeviren bir zât idi ve tarîki kuran esnaf tarafından seçilirdi. Doğruluğu ile tanınmış kimse olması şarttı. Loncalar kurulunca Nakiblik kaldırıldı, vazifesi Kethüdâ'ya devredildi.

Galata Balıkpazarı
(Bello'nun Tablosu'ndan)

Bazı kalabalıkça yamak esnafın ayrıca kendi Nakibleri olurdu; XVII. yüzyıl ortasında Evliyâ Çelebi İstanbul'da 300 nefer esnaf nakibi bulunduğunu kaydediyor ki 105 şeyhin yanında 300 nakib arasındaki büyük fark, yamak nakiblerinden gelir.

DUACI — Esnafdan olması şart değildi. Salih bir kimse olarak seçilir ve kendisine tarik sandığından yıllık bir ücret öde-

nirdi. Bazı esnaf zümreleri duacılarını loncalar devrinde de muhafaza etmiştir. Berber esnafında çırakların peştemal kuşanması, kalfalık imtihanında, kalfa olacak çırak oğlan lonca odasında ve berber ustalarının huzurunda Duâcı Efendi'yi tıraş ederdi.

ÇAVUŞ — Esnaf tarikinde bir nevi inzibat zâbiti idi; sorumlu, suçlu esnafı, Şeyhin riyâsetinde Nakib ile esnaf ihtiyarlarının teşkil ettiği tarik divânında sorguya çekilmek üzere çavuşlar gidip çağırır ve alıp getirirlerdi. Esnaf ve zanaat erbâbı çavuşun dâvetine hemen uyarak gitmeye mecbur idi. Yamak esnafın çavuşları kendi zümreleri içinden seçilirdi. Evliyâ Çelebi esnaf çavuşlarının 415 nefer olduğunu kaydediyor. Aynı Yüzyılın sonlarında Çavuşların yerini Yiğitbaşı'lar aldı.

KETHÜDÂ (KÂHYA) — Eski esnaf teşkilâtında önceleri Tarîki Fütüvvet-Hirfetler ve sonra Esnaf Loncaları ile Hükûmet arasında vasıta olan kimse; Esnaf Kethüdâlığı, Kâhyalığı Tarikde-Loncada hükûmeti temsil eden resmi bir memuriyet idi. Hükûmet tarafından tâyin ve azil edilirler; önceleri Tarik, sonra da Lonca sandığından gündelik hesabı ile maaş alırlardı. Tarîkin-Loncanın zenginliğine denk olarak maaşları değişirdi. İşi de, sorumluluğu da ağır bir memuriyet idi.

Esnaf Kethüdlarını kendi içlerinden biri olarak esnaf seçer, İstanbul Kadılığına arz eder; kadılık tahkikatını yapar; seçilen zâti kethüdalığa lâyık görürse hükûmetçe tâyini yapılırdı. Bazan da bir esnaf kethüdâlığına o esnaf zümresinin dışından bir zâti hükûmet münâsib görür ve tâyin ederdi. Meselâ XVII. yüzyılda büyük musikişinas Mustafa Itrî Çelebi, Esirciler Kethüdâlığına böyle tâyin edilmiştir.

Hükûmetçe esnafa yapılacak tenbihler, esnafdan istenecek yardımlar, narhlar esnafa kethüdâları vasıtası ile bildirilirdi. Esnafın hükûmetten istekleri, bazı şikâyetleri hükûmete keza kethüdâ vasıtası ile arz olunurdu.

Bir esnaf kethüdâsının başlıca vazifesi de kethüdâsı bulunduğu esnaf zümresinin esnaf nizamına ve narha riayetini sağlamak ve esnafın haklı isteklerini, yerinde şikâyetlerini hükûmete lâyık olduğu önemle doyurmak ve bunların tahakkukunu temin etmekti. Bu bakımdan bir esnaf kethüdâsının hem esnaf arasında hem hükûmet nezdinde itibarlı, şerefli kişi olması lâzımdı. Vazifesinin şerefini idrâk etmeyen bir kethüd, uygunsuz esnafın türlü yollardan hile ve hırsızlıklarına rüşvet karşılığı göz yumarak, sonu kendisi için çok tehlikeli de olsa büyük menfaatler sağlayabilirdi. Esnafı murakabe, kontrol bahanesi ile esnafa zûlmeden ve bu yoldan bazı menfaatler sağlayan, kethüdâsı bulunduğu esnaf zümresi arasına nifak, ikilik sokan kethüdâlar da görülmüştür.

İstanbul Kadılığı sicil defterlerinde aşağıdaki kayıd bir kethüdânın tâyin şekline örnekdir:

«Kalaycılar Kethüdâsı Muslu bin Şaban Usta, Kalaycılar Yiğitbaşısı Ali bin Mustafa ve kalaycı esnafı ihtiyarları meclisi şer'a (kadılığa) geldi. Kethüdâları Muslu Ustanın kendi isteği ile kethüdâlıkdan çekildiğini arz ederek içlerinden Kenan bin Abdullahın kethüdâlığa lâyık olduğunu beyan ile tâyinini istediler; muvafık görüldü ve o da bu vazifeyi kabul ettiğinden tâyini yapıldı.» (H. 1074, M. 1664)

Bir kethüdâ değiştirilmesi için ferman:

«İstanbul Kadılığına hüküm ki,

«Düğmeci, kaytancı ve ibrişimci esnafı arzuhal vermişler, kethüdâları kendi işlerine tâyin edilegelirken, bir esnaf zümresine başka bir esnaf zümresinden kethüdâ tâyini âdet değilken Kolancılar Esnafından birisi bunlara kethüdâ tâyin edilmiş. Haklıdırlar, o kethüdâyı çıkarıp Düğmeci, Kaytancı ve İbrişimci esnafına kendilerinden bir kethüdâ tâyin edilsin.» (H.1109, M.1698)

Esnaf Kethüdâlığı 24 Nisan 1328 (7 Mayıs 1912) tarihli bir talimatname ile kaldırıldı; fakat İttihad ve Terakki Fırkası (Partisi) siyasî mücadelelerinde ve bilhassa mebus seçimlerinde esnaf servetinden ve esnaf kalabalığının oylarından istifade etmek için snaf teşekküllerinin başına «Kâtibi Mes'ul» unvanı ile birer kethüdâ, esnaf kâhyası tâyin etti.

Esnaf Kethüdlıkları kesin olarak Cumhuriyet devrinde kaldırıldı. Fakat zamanımızda iskelelerde sandalcı nöbetlerini, durak yerlerinde taksi otomobil nöbetlerini ve bazı faâl iş yerlerinde arkalıklı hammal

nöbetlerini idare eder kimseler hâlâ Kayıkçılar Kâhyası, Taksi Kâhyası, Hammallar Kâhyası unvanlarını taşırlar.

YİĞİTBAŞI — XVII. yüzyılın ikinci yarısında eski esnaf çavuşlarına verilmiş bir unvandır. Loncalar kurulduktan sonra loncadaki mevkii, kethüdâdan sonra gelirdi. Yiğitbaşılar esnaf tarafından seçilirdi.

ESNAF İHTİYARLARI — Tariki Fütüvvet-Hirfetlerce Şeyh, Nakib, Kethüdâ ve Çavuşun; Esnaf Loncalarında da Kethüdâ ve Yiğitbaşıların iştiraki ile kurulan idare heyetlerinin azaları olup bir idare heyetinde kaç ihtiyar ustanın bulunduğunu tesbit edemedik. Mensub oldukları esnaf zümresi tarafından seçilirlerdi ve daima işine, zanaatına yıllarca emek vermiş, namusu ile, doğruluğu ile seçkin bir mevki kazanmış kimselerden olurlardı.

LONCA — Tarîki Fütüvvet-Hirfetlerde esnaf zâviye ve dergâhlarda toplanırlardı. Tarikin vakıf demirbaş eşyası ve esnaf sandığı da o dergâhda, zaviyede bir odada muhafaza edilirdi. Çırağa peştemal kuşatma ve kalfayı usta yapma (çırak çıkarma) gibi merasim de oralarda yapılırdı. Yukarda da kaydettiğimiz gibi Tarîki Fütüvvet-Hirfetler XVII. yüzyılın ikinci yarısına kadar sürmüştür. Onların yerine XVII. yüzyıl başlarında Esnaf Loncalarının kurulma-

(Basın: 11371 - A - 20375)

sının başlıca sebebi, esnaf zümreleri içinde bulunan ve büyük kalabalık teşkil eden gayri müslim esnaf ve zanaat erbâbının durumudur. Bir esnaf zümresinin müslim ve gayri müslim bütün mensuplarını ilgilendiren meseleleri tam bir serbestlik içinde konuşabilmek için buluşma, toplanma yerinin dinî bir müessese olmaması lâzım geliyordu. Loncalar, her esnaf zümresinin toplu olarak bulunduğu ve aynı zanaatı işler kişilerin çalıştığı bir çarşı boyunda bir han içinde açıldı ve idarelerinin başına Şeyh ile Nakib yerine Kethüdâ ile Yiğitbaşı geçti.

Esnaf Loncaları bir müddet sonra aynı kethüdânın reisliği altında müslüman ve gayri müslim loncalar olarak bölündü ve bu loncalar kendilerine ayrı ayrı müslim ve gayri müslim birer yiğitbaşı seçtiler. Şu ferman sûreti loncaların bu suretle ikiye ayrılmasının sebebini göstermiş olabilir:

«İstanbul Kadısına hüküm ki,

«İstanbul'daki zimmî (gayri müslim) terzi esnafı Divânı Hümâyuna arzuhal verip kethüdâları olan İsmail ile onun oğlu ve yiğitbaşıları olan Halilden şikyet etmişlerdir. Sizi küreğe attırırım tehdidi ile zimmî terzi esnafından şeriat ve kanun dışı kuzu parası, bayram parası, ziyafet parası diye para alıp zûlm ederlermiş. Bu zulümlerini gün günden arttırıp istenilen parayı veremeyenleri falakaya koyup, bazılarını değnek, bazılarını sille yumruk ile döverlermiş. Terziler kethüdâsı İsmail ile Yiğitbaşısı Halilin bu hallerden şiddetle men'i, hilâfında haberimizden sakınmaları.» (H.1177, M.1764)

Esnafın yeni içtima yerine verilen Lonca adı İtalyanca hücre, oda anlamında Loggia kelimesinden alınmıştır; esnaf loncalarına, adının lûgat mânâsı ile«Esnaf Odaları» denilebilir.

Meşrutiyetin ilânında esnaf kethüdâlıkları kaldırılır iken loncalar da kapatırldı.

SANDIK — Her esnaf zümresinin bir yardımlaşma sandığı vardı. Tariklerde Şeyhin ve Nakibin, sonra Loncalarda Kethüdâ ile Yiğitbaşının nezaret ve sorumluluğu altında bulunurdu. Esnaf sandıklarının gelir kaynakları:

Çırağın kalfalığa ve kalfanın ustalığa peştemal kuşanma merasiminde kadim gelenek icabı ustalarının verdiği paralar;

Çırak, kalfa ve ustalardan keselerinin tahammülü derecesinde haftalık, yahut aylık aidat;

Sandıktan yapılan ikrazların % 1 faizleri (Tarikler devrinde faiz yoktur, bu küçücük faiz Loncalar devrinde konmuştur);

Zengin esnafın vasiyetnamelerle sandığa bıraktığı paralar;

Varis bırakmadan ölen zengin esnafın yine vasiyetname ile tarikina veya loncasına bıraktığı emlâkin geliri;

Hiç umulmayan bir yerden «Tayyârat» adı verilen bağışlar.

Loncaların, bir gelenek olarak esnaf tarafından verilmiş, vakfedilmiş ve zaman ile büyük bir maddî kıymet almış demirbaş bakır takımları vardı. Bunlar, peştemal kuşanma törenlerinde verilen ziyafetlerde ve esnafın toplu olarak yaptıkları kır kezintilerinde kullanılırdı. Halkın yaptığı düğünlere de birkaç günlüğüne kira ile verilirdi, bu da sandığa bir gelir sağlardı.

HANLAR, ÇARŞILAR — Aynı iş ile meşgûl zanaat ehli ve esnaf umumiyetle bir han içinde yahut bir çarşı boyunda, bir çarşının bir bölümünde toplanmış olurdu. Meselâ İstanbul'da Büyük Saraç Hanı (Saraçhane), Ketenciler Hanı, Fermeneciler Çarşısı, Dökmeciler Çarşısı, Mısır Çarşısı (Bahçeratçılar), Kürkçü Hanı; Yağ Kapanı; Bal Kapanı, Örücüler Hanı, Sırmakeş Hanı ve daha bunlara benzer yüzlerce isim hatırlanabilir.

Zanaat ehli ile esnafın bekâr uşakları da bekâr hanlarında, bekâr odalarında bir arada barınırlardı, bu hanlara, odalara da önceleri Tarik, sonraları Lonca kefaleti ile alınırlardı. Bekâr hanlarına ve odalarına da bazan o bekâr uşaklarının mensup oldukları zümreye göre isim verilir, Saraç Odaları Pabuççu Odaları, Debbağ (Tabak) Odaları, Kayıkçı Odaları, Yelkenci Odaları denilirdi. Şehir asayiş ve huzurunu bozacak hallere mâni olacak sıkı inzibat tedbirleri alınırdı.

GELECEK YAZI :

İstanbul'un eski müslüman-türk esnafının ahlâkı - Peştemal Kuşanma ve Çırak Çıkarma Merâsimi...

Ruh Hastalığı ve Rehabilitasyon Sorunu

● *AMERİKA'DA nüfusun % 10'u akıl hastasıdır. Bizde oranın ne olduğu bilinmemektedir. Bu hastalık deliliğe varıncaya kadar gizleniyor, ve üzerinde durulamıyor. Değerli Psikanalist Dr. Kemal KESKİNEL konuyu sosyal bir problem olarak ele almakta ve incelemektedir...*

Yazan : Psikanalist Dr. M. Kemal KESKİNEL

REHABİLİTASYON, bedenî ve ruhî bir hastalık dolayısiyle husule gelen fonksiyon eksikliğinin kısmen veya tamamen iadesi için yapılan çalışmalara denir. Beden yapısı olan insanın bir de ruhu vardır ve bu ruhun da beden gibi hastalıkları ve bu hastalıkların yaratacağı verim eksiklikleri olacaktır. İşte biz, rehabilitasyonu bu açıdan, yani ruhî handikaplara sebep olan kompleksleri kaldırarak verimi artırma yolu demek olan psikanalitik açıdan ele alacağız.

Bilindiği üzere çağımızda akıl hastalıkları uygarlıkla orantılı olarak artmakta ve devletlerin önüne büyük bir problem olarak çıkmaktadır.

Department of Health, Education and Welfare'nin 1965 Yılı Bildirisine göre, bu gün Amerikada 19 milyon akıl hastası vardır. Bu rakam nüfusun % 10 u demektir. Uygarlık derecesi dikkate alınarak hesap edilecek olursa % 5 itibariyle memleketimizde 1.600.000 akıl hastası olduğu kabul edilebilir. Batı memleketlerinde olduğu gibi akıl hastalarının en azından % 50 sinin rehabilite edilmesi icap ettiğine göre, psikiyatrik rehabilitasyonun önemi kendiliğinden ortaya çıkar. Öte yandan Amerikan Psikoloji Kongresinde Leonard Diller'in bildirdiğine göre, rehabilitasyon çalışmaları etkililik alanını genişlettikçe büyük halk kütlelerini kapsamı içine alacaktır. Bunun mânâsı, bugün sosyetemizde ruhî kompleksler altında ezilen, fakat hastalığını bilmiyen, veya bilmek istemiyen büyük bir kütle vardır. Rehabilitasyon bunlara da uygulanmalıdır. Tıbbın bu hususta en çetin problemi şudur ki, bu gruba dahil kimseler hekim gözünden, ilmin ışığından kaçarlar. Çünkü kültürce geri kalmış memleketlere gidildikçe ruh hastalığının «aileler için yüz karası» sayıldığını görüyoruz. Karaciğerin hastalanması olagandır da, ruhun hastalanması ayıptır. Oysaki, ruh hastalariyle normal insan arasındaki fark, derece farkıdır. Ruh hastalığı, bedenî ve ruhî gelişme safhalarında işliyen ruhî mekanizmaların geri kalması veya bazı olayların etkisiyle regresyonundan (geri dönüşümü) ibarettir. Aslında, 1880 yılında Dr. Joseph Brever'in söylediği gibi, ruhî mekanizmalar her insan için birdir ve buna ruhî determinisme (mu-

ayyeniyet) denir. Mazhar Osman hocamızın tasviri ile belirtmek istersek, her insanın ruhunda bir tohum vardır; hastalık bunun yani tohumun dal budak saldığı, kendisi ve etrafını rahatsız ettiği devreye denir. Modern görüşü uygulayan ülkelerde akıl hastalarını ferahlatan husus şudur ki, siroz olmuş karaciğerde hücre dejeneresansının irreversible (geri dönmez) oluşuna mukabil, ruhî mekanizmalardaki bozukluk, yani ruh hastalıkları, düzelebilen, psikanaliz aracılığı ile şifaya kavuşan bir nitelik arzeder.

Psikiyatrik rehabilitasyonun psikanalizle el ele vererek hangi memleketlerde ve hangi esaslar altında yapıldığını söylemeye geçmeden önce kaydetmeliyiz ki hekimliğin esas görevlerinden biri, koruyucu, önleyici olmaktır. Hastalığın tedavisi, koruyucu çalışmalardan daha zor ve pahalı olduğuna göre, önleyici tababete öncelik tanımanın daha doğru bir tutum olduğu kolayca anlaşılır. Bunun yolu, çocuğun eğitiminden sorumlu olan halkımızı, dinamik psikolojik, psikanalitik bilgilerle techiz etmektir.

Psikolojik eğitim, özellikle memleketimiz için öylesine elzemdir ki, bugün sosyetemizde, **hiçbir ekonomik zorunluluk** olmadığı halde, 18 yaşında çocuğu ile aynı oda, hattâ aynı yatakta yatan ana babalar; oksijenin çiçeğe nisbeti neyse şefkatin çocuğa nisbeti o olduğunu, yani çocukta ego (benliğin) şefkat atmosferinde yetişeceğini düşünmeyip çocuğunu uykuda öpen doktorlar vardır. Bir başka anımız, dinamik psikolojik eğitimin diğer bilim dallarından başka bir şey olduğunu ispatlar sanırım: New York'da bir profesör, 6 yaşındaki kekeme oğlunu, tetkik ve tedavisi için bize getiriyor ve bizim «siz oğlunuzu iki üç yaşlarında iken kaba etlerine vurarak döver miydiniz» sualimiz karşısında şaşırıyor ve ilk reaksiyonu, «siz kâhin misiniz?» şeklinde oluyor. İlmin kehanet olmadığını, aynı sebeplerin, aynı koşullar altında, aynı neticeler doğuracağını, durumun oğlu için de aynı olduğunu izah ediyoruz ve açıklıyoruz ki, bir-birbuçuk yaşına kadar bebek oral devreyi, üç yaşına kadar da anal devreyi yaşar. Oral devrede çocuğun çevre-ego ilişkisini sağlıyan ve haz için santral olan saha, ağız oluşuna mukabil, anal devrede de makatdır.

Gluteal nahiyeye vurulan tokatların yarattığı şok, çocuğun oral devreye regresyonuna sebep olur. Ağız devrinde ise bebeğin kişiliğini ortaya koymasına, iç güdüleri yönünde haz duymasına mani olan bu baraj, resistans, kekemeliği doğurur.

Şimdi tekrar aynı konumuza dönelim. Psikiyatrik rehabilitasyondan anlaşılan nedir ve ne olmalıdır?

Bilinen bir gerçektir ki, insanlarda daima kolayı, kolay yolu seçmek eğilimi vardır. Bu konuda da böyle. Diğer somatik veya bioşimik tedaviler yanında hastalar, tiyatro, spor, resim, seyahat gibi meşgûliyetlerle rehabilite edilmektedir. Bu bir tedavi yerine geçer mi? Bizim gerek Türkiye'de, ve gerekse Amerika'da, Kore ve Japonya da incelediğimiz, tedavi ettiğimiz klinik vak'alarımız var ki, yalnız başına rehabilitasyonun, tedavi hedefine varmaya gücünün yetmediğini ortaya koyar. Biri on, öteki yirmi yıldan beri kısa kesintilerle başaktör olarak çalışan ve halkın teveccühüne mazhar olmuş, sevilip alkışlanmış sanatkârların, en faâl bir rehabilitasyon teşkil eden sahne hayatları, hastalık problemlerini çözmeye yaramamıştır. Bir başka hastamız, seyahatı rehabilitasyon olarak kullanmış, gemi ile birçok defalar dünya turu yapmış, fakat bir limandan, ötekine taşıdığı en ağır yük yine ruhî problemleri olmuştur. Bir entellektüel hastamız, yüzlerce kitap okuyup, makale kitap ve şiirler yazdığı halde, bir başka hastamız takdirle karşılanan resimlerini iki defa sergileyecek kadar san'atla rehabilitasyon yaptığı halde, bize baş vurdukları zaman yine ruh hastası idiler. Sayılmakla bitmiyecek kadar çok olan bu örnekler, ispatlar ki psikiyatrik rehabilitasyonun yeni bir görüş ve desteğe ihtiyacı vardır. Bu da psikanalitik görüş ve tedavidir. Psikiyatrik rehabilitasyonda psikanaliz zaruridir. Zira hastalığın sebebini saklıyan şuuraltı ancak psikanalizle aydınlanabilir.

Freud, «histeri araştırmalarında, semptomlar, geçmiş olayların bir muhtırası, bir hâtıra defteri demek olan sembollerdir,» der. Herbiri irili ufaklı şoklar yaşatmış olan olaylar, öylesine utanç verici, küçültücü, suçluluk veya korku yaratan mahiyette tezahür ederler ki, hasta bunlara ne tahammül edebilir, ne de kabul edebilir. Bütün muhtevası ile geldiği yere, şuuraltına iter,

basar; olmamış kabul eder ve unutur, gider. Fakat bu olaylar, unutulmakla kaybolmazlar, şuuraltıda gizlenip kalırlar. Tâ başlangıçta bunları beğenmeyen ürken şuur, ego'yu hangi yeni olaylar sarsıp zayıf düşürürse düşürsün, hayat sahnesine çıkmasına müsaade etmez: Resistence. Olaylar ancak kılık değiştirerek semptom şeklinde meydana çıkabilirler. Şuur kompleksin meydana çıkmasına ne kadar karşı koyarsa arazlar da o kadar kılık değiştirirler, tanınmaz olurlar.

İşte, psikanalistin görevi, bütün bu karşı koymaları bir bir kırarak, şuuraltına inmek; hastaya eskiyi, eski anıları yaşatarak hastasını onların etkisinden kurtarmaktır. Anlaşılıyor ki, rehabilitasyon, psikanalitik atmosferde yapılmazsa, insan şuurunun şuuraltındakini görmeme, yok farzetme eğilimine hizmet edilmiş olacak, hastalık âmilinin olduğu yerde daha uzun yıllar saklı kalmasına sebebiyet verilecek, demektir. S. Freud'un 5 Papers'de belirttiği gibi hasta mazide ve maziyi kendi aleyhine yaşayan bir varlık olmasına rağmen, biz hastayı bugünkü halinde işgal etmek durumunda kalacağız; hastalık şuuraltında komplekslerden kurulmuş olduğu halde, biz şuurla uğraşacağız. Bir kelime ile esas kaynağı bırakıp sembolle savaşacağız, demektir. Gerçi bu tip rehabilitasyonla da hastada ego hipertrofisi yaratılmak suretiyle hastanın olaylara karşı dayanıklılığı arttırılmış olacak; hastalığı psikanalizle yenmek istediğimiz zaman bu rehabilitasyon çalışması, yardımcı bir güç teşkil edecek; ancak şurası iyice hatırda kalmalıdır ki, analitik desteğin dışında kalan rehabilitasyonda, komplekse inilmediği için salâh da geçici olacaktır.

Konuya gelecek yazımızda devam edeceğiz.

40 yıl önceki

Değirmenciliğimiz

Dr. İlhami MASAR

1925 SENESİNDE Ziraat Vekâletin'den ayrılmıştım ve serbest hayata atılmak istiyordum. Tam bu sırada Ankara dan bir emir aldım. Emirde, İstanbul'da bir ticaret ve zahire borsası kurulmasına karar verildiği bildiriliyor ve bu yeni borsanın teknik işlerini idare etmek ve analizlerin borsada yapılması için bir laboratuar kurmak, vazifesinin bana tevdi olunduğu beyan olunuyordu.

Filhakika o zaman Türkiye'nin biricik ziraat iktisadiyatı doktoru ve tahıl mütehassısı ben idim. Yazıda bu işi başaracak benden başka kimse bulunmadığına ve bu işi kabul etmemin vatanî bir vazife olduğuna işaret olunuyordu.

Teklifi kabule pek niyetli değildim. Fakat yüreğim rahat etmedi. Millî Mücadeleden yeni çıkmıştık. Kalktım; İstanbul'da Bankalar caddesinde Adalet hanın bir odasında toplanmış olan borsa kurucu heyeti ile temas etmek üzere, bu hana gittim.

İçerde yeni sivrilen Türk tüccarlardan Fartunzade Murat, Şerifzade Süreyya, Hancızade Nuri, Akosmanzade İzzet ve bir de borsa umumî kâtipliğine seçilmesine karar verilen merhum Nizamettin Ali Savcı oturuyordu.

Hikâyeyi uzatmayayım; beni ikna ettiler, İstanbul'da bütün iktisadiyat gibi değirmencilik, kırmacılık (kendi hesabına tahıldan un yaptırmak) ve simsarlık çoğu ecnebi tabiiyetinde olan gayrimüslim eshasın elinde idi. Bana vaziyeti anlattıkları zaman dehşet içinde kaldım. Felâket yalnız bu değildi. Bu insanlar buğdayın en büyük kısmını Romanya'dan satın alıyorlardı ve İstanbul da bizim Anadolu buğdaylarını satın alacak alıcı bulunmuyordu.

Beni ikna ettiler; işi organize ettikten sonra ayrılmak şartiyle kabul ettim. Ve hakikaten de borsadan 1927 senesinde ayrıldım.

Bu iki sene zarfında Sirkeci'de Dördüncü Vakıf Han karşısındaki Borsa binasını, laboratuarları ile beraber, tesis ettik, hububat ve un ticaretini Galata'da Havyar Hanın pis havasından kurtardık, mubayaacı ismini verdiğimiz yeni Türk simsarlar tâyin ettik, analizlerin laboratuarda yapılmasını ve müstahsilleri simsarların elinde zarar görmemesini temin ettik.

İlk günlerde karşılaştığım vaziyet şu idi: İstanbul'da 12 değirmen vardı. Aşağıda değirmenlerin ve sahiplerinin isimlerini yazıyorum:

Değirmenler	Sahipleri
İttihat (Ayvansaray)	Kozmeto
Balat	Değirmenciyan
Paşalimanı	Toledo Bahar
Cibali	Korpi
Kemeraltı	Misailidis
Beşiktaş I	Saridis
Beşiktaş II	Pekmez'yan
Ayakapı	Papadopolus

Hasköy'deki Şark değirmeniyle Kasımpaşa ve Unkapanı değirmenleri de gayrimüslimlere aitti ama sahipleri kâğıt üzerinde Türk olarak görünüyordu. Yalnız Mumhane değirmeni hakikaten Haşim beye aitti, fakat bu değirmen de pek iptidaîydi.

İbret olsun diye büyük kırmacıların da isimlerini aşağıya sıralıyorum:

İzmiridis, Andoniyadis, Kurdoğlu, Neapolitaki, Karamanoğlu, Lambridis, Yordanidis, Radoviç, Dimitriyadis, Zomboloğlu, Ayvadoğlu, Rusopolus, Kuyumcuoğlu, İstavridis.

Sekbanzade, Yahya Kemal, Hacı Adil isminde üç de küçük Türk kırmacı vardı.

Ben, kendi hesabıma bir memlekette yaşayan azınlıkların, bütün vatandaşlık haklarına sahip olmalarını ve müşterek vatanın nimetlerinden sayıları nisbetinde müstefit olmalarını savunan bir adamım. Memlekete faydalı vatandaş olsunlar da onlar da para kazansınlar, isterim.

Bizim kurduğumuz Türkiye'yi beğen-

meyen, yüz bulmuş bazı gençlere şunu söylemek isterim: Kaloriferli sınıflarda okuyan, yurtlarda karınlarını doyuran o gençler acaba o zaman bizim karşılaştığımız vaziyetle burun buruna gelselerdi ne yaparlardı?

Benim her teşebbüsüm sabote ediliyordu. Karşımda benim muvaffak olmamam için her şeyi göze alan insanlar vardı. Aylarca alıcılar benim laboratuarımda yapılan analizlerin yanında, Havyan Hanında kendi adamlarına ayrıca analiz yaptırıyor ve onu muteber addediyorlardı.

Kozmeto her şeyi kontrolu altında tutuyordu. Bir gün kendisini ziyarete gittim:

"Mösyö Kozmeto, artık Kapitülâsyonlardan kurtulacağız, yabancı buğdaylara gümrük resmî koyup Anadolu buğdayından ekmek yiyeceğiz. Romanya'dan buğday ithal etmekten vazgeçin, bize yardımcı olun," dedim.

"Passam, Konstantinopl'de oturan halk 2000 senedenberi Tuna buğdayından yapılan bembeyaz ekmeği yer, onlara yerli buğdaylardan yapılan unları yediremeyiz," cevabını verdi.

Esasında adamın hakkı vardı. Ben İkinci Dünya Harbi sonunda İstanbul'da Toprakofis müdürlüğü yaptığım ve halka Güney (Siha) buğdayları yedirmeye mecbur olduğumuz zaman, gazetelerden neler çektim, bir ben bilirim! Birgün Amerika'dan artık buğday gelmez ve yüksek kaliteli Orta Anadolu buğdayı, mahsulü eksik olursa, yine aynı vaziyet olabilir.

Çok uzun yoldan geldik. Bu İstanbul şehrinde benim bahsettiğim devirde, yabancı elemanların çoğu şehri terketmişlerdi ve şehirde şüphesiz bir Türk çoğunluğu vardı; fakat şehir bizim malımız değildi, biz bu şehirde ikinci sınıf vatandaşlar olarak yaşardık.

Bugünkü vaziyetimize binlerce şükürler!...

Fikir - Yayın Alanı

Bugünkü Sovyet Ekonomisi

Yazan: Prof. Adolf WEBER

ESKİ Bakanlardan Sayın Arif Demirer ile arkadaşı Hikmet Somay tarafından, tanınmış Alman ilim adamlarından Prof. Adolf Weber'in «Bugünkü Sovyet Ekonomisi» adlı kitabı dilimize çevrilmiştir. Çeviri Kişisel Kitabevi, Mersin P.K. 78 tarafından yayınlanmıştır. Çevirenlerin yazdığı önsözde şöyle denmektedir:

«Son yıllarda Türkiye'mizin en çok tartışılan konusu, hangi ekonomik sisteme dayanmamız gerektiğidir. Üzüntü ile belirtmek isteriz ki, bu tartışmalar çoğunlukla, bir spor kulübünün taraftarları, bir tarikatın müritleri gibi körü körüne bir yöne uymuş kimseler arasında ve fakat yazılı ve sözlü yoğun bir yayınlama ile almış yürümüştür. Bu çeşit tartışma ancak yetkililer arasında yapılırsa faydalı olur. Kalbleri hür ve müreffeh Türkiye için çarpan yetkilileri, bu tartışmalara katılmaya dâvet amaciyle, son Yüzyılın çok tanınmış ilim adamlarından Prof. Adolf Weber'in bu objektif eserini dilimize çevirdik.»

Eserin Giriş kısmında, Sovyet Rus Planının Lenin idaresi altındaki başarısızlığı ve bu yüzden yeni bir ekonomi politikası uygulandığı belirtildikten sonra, Stalin'in radikal planlaması anlatılmakta ve ilk hatalı denemelerle 1931 de sistemin nasıl değiştirildiği ve 1939 da yeniden tâdil edilerek nihayet İkinci Dünya Harbi sıralarında müttefik kapitalist devletlerin büyük yardımlariyle gerçekleştirilmeye çalışıldığı, Harpten sonra ise Stalin diktatörlüğü ve şahsa tapmak devri başladığı anlatılmaktadır. Artık Kuruşçev'in tenkitleri ve Alman ekonomisindeki başarıların öğülmesi başlamıştır. Bu bölümde resmî planlarla bugünkü Rusya'nın hayat seviyesinin yükselmesi istekleri arasındaki çelişmelere de değinilmiş; teknikte sosyal hayatta ve ilmî araştırmalarla eğitimdeki ilerlemeler objektif bir görüşle incelenmiş; ve nihayet devamlı sosyal, ekonomik ilerlemelere engel olan dört unsur ele alınmıştır.

Diğer bölümlerde incelenen konular şu suretle özetlenebilir:

1— Burjuva harsi ve Marksist hars - Sosyalist hümanizm - Hukuk nizamında reform - Sosyet ekonomisinde sendikalar - Kızıl menajer - «Kolhoz uşakları ve sorumluluğu kavramış çiftçiler, tarım politikasındaki başarısızlıklar ve çözümü gereken güçlükler - Merkezî planlamanın aktifleri.

2— Gittikçe artan prodüktif kapital ihtiyacı ve birikmedeki güçlükler:

Prodüktif kapital konusunda Bolşeviklerin anlayışı - Teknik üretim vasıtalarına fazla değer verme - Sosyalist değer teorisi - Prodüktif kapital ihtiyacının artması - Tüketim mallarına karşı artan ve çeşitleşen talepler - Sermaye piyasasını besleyen para piyasasının yokluğu, Kapitalizmin gölgeli tarafları - Sosyal ekonominin ana problemleri.

3— Prodüktif kuvvetlerin yetersiz koordinasyonu: fiat, rantabilite, planlama, piyasa organizasyonu, Bolşevik teorisindeki ilerlemeler.

4— Sovyet ekonomisi ve milletlerarası iş bölümü: Dünya ekonomisine bağlılığın faydaları, Milletlerarası iş bölümü - Sovyet ekonomisinde ticarî mübadele şekli, gümrük tarife politikası - Nato ve Sovyet ekonomisi - Doğu bloku ekonomi sisteminde Çin'in rolü.

Kitap şu sonuca vararak bitmektedir: «Sovyet ekonomisinin tarihi, her dev-

Parlamentosunda İngiliz

İNGİLTERE Başbakanı Wilson'a politikası yüzünden Parlamentoda hücum eden bir İngiliz milletvekili, kürsüde şöyle konuşuyor:

«— *Wilson'u istifaya karşı olan nefretini yenmeye dâvet ediyorum.*» Vaktiyle Başvekil Atle'ye şiddetle çatan Prof. Laske de kürsüde şunları söylemişti:

«— *Atle kendisini tanımıyor; yalnız cahil değil, aynı zamanda da!...*»

Bu çok ağır hücum karşısında milletvekilinin aldığı cevap şu olmuştu:

«— *Kendimi tanımama imkân verdikleri için sayın Profesöre teşekkür ederim...*»

Parlamento, İngilizlere yakışır!...

renin kapanmasından sonra, iktidarın yeni sahiplerinin itiraf ettikleri gibi, bir başarısızlıklar tarihidir. Bunun mes'uliyetini birinci derecede, ferdî karar kudretinin verimliliğine kıymet vermemekte, üretim vasıtalarında özel mülkiyeti tanımamakta ve bilhassa tarım için kullanılan toprağa doğrudan doğruya bağlı bulunan kişi mes'uliyetinin inkâr edilmiş olmasında aramalıdır.

«Ekonomide üretici sermayenin mânâ ve ehemmiyetini, Sovyet ekonomisi önderleri, bir zamanların ileri gelen serbest mübadele ekonomisi temsilcilerinden daha iyi bilirler. Bu, Karl Marx'ın Sismondi'ye katılarak tarif etmiş olduğu gibi: «Devamlı surette katmerleşen değer»dir. Hhrushchev, 5 Mayıs 1962'de Merkez Komitesinin genel toplantısında söylediği büyük nutkunda: «Birikim olmadığı takdirde endüstri sıkıntıya düşer ve memleket ekonomisi gömülür» demiştir. Sovyetler Birliği, ekonomide ve politika sahasında bir hamlede birçok şeyler elde etmek istediği ve hattâ bir dünya ihtilâlini gözönünde bulundurduğu içindir ki üretici sermaye arzı ona olan talebin çok gerisinde kalmaktadır. Şimdiye kadar yapılan malzeme ve teknik yardıma rağmen istenildiği kadar gelişememiş olan tarıma, daha ziyade kuvvetli yardımlar sağlanması icap etmektedir. Vazifesini iyi gören bir sermaye piyasasının «ön avlusu» mahiyetinde olan serbest para piyasasının mevcut olmamasından dolayı sermaye birikiminin kifayetsizliği çok daha düşündürücü bir meseledir. Arz edilen bu sebepler neticesi, noksan dövizin temini için evvelce olduğu gibi özellikle şimdi de Sovyet Rusya'nın yabancı kredi çağrısı çok tazyik edici olmuştur.

«Sovyet Rusya teknik ilerleme sahasında ve onun hizmetinde çalışan eğitim ve araştırmalarda olağan üstü başarılar göstermiştir. Fakat teknikleşmenin ancak şu iki suale doğru cevap verildiği zaman iktisadî rasyonalizasyon olabileceğini henüz kavrıyamamışlardır: Acaba teknik tesisler ve teçhizat ekonomik olarak verimli midir? Yani yatırılanı devamlı olarak aşan bir verim sağlayacak mıdır. Ve bunlara yatırılan ve nisbeten mevcudu az bulunan üretici sermaye, ekonomi açısından mümkün olabildiği kadar en iyi bir kullanma yeri bulmuş mudur? Her iki sual Sovyet ekonomisinde cevapsız kalmakta ve hattâ sorulmamaktadır. Kırk seneden fazla bir tecrübeye ve sarf edilen gayretlere rağmen piyasa ekonomisinin yerini tutacak ve onun vazifesini görebilecek başka bir vasıta da keşfolunamamıştır.

«Sovyet ekonmisinde insanlığın saadetini sisli bir istikbalde elde etmek gayesi yerine, Stalin'in ölümünden sonra, halihazırda ıslah edilmiş bir hayat seviyesi temini öne geçmiştir. Tüketici, ekonomik çabaların bir objesi olmaktan çıkarak süjesi haline girecektir. Tarafsız müşahitler Rus halkının artık komünist gayelerinden daha ziyade, özel hayatlarını ıslah etmenin hasretini çekmekte olduklarını tesbitte müttefiktirler. Fakat bunun neticesi olarak malların tüketimi daha ziyade farklılaşmakta ve bu yüzden de ekonomik koordinasyon ve tenasübün sağlanması zorlaşmaktadır. Sovyet ekonomisinin bâzı aktifler kaydettiği de kabul edilmelidir. Burada ön safta «toplum içinde parazit hayat sürmek» ile mücadele gelmektedir. Zümrelerin çıkarını arttıracak organize kuvvet de yoktur. Nihayet itiraf edilmelidir ki politik ve ekonomik bakımlardan yeni ağırlık merkezlerinin kurulması plânlı ekonomide serbest rekabet rejimine nazaran daha kolaydır.

Hali hazırda Sovyet ekonomisini yönetenlerin, dış ticaretin plânlı ekonomide bâzan vukubulacak boşlukları doldurmak için lüzumlu olmasından başka, bu yoldan daha fazla mal çeşidi, daha çok miktarda mal üretimi, yani sosyal gelirin çoğalması ve millî ekonomide istikrarın artması gibi milletlerarası iş bölümünün sağlıyacağı büyük, sosyal ve ekonomik avantajlarla, kendi millî ekonomilerine de faydalı olabileceğini anlamış bulunmaları, memnunluk verici bir olaydır.

«Bu kanaate bağlı ümit ve gayretler, Sovyet Rusya ticaret monopolü, dünya ekonomisine mahsus fiyat teşekkülü içerisinde, ekonomik kuvvet ve vasıtaların doğru bir birleşimini imkânsız kıldığı müddetçe, hayâl olarak kalmaktadır.

«İstenilen «sulh içinde birlikte yaşama» gibi, «Doğu blokunda birleşen memleketlerin sıkı ekonomik işbirliği» de, sulh hesabına ve insanlığın refahına çalışan ve iyi anlaşılmış bir piyasa ekonomisi oryantasyonuna dayanan dünya ekonomisinin uzun zaman ancak bir uvertürü olabilecektir.

«Bu arada tabiî, unutulmamalıdır ki, insan sadece ekmekle yaşayamaz.»

Bu değerli çeviriyi okuyucularımıza öğütler, çeviricilerini tebrik ederiz.

«TARİH BOYUNCA ERMENİLER VE TÜRK - ERMENİ İLİŞKİLERİ»

KONTENJAN Senatörü Sadi Koçaş «Tarih boyunca Ermeniler ve Türk - Ermeni ilişkileri» adı altında bir kitap yayınlamıştır. Birinci hamur kâğıda basılmış, orta boy, 326 sahife tutan bu kitap «*Tarihe, insanlığa, Türklüğe politik veya kişisel çıkarları için kendi milletlerini felâketlere sürükleyen komiteciler dışındaki Ermeni milletine hizmet*» gayesiyle çıkarılmıştır.

Sadi Koçaş 1919 yılında Ermenek'te doğmuş, 1950 de Harp Akademisini bitirmiş, 1961 yılı sonunda Kurmay Albay olarak emekli olmuştur. 1962 den bu yana da Cumhuriyet Senatosu'nda kontenjan üyesidir.

Sayın Koçaş, kitabını niçin yazdığını anlatırken, Ermenek'te çocukluk zamanında bir Ermeni ailesiyle kurdukları çok dostça ilişkilerin etkisi altından hâlâ kurtulamadığını, ve Türk - Ermeni ilişkilerinin her zaman ve her yerde dostluk temeline dayanılarak kurulup yaşayabileceği inancını belirtir. Bu bakımdan yaptığı hizmet öğülmeye değer. Ermeni vatandaşlarımız, Türk millet topluluğu içinde kendilerini yürekten bağlamış oldukları halde, aralarında çok az sayıda birtakım şöven milliyetçi insanların bu bağı koparma yönünde tarih boyunca yaptıkları tahrikleri yurdumuz dışında şimdi de sürdürmek istedikleri görülmektedir. Sayın Koçaş, bütün belgeleriyle bu bir avuç insanın Ermeni cemaatini temsil edemiyeceklerini ve bu vatandaşlarımızın Türk yurduna ve milletine candan bağlı bulunduklarını belgeleriyle ispat etmektedir.

Kitabın birinci bölümünde, Ermenilerin tarihi ele alınmış; ikinci kısmı ise Türk - Ermeni ilişkilerine ayrılmıştır. Osmanlıdan önceki bölümden sonra 1839 yılından 1914 yılına kadar olaylar sıralanmış, ve üçüncü kısımda «Türkiye'de Ermeniler» ayrıca incelenmiştir. Ermeni meselesinin esası ve Osmanlı hizmetindeki Ermeniler ve bunların birbirleriyle mücadelesini, komite ve cemiyetler faaliyetlerini, Ermeni isyanlarını kapsayan bu kısımda çok dikkate değer bilgiler verilmektedir. Türk - Ermeni ilişkilerinin son safhası yani 1914 ten Cumhuriyete kadarki dönem, kitabın dördüncü kısmında yer aldıktan sonra son beşinci kısımda günümüzdeki ilişkilere geçilmiştir. Yazar, demektedir ki: «*Bugün Türkiye'de yaşayan Ermeniler Türktür. Onlar düşüncelerini her vesileyle dünyaya duyuruyorlar. Bugün profesörleriyle, avukatlariyle, doktorları, mimarları, tüccarları ve her çeşit meslek ve sanat mensuplariyle bütün Türkiye Ermenileri bir müreffeh kütle olarak bizimle beraberdir. Onları tahrik, teşvik ve hattâ tehdit ile yollarından çevirmek te mümkün değildir. Onlar bizden biz onlardan memnunuz. Onlar artık macera arayan komitecileri olmayan, 60 senelik bir tarihin müşterek sahibidirler.*»

Bu sonuca varan eser, milletimiz bütünlüğünü ve birliğini hedef tutmaktadır. İbret verici, düşündürücü belgelerle süslenmiş olan böyle bir eser hazırlayıp yayınladığı için sayın Sadi Koçaş'ı tebrik ederiz.

TARİHÇİ GÖZİYLE ASYA'NIN AVRUPA'YA ÖGRETTİĞİ

Yazan: Trans ALTHEİM
Çeviren: Emin Türk ELİÇİN

Yayınlayan: Man YAYINEVİ
Atasaray, — Cağaloğlu

Fiatı : 4 LİRA

«Şu anda Asya, Avrupa'nın öncülüğünden her alanda kopmaktadır. Kuzey ve Orta Asya, Uzak Doğu şimdi kendine özgü bir gelişme içindedir. Bu olgunun etkilerini kendi üstünde duymayan Avrupa adamı, anlayışsızlık ve umursamazlık gösteriyor. Asya'nın Avrupa'dan kopması aynı zamanda ruh ve zekâ alanında Avrupalı'nın dikkatinden kaçmaktadır. Bu kavrayışsızlığın en acısı ve zararlısı Asya'nın ayaklanışını doğurup etkileyen politik ve ssoyal nedenler karşısında gösterilenlerdir.»

Önsözünden bir parçayı aktardığımız ünlü Alman düşünürünün bu kitabı rahmetli Emin Türk Eliçin tarafından dilimize çevrilmiştir. Konular:

1) Asya'nın Avrupa üstüne yürüyüşü, savaş gücü,

2) Devlet kuruluşu, (Asya devlet tipi) başlıklı iki bölümde toplanmıştır.

Dış âlem - Olaylar

Avrupa'nın Gelişme Potansiyeli Azalıyor

1966 SENESİNDE istatistikî veriler, Batı Avrupa'daki umumî gelişim nisbetinin 1950 den bu yana ilk defa olarak Amerikan gelişim nisbetinden daha aşağı olduğunu göstermiştir. Avrupa memleketleri ekonomilerinin, hâlen geçirmekte oldukları zayıf talep ve düşük istihdam seviyeli devresinden yakın bir gelecekte sıyrılacakları muhakkak addedilmektedir. Fakat öne sürülen tahminlere göre; Müşterek Pazar'ın 1950 - 65 senelerinde tutturmuş olduğu yıllık ortalama %5.6 gelişme hızı önümüzdeki yıllarda, ABD ekonomisi için öngörülen % 4.5 gelişim nisbetinden de daha yavaş olacaktır.

1960 - 1970 Ekonomik Gelişme raporunda OECD eksperlerinin 1970 senesi dahil olmak üzere, içgücü ve istihsal istatistiklerine istinaden, yapmış oldukları hesaplamalar sonunda ifade ettiklerine göre; başta Almanya olmak üzere, Avrupa memleketlerinin gayri safî millî hasılasında önemli bir azalma olacaktır. Bu duruma sebebiyet veren en önemli faktörlerden birisi de işgücü gelişmesinde meydana gelen duraklamadır.

Hâlen Avrupa'da müşahade edilen iş ve yatırım yavaşlamasının, esasen hükûmetler tarafından alınan enflâsyonu önleyici tedbirlerin bir neticesi olduğu bilinmektedir. Hükûmelter sür'atle gelişen mevduatın reel gelişme potansiyel seviyesine getirilmesi için bu tip tedbirlerin alınmasına lüzum göstermişlerdir.

İngiliz Hükûmeti 1966 Temmuzunda dış ödemeler dengesizliğini düzeltmek için muhtelif vergilere, para tahditlerine başvurmuştur. Alman Hükûmeti, enflâsyon seyrini önlemek maksadıyla sıkı kredi tahditleri koymuş ve bu tahditler adı geçen iki memlekette gayri safî millî hasılanın 1966-1967 seneleri ortasına düşmesine sebep olmuştur.

İngiltere ve Almanya; birlikte toplam Avrupa GSMH'nın %42'sine şamil olduğundan, bu memleketlerde beliren iktisadî gerileyici seyirler diğer Avrupa memleketlerini de etkilemiştir. Amerika ve Kanadadaki durgun iktisadî durum 1967'nin ortasında, İtalya hariç, hemen hemen bütün Avrupa memleketlerine sirayet etmiştir.

Avrupa iş sahalarında meydana gelen bu umumî gerileme, birçok hükûmetleri, tahditleyici tedbirlerden kurtulma yoluna sevketmiş ve kısıtlayıcı hükümlerin yerini şimdi kredi ve malî alanda liberal tutumlar tanıyan hükümler almıştır. İngiltere'de, yatırım teşvikleri fazlalaştırılmış, kredi tahditleri azaltılmış, ve kamu masraflarının artması ve gelişmesine izin verilmiştir. Almanya'da, banka mevduatları üzerine konan ihtiyarî tahditler ve faiz nisbetleri tedricen indirilmiştir. Hükûmet, yakında ikinci kamu yatırım programını yürürlüğe koyarak talebin artmasını teşvik edecektir.

Fransa'da, kamu sektörü sarfiyatı hızlandırılmış, ipotek kredileri daha müsait şartlar altında verilmeğe başlanmış, devlet memurlarının maaşları ve emekli tekaüdiyeleri arttırılmıştır.

Avrupa'nın Avusturya, Belçika, Hollanda, İsveç ve İsviçre gibi daha ufak sınaî memleketlerinde aynı tip tedbirler alınmakta ve Yunanistan, Portekiz, İspanya'da kalkınma teşvik planları ile malî sahada liberasyonlar yer almaktadır.

Bu gelişme ve kalkınma politikalarının netice itibariyle, Avrupa iş sahalarını müsbet yönden etkileyeceği bilinmekle beraber, bu neticenin daha mütevazi ve tedbirli yönden müşahade edilmesi de öngörülmektedir.

Temmuz ayında yayınlanan OECD raporu; 1967 senesi sonunda Batı Avrupa iktisadî hayatının normale döneceğini belirt-

mektedir. Fakat, iktisadî canlanmanın Orta Doğu'da patlak veren kriz dolayısıyla İngiltere'de beklendiğinden daha az olacağı kuvvetli tahminler arasındadır.

Almanya'daki gerileyici seyri düzeltmenin daha zor olacağı yine birçok çevreler tarafından bildirilmektedir. Hükûmetin aldığı iktisadî hayatı geliştirme tedbirleri, beklenen neticeyi henüz vermemiştir. ABD nin konjonktürel durumu da yakın bir gelecekte tatmin edici bir seyir takip etmeye başlamadıkça, Amerika'nın Avrupa mallarına olan talebi de tatminkâr olmıyacaktır.

OECD raporunun belirttiği veçhile, Avrupa'nın iktisadî durumu düzelme yolundadır. Fakat esas mesele, bu düzelmenin ne dereceye kadar tatminkâr olacağıdır.

Aşağıdaki tabloda; carî iş sahasında meydana gelen duraklamanın Avrupa memleketlerine yaptığı etki gösterilmektedir.

GSMH'nın Gelişme Nisbeti Yüzdesi (reel terimlerle)

	% 1950-60	% 1961-65	% 1966-67
Müşterek Pazar :	5.9	5.0	3.0
Belçika	3.0	4.9	2.5
Fransa	4.7	5.1	4.0
Almanya	7.6	4.8	1.0
İtalya	5.9	5.5	5.0
Lüksemburg	3.0	2.9	1.5
Hollanda	4.9	4.8	4.0
Diğer Sanayileşmiş ülkeler :	3.1	3.9	1.9
Avusturya	5.6	4.1	3.0
İngiltere	2.6	3.3	1.0
Danimarka	3.4	5.1	3.5
Finlandiya	4.4	4.8	3.0
İzlanda	4.3	5.6	3.0
Norveç	3.4	5.4	4.5
İsveç	3.3	5.1	3.0
İsviçre	4.4	5.3	2.9
Gelişen Ülkeler :	4.2	8.2	5.6
Yunanistan	6.3	8.7	7.0
İrlanda	1.8	3.8	2.0
Portekiz	4.5	5.8	4.0
İspanya	4.0	9.2	6.0
Toplam Batı Avrupa	4.8	4.8	2.8
ABD	3.2	4.7	4.1

Fakir Memleketler Daha da Fakirleşiyorlar

DÜNYA Bankası'nın 1966-1967 yıllık raporunda; gelişen memleketlerin dış borçlarının her yıl daha fazlalaştığı, dış ticaretten kazançlarının çok yavaş ve arızî bir nisbette arttığı, ve kalkınmış memleketlerden gelen malî yardımın gün geçtikçe daha da durgunlaştığı bildirilmektedir.

Bankanın, istatistiklerini toplamış olduğu 95 gelişen memleketin dış borçları üzerinden biriken amorti ve faizler 1962-66 seneleri arasında yılda ortalama %10 artmış, yapılan dış yardımların 2/3 si dış borçların muamele masraflarını karşılamak için sarfedilmiş; fakat gelişen memleketlerin ihracatları senede ancak ortalama %5.5 (hacim üzerinden) artabilmiştir.

Yabancı yardımın azalması ve bu meyanda dış borçların çoğalması, kalkınma yolunda olan memleketlerin daha derin borca gömülmesinin kısmî sebeplerinden olarak müşahade edilmiştir. Yabancı yardımın belli memleketlere yöneltilmesi ve belli mallar için tahditlenmesi, borçları ödemek için yapılan muamelelerin düzenlenmesini türlü yönlerden güçleştirmektedir.

Aynı zamanda, yabancı sermayenin gelişen memleketlere gerekli olduğu kadar kaymamasını da ABD ve İngiltere'de son yıllarda meydana gelen dış ödemeler dengesindeki düzensizlikler etkilemektedir.

ABD'nin 1966'daki effektif dış yardımı ancak 2,634 milyon dolar olmuş ve 1961 senesindeki 3,447 milyon dolar dış yardım tahsisatından daha az olduğu kaydedilmiştir.

Fransız yardımı 1961'deki 943 milyon dolardan 1966 da 721 milyon dolara inmiş; Almanya da 1961 deki 618 milyon dolar yardımını 1966 da 490 milyon dolara düşürmüştür. İngiltere ise 1961 de 457 milyon dolar olan yardımı 1966 da 501 milyon dolara çıkarabilmişlerdir.

Bu dört memleketin dış yardım meblâğı dünya yardımının %80 ni kapsamaktadır. Millî bütçelerinde dış yardıma tahsisat ayıran diğer memleketler de; Demirperde müstesna, Avusturalya, Hollanda, Ka-

nada, Japonya ve İskandinav memleketleri olup, 1961-1966 seneleri zarfında yardımlarını arttırmışlardır. 18 memleketin üye olduğu Milletlerarası Kalkınma Fonu'nun (IDA) yardım bütçesi 1961 deki 6,048 milyon dolardan 1966 da 6,483 milyon dolara yükselmiştir.

Diğer enternasyonal ve resmî kanallardan gelen yardımlar da dikkate alındığında, reel kıymet üzerinden kalkınan memleketlere olan sermaye akımı 1961-66 senelerinde çok cüz'î bir artış kaydetmiştir.

Özel sermaye akımında da bir azalma olmuş ve ABD'nin 1965 deki 1,870 milyon dolar sermaye ihracatına karşılık 1966 da bu meblâğın 980 milyon dolara düşmesiyle toplam olarak dünya sermaye akımı bu seneler zarfında 4,000 milyon dolardan 3,400 milyon dolara inmiştir. Bu durumda en fazla Orta Doğu ve Kuzey Afrikalı petrol istihsalcileri zarara uğramışlardır.

Yardımın azalmasındaki sebeplerden en önemlisi; Amerika'nın yıllık hibesini kendi ihracatı nisbetinde tahditlemesinden ve diğer gelişmiş memleketlerin dünya yardımı teşkilâtlarına ayırmış oldukları tahsisatlarında daha eli açık olmalarını beklemesinden doğmaktadır.

İngiltere ve ABD, dünyanın 18 zengin memleketinin senede 1,000 milyon dolar kıymetinde yardım tahsisatını öngörmekte, fakat Batı Avrupa memleketleri bu meblâğın çok yüksek olduğunu ileri sürmektedirler.

Diğer yandan, Banka raporunda; gelişen memleketlerin yabancı yardım hibelerini artık daha etkili olarak kullanma durumuna eriştiklerini belirtilmekte ve tatbik ettikleri ekonomik politika ve özel sermayeyi geliştirmek için kabul ettikleri yeni teşvik mekanizmaları, programlama, istihsal yatırım ve ihracatı teşvik nizamlariyle gelişmenin daha az zaman ve sermaye kaybı ile mümkün olacağına işaret edilmektedir.

Kalkınan memleketler arasında birçoğunun, ziraî istihsalini arttırmak, nüfus artışını kontrol etmek gibi meseleleri ciddî olarak ele aldıkları, raporun üzerinde durduğu önemli noktalar arasında bulunmaktadır.

Duyduklarım ve Düşündüklerim

Dr. İLHAMİ MASAR

BİR HİKÂYE

Rusya'da bir kâhin peyda olmuş; gelecekten haberler verir ve ne söylerse tahakkuk edermiş. Kosgin'in Başbakan olacağını, İsrail'in Araplara karşı savaşı kazanacaklarını hep evvelden haber vermiş.

Birgün Sovyet kodamanları kendisini çağırtmışlar: "Söyle bakalım, bundan yarım asır sonra U.S.A. nın durumu nasıl olacak?" diye sormuşlar.

Kâhin, komiserlere şu haberi vermiş:

"Amerikan başkanını görüyorum, U.S.A. Komiserler Şûrasına memleketinin komünist rejim sayesinde elde ettiği bitmez tükenmez başarıları sıralıyor."

Barışsever Sovyet Başvekili bu haberden son derece memnun kalmış ve "Oh, demek artık U.S.A. ile çekişmek mecburiyetinde kalmayacağız, dünyada sulh ve sükûn kaim olacaktır," demiş.

Bu sırada komiserlerden biri, "Bir bak, Sovyet Rusya'nın aynı devirde durumu ne olacak, bize onu da haber ver," demiş.

Kâhin evvelâ remil atmış, başını sallamış, bu sefer iskambil falı açmış, yine olmamış, önündeki fanos şişeye bakmış, yine bir cevap verememiş.

Kosigin sinirlenmiş: "Canım ne gördünse söyle" diye bağırmış.

Kâhin: "Kosigin yoldaş, üç keredir önüme bir yazı çıkıyor, metnini anlayamıyorum. Onun için size izah edemiyorum; çünkü yazı Çince yazılı," demiş.

YİNE TRT HAKKINDA

1 — Mısır'da, İtalya'da, Romanya'da

velhasıl turizm ile ilgilenen her memlekette, orta veya uzun dalga üzerinden verilen yerli lisanda haber bülteninden sonra, aynı havadislerin ecnebileri alâkadar eden kısmı, İngilizce, Almanca, Fransızca (Mısır'da hattâ İtalyanca ve Rumca) olarak kısaca tekrar edilir. Mısır gibi yabancı düşmanı bir ülke bunu böyle yaptığına göre, biz Türküz, haberleri Türkçe veririz demek doğru bir tutum değildir. Ecnebi ahbaplarım, siz ne diye aynı şeyi yapmıyorsunuz, diye bana defalarca sordular.

Bizim radyolar, ikinci programlarda turistler için memleketimiz hakkında malûmat verirler. Kısa dalga üzerinden de memleket dışı dinleyiciler için ecnebi lisanla neşriyat yaparlar. Benim söylemek istediğim bu değildir. Türkiye'de kısa dalgayı hiç bir yabancı dinlemez. Normal dalgalar üzerinden dış olaylar hakkında malûmat verilmesinden bahsediyorum.

2 — TRT ikinci programda, en müşkülpesent ecnebiyi bile tatmin edebilecek vasıfta klâsik, hafif ve alafranga müzik neşriyatı yapıyor. Bu kalitede neşriyat hiç bir yerde yoktur. Ecnebi dostlarım bunu bana tekrar tekrar söylediler.

3 — TRT nin garip bir âdeti var. Bir program kesiminin başında ve sonunda aynı şeyi söyler. Meselâ, "Spor, günün olayları veya günün yorumu" der. Kimse bu konudaki bildiri yeni mi başladı, yoksa bitti mi anlayamıyor. Herkes bunu yadırgıyor. Bu garip âdetten vazgeçilse ve meselâ "Spor haberleri vereceğiz" veya "Spor haberleri verdik" denilse daha iyi olmaz mı?

AKADEMİ: MİMARLIK VE SANAT MECMUASI

İstanbul Devlet Güzel Sanatlar Akademisinde, sayın Feridun Akozan'ın başkanlığındaki bir yayın komitesi, Akademi isimli bir mecmua yayınlamaktadır.

Bu kalitede mecmualar bizde eskiden hiç neşredilmezdi. "Akademi" de, büyük külfetler altında, bir avuç idealist insan tarafından, aydın halkımızın istifadesine arzedilmektedir.

Bizim münevverlerimizin kültür terbiyeleri maalesef noksandır. Son zamanlarda, yine bir avuç insanın gayreti sayesinde klâsik Batı müziğine olan alâka artmıştır. Buna mukabil minyatürler, ebrular, çiniler, Arap harfleri ile hattat yazıları ve hele mimarlık, heykel gibi konular çoğumuz için bir kapalı kutu olarak kalmıştır.

Son zamanlarda her tarafta resim sergileri açılmaktadır. Bunları ziyaret edenlerin ağzından:

"Bu da ne, sözde insan resmi olacak, halbuki bu soysuzlaşmış bir sanat telâkkisinden başka bir şey değil!" sözleri duyuluyor.

Kültürlü insanların, biraz da sanattan anlamaları şarttır. Yoksa daima bir tarafları eksik kalır.

İşte bunun için, okuyucularıma, Türk olarak iftihar edebileceğimiz, Akademi mecmuasını edinmelerini tavsiye ederim. Yalnız resimlerine baksalar bile, 5 - 6 nüshayı gözden geçirdikten sonra, içlerinde saklı kalan sanat duygularının geliştiğini göreceklerdir.

KAPİTALİST SİSTEMİN BEĞENMEDİĞİM TARAFLARI

Ben özel teşebbüse geniş imkânlar verilmesine taraftar bir insanım. Özel müesseselerde bürokratizm asgari hadde iner, tavsiye ile memur doldurulmaz, tembelliğe müsaade edilmez ve bilhassa iş başında olanların yaratıcı fikirlerinden istifade edilir.

Bu böyle olmakla beraber neokapitalist sistemin, daha az zengin milletlerin lehine çalışmadığı da bir vakıadır.

News Week dergisinin geçenlerde yayınladığı bir yazıya göre Birleşik Devletler sermayesi Kanada üretim tesislerinin yüzde altmışını kontrol altına aldıktan sonra son senelerde elini Avrupa memleketlerine atmıştır. Burada U.S.A. yatırımları 50 milyar Türk lirasına yaklaşıyormuş. Batılı ülkeler bu vaziyete düştükten sonra bizi nasıl bir vaziyetin beklediği kolayca tahmin edilebilir.

Ben buna rağmen yabancı sermayeden istifade etmek mecburiyetinde olduğumuza inanıyorum. Bu sermayeden çelik, kimya ve petrol sanayii ve kendi başımıza başaramayacağımız petrol arama gibi sahalarda faydalanmalıyız. Fakat montaj ve ambalâj sanayiini kendimiz de başarabiliriz. Hele Coca Cola gibi bir tesise müsaade etmekle yanlış hareket edilmiştir. Bugün bütün züppe gençler Coca Cola içiyorlar ve milyonlarca dövizimiz dışarıya gidiyor. Buna mukabil Batman boru tesisine yabancı sermayeyi ortak yapmamakla hükûmet hepimizi memnun eden bir harekette bulunmuştur. Petrol şirketleri her yerde, devletlerin üstünde bir kudrete sahiptirler, isterlerse hükûmetler devirirler, ihtilâller çıkarırlar, onlara pek kol kaptırmaya gelmez.

Yabancı neokapitalizmini bazan hoş görmememin yanında, iç kapitalizminin de beğenmediğim tarafları vardır:

Bankalar ve büyük sermayedarlar, küçük sermaye sahiplerinin tesis ettikleri ve zamanla gelişen anonim şirketlerin kontrolunu ele almak çabası içinde oluyorlar. Zamanında sağlam para 1000 lira kıymetinde olan hisse senetlerini 15-20 sene sonra şirket sermayesini yükseltip düşük kıymette 1000 lira ödeyerek kapatıyorlar.

Ekonomimizde, kapitalizme geniş bir saha ayırmaya mecburuz; bunu yapalım, fakat yukarda saydığım mahzurları da unutmayalım!

HİNDİSTANDA İNGİLİZCE ALEYHİNE GÖSTERİLER

Hindistan'da bir tek millet ve bir tek lisan yoktur. Tam 12 tane ana dil ve yüzlerce diyalekt vardır. Bunları birbirine bağlayan **Hindu** dini varsa da, yine memlekette çoğu müslüman olmak üzere yüz milyona yakın başka din (Budist, Hıristiyan, Zik, Jeyn ilh...) mensupları da vardır. Memleketi idare eden aydınlar aralarında İngilizce konuşurlar ve devlet dairelerinde dosyalar İngilizce olarak tutulur.

Kuzeyde konuşulan 5 ana dil Hindi, Hindustani, Urdu, Pencabi, Sindi, birbirine yakındırlar. Burada meselâ Hindi lisanının resmi dil olarak kullanılması mümkündür. Fakat bu kabul olunursa Kalkütalılar Bengali'yi, Madraslılar Tamili, Bombaylılar Gajurtayı resmi dil olarak kabul etmek isteyeceklerdir. Diğer daha az mühim lisanları bir tarafa bıraksak bile, bu, Hindistan'ın en azından dörde bölünmesi demektir.

Bu sebepten dolayı Federal Parlamento İngilizceyi sevdiği için değil, koca ülkenin parçalanmaması için bu lisanın resmi dil olarak devamına karar vermekten başka çare bulamamıştır.

Hindistan gençliğine bu görüşü kabul ettirmek mümkün görülmüyor. Gençlik memleketin bir yabancı lisanla idare edilmesini aşağılatıcı bir konu telâkki ediyor. Gençlik bugün mantık ile değil his ile hareket ediyor.

İşte Hindistan'daki bitmez tükenmez öğrenci gösterilerinin sebebi budur.

SURİYE - BULGAR YAKINLAŞMASI

Suriyeliler İsrail harbinden sonra biraz sinmişlerdi. Fakat başımızda Kıbrıs derdi varken yine işi azıttılar. Televizyonlarında, radyolarında bizden hep **Hatay'ı** geri isterlerler, dururlar. Geçenlerde pek azgın bir Suriyeli Hatay'ı ve İsrail'i zaptetmeden kılıncımızı kınına sokmıyacağız diyordu.

Bulgaristan da 15 sene evvel yaptığı gibi, yine bir miktar soydaşımızı bize aktarmayı pek arzu ediyor. Tabii biz sosyalist memleketiz, her şey devletindir, onların kendi malları yoktur, teranesiyle zavallıları sırtlarındaki gömlekle kapıdışarı etmek niyetindeler.

Suriyeliler ile Bulgarların bir "iyi niyet" anlaşması akdetmek niyetinde olduklarını işittim.

Maşallah etrafımız hep dostlarla dolu. Hele bir şu Amerikalılarla arayı bozup, onları da kendimize düşman yaparsak her şey yoluna girecek!...

Meğer ben: "Ekmek üzerine vergi koyalım„ demişim!..

BUĞDAY organizasyonu, ve fiatları sabit tutma teklifim bir Şarkvarî politika oyununa nasıl geldi? ve nasıl kendi emirleri üzerine hazırladığım raporu Gazi'ye sunup okutamadım? Bu hazin olay, toplumumuzu idare eden Kapıkulu sınıfının memleket yanıp tutuşsa bile dinmiyecek pespâye ihtiraslarına Gazi gibi en büyük adamımızın bile set çekemediğini göstermesi bakımından hayli önemli ve uyarıcıdır.

Yazan: Ahmet Hamdi BAŞAR

Muhalefetler ve Gördüğümüz Hakikatler

İŞTE kısasını yukarıda anlattığım şeyler, Dolmabahçe sarayındaki toplantıdan sonra, Gazi Hazretlerine, emirleri üzerine takdim edeceğim raporun esaslarını teşkil ediyordu. Bir kere buğday organizasyonu ile işe başlanınca arkasından vergi, iktisadî devletçilik, plan, para gibi dört büyük mesele kendiliğinden ortaya çıkacaktı. Bu suretle de buğdaydan sonra diğer üretimlerimizi organize etmek, büyük bir kalkınma planına doğru gitmek imkânları doğacaktık.

Konunun heyecanı, vakit kaybetmeden ele alınması lüzumu beni derhal fikirlerimi ileri sürmeğe itti. Recep bey raporumun esaslarını bir an evvel Atatürk'ün beklediklerini söylüyor ve hazır olup olmadığımı soruyordu. Toplantıdan bir hafta kadar sonra Recep beye, konunun esaslarını hazırladığımı söyliyerek keyfiyeti Gazi Hazretlerine arzetmelerini rica ettim. Bir gün sonra Recep bey bana Şef'in şu emrini tebliğ etti:

"— Rapor esaslarının, kendilerine arzından evvel, beraberce görüşmemizi, alınacak neticele ile birlikte raporun kendilerine arzını Gazi Hazretleri münasip gördüler. Onun için ben de arkadaşları yarın öğleden evvel burada toplantıya çağırdım. Hep birlikte görüşeceğiz."

Oysaki ben raporumu daha evvel Gazi Hazretlerine arzetmeyi düşünüyordum. Fakat emir böyle çıkınca tabiî buna uymaktan başka çare yoktu. Bir gün sonra Dolmabahçe sarayında Recep beyin başkanlığında seyahate katılan vekâlet müfettişleri arkadaşlarım ve Memduh Şevket beyle beraber toplandık.

Teklifimi kısaca izaha başladım. İlk sözlerimden itibaren itirazlar yükseldi. Bilhassa Recep bey, buğday fiatlarını korumak üzere, niçin bu kadar geniş bir teşkilât yapılması icabettiğini bir türlü anlamak istemiyordu. Hele gümrük himayesinin,

(1) Bu yazı serisi 50. sayımızda başlamıştır.

fazla istihsal senelerinde sıfıra indiği, fiatın artık menfi formül üzerine işlemeğe başladığı hakkındaki fikrimi doğru bulmuyordu. Uzun boylu izahat verdikten ve konuyu her cepheden aydınlatmağa muvaffak olduğumu sandıktan sonra da, yine aynı itirazların tekrarlandığını görüyordum.

Maliyeci arkadaş vasıtasız vergilerin buğday fiat farkı sayesinde kaldırılabileceği bahsinde tamamen muhalif bir cephe almıştı: "Hükûmet emin ve sabit gelire muhtaçtır; bir sene mahsul fena gider, yahut fiatlar çok düşer; hükûmet bu işten ziyan bile edebilir; o zaman Hazine ihtiyaçlarını nasıl karşılayabiliriz?" diyordu. Vergiler olduğu gibi kalmak şartiyle buğday inhisarından devlete ayrıca bir gelir temin etmek düşünülebilirdi ama, bütün halkın birinci derecede geçimini alâkadar eden böyle büyük bir mevzua devletin karışmasına imkân ve zaruret olmadığını söylüyordu. Ben ise gereken cevapları veriyor; buğday konusunda bütün dünya memleketlerinin kendilerine göre uygun gördükleri tedbirleri almakta olduklarını, bizim için ise en uygun tedbirin açıkladığım esaslardan ibaret bulunduğunu söylüyordum.

Görüşme ve tartışmalar üç - dört gün sürdü. Fakat Recep beyin açık muhalefetinin de tesiri olduğu için, fikirlerime taraftar bulamıyordum. Yalnız Memduh Şevket bey benimle tamamen fikir ortaklığı yapmıştı. O düşündüklerimi doğru buluyor; buğday mevzuunun gerek içinde bunaldığımız buhran ve sıkıntıları halledecek, gerek yeni hamlelere bizi hazırlıyacak bir ilk adım olacağı fikrini, samimî bir kanaat olarak benimsiyordu.

Nihayet tartışmalar bir sonuca varmadan bitti. Rapor esaslarını Atatürk'e arz ve izah etmezden evvel arkadaşlarla görüşmemiz hakkındaki emri yerine getirmiş olduğumuz için, Şef'imin dâvetini bekliyerek bu konu üzerindeki yeni tartışmalara girişmekten kaçındım.

SEYAHATİN birinci devresinden sonra İstanbul'da kaldığımız on dokuz gün zarfından başka işlerle ve teftiş ve tetkiklerle meşgul oldukları için Şef'in huzurlarına raporumu arzetmek üzere dâvet edilmedim. 1930 senesi İlkkânununun (Aralık) ayının 19 uncu cuma günü akşamı Gazi Hazretleri ve maiyyetindeki zevatla beraber trenle Edirne'ye hareket ettik. Ertesi sabah Alpullu Şeker köyündeyiz. Öğleye kadar fabrikayı ziyaretten sonra Kırklareli'ne doğru yolumuza devam ediyoruz. Kırklarelinde ve oradan otomobille gittiğimiz Edirne'ye kadar yolda kafam hep aynı konuyu işlemekle meşgul.

İşte Kırklareli'nde köylünün acınacak hali... Alpullu civarında şeker yetiştiren köylü memnun. Çünkü pancarı fabrika, sabit ve üreticiye idare eden fiatla alıyor. Köylü ektiğinden, ve ektiğini belli fiatla satacağından emin. Fakat pancarcı olmıyan köylüler bu sene asla düşünemiyecekleri kadar büyük bir fiat düşüşü karşısında şaşırmış, kalmışlar. İşte Kırklareli'nde çavdar (2) kuruş, arpa (100) para, mısır (3) kuruş, buğday (3) kuruş. Kırklareli'nden Edirne'ye doğru geçtiğimiz köylerde hep telâş ve ıstırap görüyoruz. Bir yerde köylüler otomobillerimiz önüne çıktılar; hep birden dert yandılar. Köylü fiatların düşmesinin sebebini bilmemekle beraber, bunun hükûmetçe önlenemiyeceğini de kestirdiğinden bu bahiste sadece dert yanıyor; vergilerden, nakliyeden, fena idareden, yolsuzluktan, hastalıktan acı acı şikâyet ederken bunları düzeltmeyi hükûmetten bekliyor. Gazi'nin bu dert ve ıstırap senesinde memleketi dolaşması ne hayırlı bir iş oldu. Herkes ondan medet umuyor; O'nun ilgilenmesi; yanına birçok kimseler de alarak dert dinlemek ve halkın ıstıraplarını öğrenmek üzere köy köy dolaşması, halka, hattâ dertlerini bile unutturuyor.

Süt 6 - 7 kuruşa düşmüş. Çünkü bir teneke peynir İstanbul'da ancak 6 liraya satılabiliyor. Bunun 90 kuruşu navluna, 2 lirası da teneke, usta ve imaliye masraflarına gidiyor. Onun için 6 kuruştan fazlaya süt alınırsa onunla peynir yapmak kabil değil... Peynir de yapılmazsa süt satılamıyor. Peynirciler, hayvan sahipleri zararda... Hayvancılar bu zarar karşısında Sayım Vergisini veremiyecek halde olduklarını söylüyorlar. Vergi için çok tazyik yapılmakta, hayvanlar satılmaktaymış. Sonra tahsildeki haksızlıklardan da sık sık şikâyet olunuyor. Meselâ Kara Hıdır köyünde hayvanlar hastalanmış, kordon altına alınmış; böyle olduğu halde bu hayvanlar-

-dan da cebren vergi tahsil edilmiş!...

İşte şu köylüden kendisine ait olmıyan tarlaların da vergisi isteniyor; onun için öküzü satılıyor. Adamcağız üç defa istida yazmış, günlerce takibetmiş; istidaları battala havale etmişler. İşte şu köyde vergi için haciz "talan" halini almış. Köylü vergi tahsildarlarından iki gün izin istemiş; şehirde murabahacılardan ayda yüzde (5) faizle de para bulamamış. Ziraat müdürü bile "iki çifti olan köylü bir çiftini satmağa mecbur kalıyor" diyor. Müdüre gelecek seneki ziraati soruyoruz: En az bu seneden yüzde 70 eksik olur, cevabını veriyor...

"Bir dokun bin ah dinle" fehvasınca ne feryatlar yükselmiyor! Köylü evinin içine giriyoruz; bir kırık desti, bir eski çul parçasiyle, iki âdî eşyadan başka bir şey yok!... Karanlık, pis bir izbe... Mısır koçanları asılı ocak başında, hastalıklı, bitkin bir ihtiyar kadın inliyor.

Sayım vergisini tahsil münasebetiyle bütün seyahatte gördüklerimiz ve işittiklerimiz daha birçok haksızlık var. Bunlar nasıl, hangi kuvvet sayesinde düzelecek?... Trakya'da hayvancılığın ilerinisi vahim görüyorum. Hayvanlar gittikçe azalıyor; Bulgaristan'a bile kaçırılıyormuş!...

Köylerde buğday 2 kuruşla 2 kuruş otuz para arasında satılıyor. Bu civarda köylülerin bir kısmı icarla tarla işliyorlar. İcarı da, dönüm başına, para ile ödüyorlar. Geçen sene 18 kuruştan tohumluk almışlar. İcar bir taraftan, Ziraat Bankasının istediği tohum parası ve ödünç alınmış para ile faizi öbür taraftan; bir de bunların üstüne vergi tahsildarlarının tazyiki gelince, köylü ne yapacağını şaşırmış!...

KÖYLÜLERLE dertleşirken hesaplarını tutmaya çalışıyorum. Hâdisenin rakamla ifadesi insanı korkutuyor: 360 okka çavdar ekmiş, 44 lira lira tohum parası vermiş. 3140 okka hasılatı 2 kuruş on paradan satmış; eline 70 lira geçmiş. Halbuki adamcağız orakçıya 42 lira vermiş; daha 25 lira da masrafı var. Bunlar da eklenirse sade masraf 111 lira, hasılat 70 lira. Şimdi bu köylüden ayrıca 12 lira yol vergisi isteniyor. 2 buçuk lira da ev için verecek. Tarlada üç kişi çalışmış; bir karısı, bir kızı, bir de kendi. İki öküzü var. Bunların çiftini evvelsi sene 360 liraya almış. Bunları satmaya mecbur; fakat birine 20 lira, ötekine 10 liradan fazla veren yok!... Konuşuyorlar:

"— Bankaya gidip borç alalım, ama banka kefaleti müteselsile ie en çok adam başına 50 lira veriyor. Fakat en az on kişi olmalıyız. Kâtibi adilden (noterden) senet almak lâzımmış. Adam başına 110 kuruş kâtibi adil masrafı var; sonra pul vesaireden başka 3 - 4 gün de kasabada boğuşmak ister. Bu da yetmiyormuş gibi, parayı alırken köy heyeti ihtiyariyesi de bulunsun diyorlar. Vazgeç canım!..."

Biri memnun:

"— Neyse ben bu yıl az ektim. Ya fazla ekseydim!"

Öteki cevap veriyor:

"— Şansın varmış. Ben de zaten gelecek sene az ekeceğim. Eğer kalırsak!"

Konuşma ve dertleşmeler sonunda onları teselli edecek sözler sarfediyoruz. "Katlanacağız, elbet hükûmet sizi düşünür, bir şey yapar" diyoruz; ve aynı şikâyetleri, aynı dertleri bir başka yerde dinlemek üzere hareket ediyoruz.

BÜTÜN bu şikâyetler, buğday ve vergi mevzuundaki kanaatlerimi bende sarsılmaz iman haline koydu. Köylüyü vergi memurunun ve tahsildarın elinden kurtarmak, içinden şehirlilerin ve mütehassısların dahi çıkamadığı kanunların takdir, teklif, tahsil gibi şekillerle köylüyü tazyik etmesinden kurtarmak lâzım. Köylüyü hükûmetten soğutan o; mütegallibenin ve soyguncunun kucağına düşüren o; sefalet ve ıstırap levhaları yaratan o; hileye ve ahlâksızlığa sevkeden o... Buna mukabil alınan, bütün memlekette sayım için 13 milyon, arazi için 7 milyon. Topu topu 20 milyon lira. Oysaki bu miktarı elde etmek için en az masraf ve ziyan olarak yarısını sarfediyoruz. Ne olur; asırlarca ezilmiş, bütün imparatorluğun yükünü ve derdini omuzlarında taşımış olan, bu anavatan köylüsü artık vergi memurunun yakasına yapışmasından kurtulsa!... Hiç vergi vermese!... Artık hükûmetten kaçan, nüfustan kaçan, şehirden ve medeniyetten kaçan köyü kendimize ve kendisine ısındırsak!...

Hububat ve buğday fiatlarının rezalet halinde düşüşünün yarattığı ıstırap levhaları bir yanda; vergi borcu için hayvanı,

tarlası, yorganı satılanların hazin ve acıklı manzarası öbür yanda... Türk inkılâbının yaratıcısı, en Büyük Adamımızla beraber bunları görüyoruz. Bütün bu sefalet ve fecaat levhalarını giderici tedbirleri, onun emriyle, teklifler halinde hazırlamış olarak bu harap yerleri dolaşıyorum. Istırabı görmek ne kadar acı ise, onu yenmeğe muktedir olduğuna inanmış insanın, ıstırap karşısında duyduğu heyecan ve enerji de o kadar tatlı oluyor. Köylülere ve dert yananlara hep ümitle teminat veriyorum:

"— Merak etmeyiniz, her şey düzelecek; tasavvur edemiyeceğiniz kadar çabuk ve iyi olarak düzelecek. Bekleyiniz ve dayanınız."

Recep Peker'e Anlatamadıklarım...

SEYAHATİN ikinci dönemi başladı. İstanbul'da 10 gün kadar kaldıktan sonra 1931 senesi İkincikânun (Ocak) ayının 23 Cuma günü Ankara'ya hareket ettik. İki gün orada kaldık. Seyahatte not aldığımız şikâyet konularını burada, ilgili Bakanlıklardan tahkik ve takip etmek ve bazı bilgiler toplamak için ancak bir Cumartesimiz vardı.

Benim için Buğday meselesi sabit bir fikir halini aldı. Recep Beyle Taş Han altındaki Karpiç Lokantasında başbaşa öğle yemeği yiyoruz. Dolmabahçe toplantısında buğday organizasyonu fikrimi kendisine beğendirememiştim. Yemekte bu konuyu tatlılıkla yeniden açıyor; yeni delillerle fikrimi savunmaya çalışıyorum. Muhatabım, özellikle kuvvetli bir gümrük himayesi varken, neden dolayı başkaca buğdayı himaye etmemiz gerektiğini bir türlü anlıyamıyor. Fiyat formüllerini yeniden anlatıyorum. Buğday meselesi ile vergi dâvasını çözümlemeye doğru beni sürükliyen nedenleri açıklıyorum.

"— Nasıl olur?" diyor, "fakir halkın gıdasını teşkil eden ekmek üzerine vergi konur mu? Bizim vazifemiz ekmeği pahallılaştırmak değil, tersine ucuzlatmaktır. Siz de söylüyorsunuz; bu memlekette buğday ve ekmek kıymet ölçüsüdür. Onu pahallılatmak, hayatı pahallılatmaktır. Onun için ben devletin buğdaydan bir santim kazanmasını istemem."

"— Peki," diyorum, "bu sene mahsul memleket ihtiyacından fazla olduğu için fiyat düştü. Köylü gelecek sene tabii az ekecek; istihsâl belki ihtiyaçtan az olacak; o zaman dışarıdan buğday getirmeğe mecbur kalırsak, fiyat ithalât formülüne göre kurulacak; yani geçen sene olduğu gibi buğday 14-15 kuruşa, ekmek de 18 kuruşa çıkacak. Bugünkü ucuzluğun yarın doğuracağı netice muhakkak ki budur.

"Türkiye ekonomisini büyük bir tehlikenin tehdit ettiğini görmüyor musunuz? Buğday bol olduğu seneler, halk ve memleket refaha kavuşacak yerde büyük bir buhran başlıyacak: Eşyanın baş aşağı düşüşü, görünüşte hayatın ucuzlayışı, fakat hakikatte köylünün ve işçinin felâketi!... Sonra bunun tabiî bir tepkisi olarak üretimin kısılması gelecek; iç piyasa fiatlarının gümrük barajlarına göre tayin olunması, pahalılık ve yine buhran başlıyacak. Öyle fâsit bir daire içinde kalıyoruz ki, mahsulümüz bol olsa felâket, az olsa felâket!... Önümüzde bir hasta var ki, ateşi birdenbire 41 e çıkıyor, sonra 35 e düşüyor. Telâş etmez miyiz?

"Mademki Türkiye'de fiat için buğdayı mikyas olarak almağı kabul ediyorsunuz; şu halde gümrük himayesi kiloda 6 buçuk kuruş gibi yüksek bir hadde kaldığı müddetçe memleketin kendi ihtiyacından fazla buğday istihsâl etmesini önlememiz lâzım. Yoksa memlekette fiyat ibresi, elektrik ceryanına çarpmış bir miknatıs ibresi gibi mütemadiyen zikzaklar yapıp duracak!... O zaman memlekette hiç bir şeye güven olmaz.

"Zaten ekonomimiz iklimin yaptığı bir kararsızlığın ezici tesiri altında... Kuraklık ve kurak senelerin dört beş senede bir tekrarlaması memleketi alt üst ediyor. Buna bir de, buğday piyasasında dört beş senede bir fazla istihsâl tehlikesi ile ekonomimizin altüst olmasını ilâve ederseniz, artık bu memlekette nasıl devamlı, sabit ve emin bir iktisadî hayat kurmak kabil olur? Onu siz takdir ediniz. Sabit, emin ve devamlı iktisadî hayat kurmanın tek yolu piyasalarda eşya fiatları arasında bir seneden ötekine böyle büyük farklar olma-

sını önlemektir."

Recep beye bütün bu izahatı verdikten sonra dâvayı birtakım prensiplere şöyle bağlıyorum:

"— Ya gümrük himayesi vardır, ona göre buğday işine bir tanzim şekli vermek gerektir; yahut da yoktur, o zaman da bu rejimin tabiî sonuçlarına katlanmak zarurîdir.

"Sadece gümrük himayesi ile yetinirsek o zaman, büyük bir hata işlemiş oluruz. Bu takdirde bence yapılacak en iyi iş, memlekette fena da olsa normal piyasa hayatı kurabilmek üzere, buğdayı gümrüklerle himaye etmiyerek serbest bırakan eski rejime dönmektir. Dışarıdan buğday getirelim; bunun yapacağı ziyan, gümrük himayesi ile iç piyasada serbest bırakılmış buğday rejiminin yapacağı ziyandan çok daha azdır."

Sayın muhatabım, gürlüyor:

"— Ne diyorsunuz Hamdi bey; buğday gümrüğünden vazgeçmek mi? Asla!... Biz uzun ve mahrumiyetle geçen karanlık seneleri atlattıktan sonra, büyük fedakârlıklar karşılığı siyasî ve iktisadî istiklâlimizi kazandık. Şimdi herşeyi hür ve müstakil olan, kapitülâsyonlar ve Düyunu Umumiyelerden kurtulmakla tarihine, istiklâline şeref vermiş bulunan bir milletiz. Artık gümrüklerimiz elimizdedir. Bu kudretimizden buğday istifade etmezse, hangi mahsulümüz için bu himayeyi kullanırız?"

"— Hayır beyefendi; ben gümrük himayesinden vazgeçelim demiyorum; fakat bu himayenin mahsul bol olduğu seneler yaptığı zararın, buğdayı himayesiz bıraktığımız takdirde memleketin göreceği zarardan daha büyük olduğunu ispat için böyle konuşuyorum."

Recep bey, bu fikirde değildir. Bol istihsâl senelerinde buğday fiatlarının düşmesinin gayet tabiî olduğunu, bundan korkmamak gerektiğini; mahsulün az veya çok olmasına gelince, bunun sebebini fiyatlardan ziyade iklim şartlarına bağlamak icabettiğini ispata çalışıyor.

"— Peki efendim; mahsul bol olduğu seneler himaye gümrüğünün bir tesiri olmadığını kabul etmiyor musunuz?"

"— Efendim, bu bahsi niye böyle karıştırıyorsunuz? Anlamıyorum. Mahsul bol olduğu senelerde de gümrük himayesi vardır. Mademki ağır gümrük dolayısiyle dışarıdan buğday gelmiyor; şu halde buğdayımız dış buğday istilâsına karşı korunmuş demektir. Gümrük himayelerinin başlıca maksadı da budur."

Fikirlerinde ısrar eden ve maksatlarını birbirlerine anlatamıyacaklarını kestirenler ne yaparlarsa onu yapıyor, ve bahsi değiştiriyoruz. Samimî el sıkışlar arasında, bir dost, bir büyük nasihatı işitiyorum:

"— Bak Hamdi bey; her şey düşünülebilir, müdafaa olunabilir ama; fakir halkın başlıca gıdası olan ekmeği pahalılaştıracak ve bu pahalılıktan da gelir sağlıyacak bir fikir asla!... Onun için tavsiye ederim; bu işi başka şekilde halletmeğe çalışınız."

Gazi, Bana Çok Kızmış !..

RECEP beyin buğday meselesi üzerindeki durumu kesin şekilde anlaşıldı: Menfi... Ne yapalım; herkes bir fikirde olacak değil ya!... Ben hazırlıklarımı bitirmiş durumdayım. Elbet seyahatin sonlarına doğru bunları Gazi Hazretlerinin huzurlarında görüşüp tartışacağız. Gazi'nin büyük kavrama kudretine güveniyorum. Recep beye izah edemediğim fikirleri Gazi'ye kabul ettireceğime inanıyorum.

Ankara'dan, seyahatin ikinci devresini tamamlamak üzere, Ocak ayının 25 inci Pazar günü Afyonkarahisar'ına hareket ettik. Afyon'dan sonra ertesi günü Uşak'a vardık. Bu suretle Türkiyenin ikinci şeker fabrikasını da görmüş olacağız. Henüz bunlardan başka şeker fabrikamız yok.

Her fabrika bende hemen aynı tesiri yapar. Makine kudreti harşısında kendimi çok küçük hissederim. İnsandan çok akıllı ve çok dikkatli olmalarından dolayı makineleri mistik bir hûşu içinde seyrederim.

Şeker fabrikalarında her fabrika derecesinde beni etki altında bırakan bu duygu dışında, ilgimi çeken önemli konu, maliyet fiatlarının çok yüksek olması, gümrük himayesi arkasında bu sanayiin çok şımartılmış bulunmasıydı. Alpullu fabrikasında, maliyet hesaplarını tetkik etti-

ğim zaman, yalnız amortismanı hissesinin kilo başına 8 kuruş olduğunu görmüştüm. Halbuki 8 kuruşa ecnebi şeker, limanlarımıza teslim satılıyordu. İdare masrafları hissesi, pancar, imal masrafları vesaire çıkarıldıktan sonra fabrikalara normal kâr koyarsanız memlekette şekeri 50 kuruştan aşağı yemek kabil olamıyacaktı. Şekeri bu kadar pahalıya yiyelim; fakat bu pahalılıktan derhal tam kadro ile çalışacak ve memleketin bugünkü ve yarınki ihtiyacını karşılıyacak bir şeker sanayii doğmalıydı. Bu sanayi ise tamamen devletin elinde, yahut devletin tam kontrolü altında gelişmeli, diyorum. Kafam bu gibi konularla dolu, fabrikayı geziyoruz. Alt katta bir makine başında, belki benim gibi makineye hayran hayran bakan, mebus Salih beyle yanyanayız. Salih beyle, Dolmabahçe sarayında:

"— Hamdi bey, Allah nazardan saklasın; sofrada hep senden bahsedildi. Bir rapor hazırlıyacakmışsın; Gazi, bak ne güzel rapor olacaktır, diye mütemadiyen hep seni methetti," sözleriyle beni okşamasından sonra, pek az konuşmuştuk. Merhum, Evliya Çelebi Seyehatnamesine meraklıydı. Trende yüksek sesle Ruşen Eşref beye bu Seyahatnameden fıkralar okutur; kahkaha ile güler; herkesi de güldürürdü. Şimdi Uşak fabrikasının alt katında, yanyana makine seyrederken, kendimizi birer Evliya Çelebi'ye benzetmek pek yerinde olacaktı. **Söze bu yolda bir lâtife ile başladım. Salih beyi, bana karşı sözlerinde ve tavırlarında, eski iltifatkâr ve okşayıcı durumda bulmadım.** Tamamen değişmiş; âdeta soğuk muameleye bile başlamıştı. Acaba kendisine karşı bilmiyerek bir hürmetsizlikte mi bulundum; yoksa birisi iftira ederek aleyhimde bir şey mi uydurdu? diye düşünmeğe başladım: "Makina gürültüsünün, fabrika seyrinin tesirleri de olabilir; Salih bey yorgundur, yahut bana tavrı soğuk gelmiştir, dur bakalım!..." diye bir süre denemeyi uygun buldum.

FAKAT Salih bey aynı soğuk, hattâ çekingen tavrını muhafaza ediyor; bana sözü kısa keserek yanımdan ayrılmak istiyor gibi geldi. O zaman işin doğrusunu düşünmeğe başladım. Salih bey iyi arkadaş, nazik adam, filân ama, bu vasıflarından daha kuvvetli olarak barometre adamdı. Gazi'nin kimden hoşlandığı veya hoşlanmadığı, Salih beyin o adama karşı olan tavırlarıyla anlaşılabilirdi. Merhum Cevat Abbas beyde de bu kalite vardı. Her ikisi de Gazi'nin başyaverliğinde bulunmuş oldukları için, etki alma ve verme noktasından bir nevi barometreye benzetilebilirlerdi. Cevat Abbas bey, seyahatin ilk devresi sırasında bana:

"— Artık Hamdi bey, iş bizden geçti. Sizin zekânız, kabiliyetinizden memleket büyük faydalar görecektir; bizim yapacağımız sizlere yardım etmekten ibarettir," diye iltifatta bulunduğu zaman, Gazi'nin hakkımdaki teveccühünü kestirmek nasıl mümkünse, Salih beyin şimdiki vaziyetinden de Gazi'nin teveccühünü kaybettiğim mânâsı çıkabilirdi. Zaten Dolmabahçe sarayındaki toplantıdan sonra Gazi ile pek az temas etmiştim. Mütemadiyen çalışıyor; akşamları sofraya pek az davet ediliyordum. Ben, bunu çalışmama imkân vermek üzere serbest bırakılmama veriyordum. Bu süre içinde doğruca Gazi Hazretlerine hiçbir hitapta bulunmak fırsatını elde edememiştim. Onun için hakkımdaki teveccühlerinin derecesini, barometre kadar hassas olduğuna emin bulunduğum, Salih beyden anlıyabilirdim.

Bu tecessüsle Salih beyin peşini bırakmadım. Hoşlanacağı bahisleri açа açа, yanında yürüyordum. Bir aralık merhum durdu, ve kolumu tutarak samimî bir teessür edası ile:

"— Yahu," dedi; "sen ne yapmışsın Hamdi bey? Çok kızdı."

"— Ne yapmışım; hayrola!..."

"— Sen ekmekten vergi alalım, demişsin. Nasıl olur, fakir fıkaranın gıdasından vergi almak! Senin hazırlıyacağını söylediğin rapor bu muydu, yahu!... Böyle şeyi herkes düşünür ama, söylemeğe cesaret edemez. Söylese bile kimse kabul etmez. Halbuki sen bunu sanki yeni bir şeymiş gibi ortaya atmışsın. Sofrada konuştular. İki yüz sene evvel Avrupa'da, böyle senin söylediğin gibi, ekmek vergisi varmış ta, sonra halka zulüm oluyor diye kaldırmışlar. Yapma bir daha böyle şeyler!..."

Saf ve temiz bir duygu altında, beni

korumak için Salih bey bir ikazda bulunuyor.

Beynimden vurulmuşa döndüm. Esas fikirlerimi doğruca Gazi'ye arzetmeden önce ortaya atmış ve üzerinde tartışmayı kabul etmiş olmamın ne derece zararlı sonuçlar verdiğini şimdi anlıyordum.

Salih beye beni koruyan duygularından dolayı teşekkür ediyorum. Kendisine ayak üzeri vaziyetin böyle olmadığını, ekmek vergisi teklif etmediğimi, fakat buğday organizasyonu fikri ile hükûmete bir gelir bularak doğru vergilerden önemli bir kısmını kaldırtmak istediğimi söylüyorum. O, bunların hiçbirisini doğru bulmuyor; ve:

"— Azizim; bütün heyetle beraber görüşmüşsünüz. Böyle şeyler olmaz. Çok kızdı," demekte ısrar ediyor. Yanyana biraz yürüdükten sonra birbirimizden ayrıldık.

Uşak'tan İzmir'e doğru yola devam ediyoruz.

Hüsran ve Ümit

BEYNİM ağrıyor... Başüstü yere yuvarlanan bir adam gibi sersem ve bitkinim. Memleketin derdini görmüş, ona isim vermiş; ilâç dahi bularak ıstırabı, buhranı ve sefaleti silecek hale gelmiş gibiydim. Memleketin iktisadî hayatı buğday temeline dayanıyordu. Önce, çökmekte olan, bu temeli kurtarmak lâzımdı. Konuya böyle girince iktisadî devletçilik, organizasyon, plan, iktisadî devletin yeni organları, nihayet parada inkılâp dâvası birbirine bağlı zincir halkalar gibi kendiliğinden önümüze serilecekti. Bu zincir silsilesi içinde her dâva halledilecekti: Evvelâ vergide büyük bir inkılâp olacak; köylünün, fakir halkın, amelenin ,memurun üzerine binen doğru vergiler kaldırılacaktı. Vergi sistemimiz istihsâlde devletçilik ve fiat makasından devletin istismarı esasına göre yeniden ayarlanacaktı. Şüphesiz kazançtan, verasetten, sermayeden, muameleden vergiler de alınacak; gümrük ve inhisarlarla devletin diğer gelirleri yine devletin olacaktı. Fakat bütün bunların da yeniden ıslah edilmesi, hattâ kuvvetlenmesi lâzımdı.

Buhranı acele tedbirlerle önlemek emelinden doğan bir davranışın gerçek bir inkılâba bizi nasıl götüreceğini düşündükçe heyecandan âdeta hasta oluyordum. Devletin buğday işine el uzatması büyük bir hâdise idi. Normal zamanlarda bu işe teşebbüs edilse birçok karşı komalar olacaktı. Halbuki şimdi, buğdayın bu müthiş düşüşü ve felâket karşısında, herkes devletin işe el koymasını istiyor. Hattâ kendi kendimi kontrol için İstanbul'da iken buğday organizasyonunun esaslarını, Borsa Reisi, zahire tüccarı Furtunzade Murat beye anlatmıştım. Murat bey bana:

"— Bundan başka çare yoktur" demişti. Görüyorum ki devletçilik inkılâbının ilk temelini, hattâ bu işte ileride şahsen zarar görecek tüccarın dahi el ve söz birliği ile, atacaktık. Bir kere bu işe başlanınca arkasından memleketin diğer başlıca ziraî istihsalinin de hiç olmazsa ihracatını organize etmek için yeni hamleler yapacak; bütün bu gibi işleri görebilmek üzere para sistemimizde bir inkılâp yaratacaktık. Bu yol bizi devletçi eleman yetiştirmek, millî ahlâkı devletçi ve toplu iş görme prensiplerine göre kurmak, idealist ve aynı zamanda yaratıcı insan tipini yaratmak ve yaşatmak gibi büyük meselelere de götürecekti. Bu yol milletçe kalkınmanın, şuurla ve planla yepyeni bir cemiyet kurmanın başlangıcı olacaktı.

BEN seyahatin devamınca hep bunları düşündüm, bunları konuştum. Öyle bir kuvvetin yanındaydım ki O, millî enerjiyi temsil ediyordu. O'nun olsun dediği şeyi millet yapmağa çalışıyordu. Gazi'ye fikrmi kabul ettirebildiğim gün herşey olmuş, bitmiş sayılırdı. O zaman ben yeniden kurulmaya başlanacak millet binasını yapanlara karışan basit bir amele olarak çalışacaktım.

İmanlaşmış hayaller hakikaten kuvvetli oluyor. Bana herşey olmuş bitmiş gibi geliyordu. Onun için Salih beyin sözlerinden sonra bir hayali hakikat haline koymuş olan bina birdenbire yıkıldı; yüksekten yuvarlanmış bir adam gibi sersemlemiştim, ve harap oldum. Önümde büyük bir ideal yolu, âdi bir politika hırsı için kapatıldı. Ben ekmek üzerine vergi konsun, fakir halkın gıdasından Hazineye gelir gelsin demişim!... Bu ne basit, ne geri düşünce... Sonra da büyük bir fikir ortaya atacak-

mışım gibi, Dolmabahçe sarayında Gazi'nin reisliğinde müfettiş ve mütehassıs heyetin memleket dertlerine değinen fikirlerini ve düşüncelerini beğenmiyerek, bir rapor hazırlamak cüretinde bulunmuşum!...

Artık bu bahislerin yapıldığı sofradaki sözleri hayal yoluyla bile kestirmek güç değil:

"— Vergi sistemimizin bozukluğunu ortaya atıp sonra bunu ekmek vergisi ile düzeltmek teklifi, ne garip!... A efendim; bu ekmek vergisi işte bugün Hamdi beyin beğenmediği modern vergiler keşfedilmezden evvel Avrupa'da tatbik edilmiş olan vergi sistemidir. Yani teklif sahibi, bir söz edebiyatı, bir palavra ile modern vergileri yerin dibine batırdıktan sonra karşımıza daha yenisini, daha modernini getirecek yerde, bize iki asır evvelki vergiyi takdim ediyor. Cidden şaşılacak şey!... Sonra eline kalem kâğıt alıp şu kadar un istihlâk olunur, çuval veya kilo başına şu kadar aldık mı, işte size vergilerden binbir çeşit belâ ve külfet mukabili alabileceğiniz para bir kalemde temin edilmiş olur, diye bir hesap da çıkarıyor."

Bu bahislerin nasıl gelişip, nasıl sona ereceğini düşünmeğe bile lüzum yok. Son ve kesin hüküm:

«ALDANMIŞIZ!...»

Evet, bu milletin garip talihsizliğidir ki ilk görünüşte bir şeyler vâdeden adam, biraz deşilince bütün ümitleri alt üst ediyor!... İşte şu Hamdi bey; kendisinden neler umuyorduk? Fakat şimdi, ne esef verici bir olay, onun zahirî görünüşünü biraz sıyırarak altına baktığımız zaman, tiyatrolarda kartondan yapılmış mermer kolonlar gibi rendelenmemiş tahtalardan bir boş iskelet gözümüze ilişti. Ne yazık!...

«— ALDANMIŞIZ!...»

Hakkımda böyle bir hüküm verilmişti. 1931 senesi ikincikânun (Ocak) ayının 27 sinde (Gıgılı) istasyonunda kış mevsimine rağmen bir bahar havası içinde İzmir'i seyrederken hakikat kadar kuvvetli bir hayalin, bir ideal yapısının nasıl yıkıldığını düşünüyordum. Fakat Gazi beni dinlemeden, raporumu okumadan aldandığına nasıl hüküm vermişti?

Son onbeş yirmi gün içinde sofraya çağırılmayışım, İstanbul'da yaptığım tetkiklerin neticesini benden kimsenin sormayışı, âdeta bir sığıntı gibi seyahatte fonksiyonsuz ve işsiz bırakılışım, şimdi gözümde mânalaşıyor. Dolmabahçe sarayında, Gazi'ye arzdan evvel, rapor esaslarının müfettiş arkadaşlar huzurunda konuşulması emrinin niçin alındığına ait esrar perdesi ancak şimdi çözülüyor. Sarayda Recep beyin reisliğindeki toplantıda Recep beyin ve müfettiş arkadaşların muhalefetlerini düşündükçe, şimdi onlara bir bakımdan hak bile veriyorum. Sarayda, Gazi'nin huzurundaki toplantıda, topyekûn onların tekliflerini ve fikirlerini basit görerek ben hücuma kalkmamış mıydım? O toplantıda pekâla herkes söylüyor; maddeler halinde memleketin dertleri ortaya konuyordu. Her dert konuşuldukça, onu maddeleştiren ve not eden Recep bey, bu dikkatli ve titiz tetkik ve teftişlerden çok memnundu. Memleketin dertlerini sıralayarak kaydettikten sonra iş, sadece bunları halletmeğe kalacaktı. Recep bey, gayeye gidecek yolları bulmuş, aydınlatmış olmaktan seviniyordu. Fakat bu arada bir zat çıkıyor, ve:

"— Paşam, arkadaşlar vekâletlerine verecekleri raporları yanlışlıkla huzurunuzda söz konusu ediyorlar. Dert teferruatta değil, esastadır," diyor ve esas derdi bir raporla bildirmeyi vâdediyor.

Artık hazırlanacak şey bir rapor değil, başta Recep bey olduğu halde bütün heyete karşı yapılan bir hücumun kendisidir. Buna mukavemet etmek, nihayet raporunu avrupalıların iki asır evvel tatbik ettikleri zalimce ve ilkel bir ekmek vergisi teklifi haline koymak, bir savunma hakkı olsa gerektir. İnsan insaflı olmalı; ve başkalarının da bir takım haklara malik olduğunu kabul ve itiraf etmeli. Düşündükçe, kendi taktik hatamı açıkça görüyorum. Bir politika hayatını böyle patavatsız ve cephe hücumlariyle kurmak ve kurtarmak yoluna gitmekle saflığın ve beceriksizliğin en açık örneğini vermiş oldum. Kolay değil; bir çarpışma oldu; ben tâbiye hatam yüzünden mağlûp edildim. Şimdi çekilmekten başka çare yok!...

FAKAT nasıl çekilebilirdim? Mücadelede kesin yenilgeyi neden kabul etmeliydim? Mademki seyahat devam ediyor,

mademki bir takım fırsatlar daha çıkabilir; şu halde, sadece ilk hücumda mağlûp edildiğimi kabul ederek savaşa devam etmeliyim. Zaten bu savaştan çekilmek hakkına da malik değilim. Bana memleketin kurtarıcısı ve devletin kurucusu olan en büyük Adam söylememiş miydi:

"— Hamdi bey, birbirimizden asla ayrılmıyacağız. Hâdiseler birgün belki beni senden ayıracak; belki birbirimize kötü gözle bakacağız. Fakat asla bugünü, bu elele verişi unutmıyacaksın, haydi şimdi git!..."

Sersemleşen başımın uğultusunu, kulaklarımda çınlayan bu ilâhî sesin âhengi susturuyor. Kendime geliyorum. Ilık bir bahar havası içinde uzaktan İzmir'i görüyorum. "İlk hedefiniz Akdeniz'dir" diyen büyük Başkumandanın emrinde, yeni hedeflere doğru uçmaya hazırlanan bir iç kuvvet beni sarıyor. O kadar kuvvetli, o kadar imanlıyım ki, uğradığım bu ilk mağlûbiyeti bile unutuyorum. Sadece idealin ve sonunda behemehal galip geleceğime inandığım bir savaşın heyecanı içinde yarını, yarının mutlu, ileri ve refahlı Türkiye'sinin cennet hayalini, şu Türk İzmir'in şirin silüeti arkasından seçmeğe çalışıyorum.

GELECEK YAZI :

Görüyoruz, işitiyoruz; fakat anlamıyoruz...

